

הישיבה המאתיים-ושמונים ואחת של הכנסת השמינית

יום רביעי, כ"ב אדר ב' תשל"ו (24 מארס 1976)
ירושלים, הכנסת, שעה 11:02

א. הצעה לסדר-היום

טיפוח תודעת השואה ויום הזכרון לשואה ולגבורה

פירסם הנחיות כלליות והמציא ביבולוגראפיה לתול-
דות השואה, אימיה ולקחיה. בזמן האחרון אף נקט
ישוב "בית-יצחק" יומה והקים מדרשה ללמוד בה את
השואה. יש בתי-ספר המקדישים במשך שלושה ימים
לפני יום השואה שיעורי עברית, היסטוריה, אזרחות
וחברה לטיפוח תודעה זו.

אין במת הכנסת מוסמכת במיוחד לדיון בדרכי
הקניית תודעת השואה בבתי-הספר. לפיכך לא ארחיב
את הדיבור על טקסי התייחדות הנערכים בבתי-הספר
ובמוסדות החינוך השונים. אין לי ספק שורע הטקסים
האלה, הנערכים לפי הוראת משרד החינוך וביחידות
הצבא לפי פקודות מטכ"ל, לא יאבד בצייה והוא נקלט
בנפש. אומר רק כי יש בתי-ספר שהקדישו מאמצים
ומחשבות לטיפוח שיטות ואמצעים יעילים, ומן הראוי
שמשרד החינוך ידריך בתי-ספר אחרים ללכת בעקבו-
תיהם. כמו כן מן הראוי שמשרד החינוך יחקור תרומת
יום הזכרון ולימוד תקופת השואה לטיפוח התודעה
היהודית והצינונית של התלמידים.

לעומת זאת היני רואה חובה לעצמי לקרוא מעל
במת הכנסת לרשויות הציבור ולראשי העדות שבת-
כנו להשבון הנפש. לפי דיווח שקיבלתי נערכו בשנת
תשל"ה מטעם מרכז ההסברה כ-80 עצרות זכרון ב-45
ישובים, בנוסף על 4 עצרות זכרון מרכזיות. לפי האו-
מדן השתתפו בעצרות אלה כ-25,000 איש. אך במדינת
ישראל יש 90 עיירות ומועצות מקומיות יהודיות
ועוד 60 אזורים, ובסך-הכל כ-150 רשויות מוניציפאליות
יהודיות. האם אפשר להשלים עם העובדה שרק שליש
מהרשויות מודע לאחריות הנוראה שבחובת הזכירה?
ואם ההימנעות מאירגון העצרות אינה נובעת ממחלת
השיכחה, מחלת הסניליות הלאומית, חלילה, אלא
מחשש מפני כשלון וחילול השם, הרי ודאי חייבים אנו
לטכס עצה במליאת הכנסת ובוועדותיה. חובה עלינו
לבדוק מה לקוי באירגון או בתכנון של העצרות האלה,
ומדוע רישומו פוחת והולך מדי שנה בשנה.

אני יודע שיימצאו בתוכנו הטוענים שנוסף על
עצרות קהילתיות אלה מתייחדים יהודים עם אסונם
וכאבם בבתי-כנסת וכן מתייחדים יהודים עם חורבן
קהילת מוצאם בכינוסים מיוחדים. טענה זו יש בה אמת,
אך אין בה משום שינוי המשמעות החמורה שבערי
ישראל, כגון הרצליה, חדרה, טבריה, כפר-סבא, צפת,

חי"ר א. גיבלבר:

הנני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. אנו נדון
היום בהצעות לסדר-היום. ההצעה הראשונה, של חבר-
הכנסת שלום לוי, בנושא: טיפוח תודעת השואה ויום
הזכרון לשואה ולגבורה. רשות הדיבור לחבר-הכנסת
לוי.

שלום לוי (המערך):

אדוני היושב-ראש, עמיתי חברי הכנסת, שלוש
פעמים נועדה הכנסת עם אחריותה ההיסטורית האיזומה
וחסרת התקדים לטיפוח זכרון השואה ולקחיה בעם
ובמדינה: בתשי"ג, כשחוקקה חוק זכרון השואה והגי-
בורה; בתשי"ט, כשחוקקה חוק יום הזכרון לשואה
ולגבורה, ובתשכ"א, כשאישרה תיקון לחוק יום הזכרון
לשואה ולגבורה.

לפי חוק יום הזכרון לשואה ולגבורה, שנתקבל
בכנסת ביום כ"ט באדר ב' תשי"ט, תוכנן ביום הזכרון
לשואה ולגבורה בכל רחבי המדינה דומיה של שתי
דקות, ובהן תושבת כל עבודה ותיפסק כל תנועה בד-
רכים; יקוימו אזרות, הצהרות עם טקסי התייחדות
במחנות צבא ובמוסדות החינוך; הדגלים על הבניינים
הציבוריים יורדו לחצי התורן; תכניות השידורים
בראדיו יביעו את ייחודו של היום ובבתי-השעשועים
יעלו נושאים ההולמים את רוחו.

יום הזכרון נועד קודם כל להחיות בזכרון הקולק-
טיבי את הנספים בשואה ולפקוד את המורשה היהו-
דית שנכרתה. אך מטרות נוספות נועדו ליום הזכרון:
לטפח מודעות למשמעות השואה ולאפשרות הישגותו
של "רצח עם"; להתריע על השנאה לישראל, כי לא
פסה, ולהדגיש את הצורך בחיזוקה של מדינת ישראל
כמכשיר עיקרי לשמירה על קיום העם.

מאז נגדע השטן הגאצי והופסקה ההשמדה עברו
31 שנים, ומאז חוקקה הכנסת את חוק יום הזכרון
לשואה עברו 17 שנה. האם הננו ממלאים חובתנו כלפי
זכרם של בני עמנו שהושמדו ונכרתו מארץ החיים
ובמותם סללו את נתיב התקומה? האם הננו עומדים
באחריותנו לזכור, להזכיר, שלא להסיח את הדעת
מן האימה והשכול, מהגורל היהודי?

לפי דיווחים מבתי-ספר שונים נערכים בהם כנסי
תלמידים כלליים ולפניהם מרצים שרידי השואה או
חוקריה, ברבים מהם מוקרנים סרטים. משרד החינוך

החינוך והתרבות מר ידליו מהארץ יש לי הכבוד להשיב במקומו, על דעתו ועל דעתי.

משרד החינוך והתרבות ער כל השנים לצורך ללמד את תולדות השואה והגבורה אשר פקדו את העם היהודי בתקופת שלטון החושך באירופה הכבושה. מערכת החינוך בארץ עושה לא רק כדי ללמד את העובדות לפרטיהן ואת הנסיבות שהביאו לנצחון היצר החייתי שבמטרי דיכוי, אלא המחנכים עושים גם כמיטב יכלתם כל השנים להעמיק את הודות הגוער עם הגדו" לה שבטראגדיות שפקדה את העם היהודי לדורותיו, ואולי הגדולה בטראגדיות בתולדות המין האנושי כולו.

כיוון שהנהלת המשרד היתה ערה כבר אשתקד לחשש שמא חלה ירידה כלשהי בנכונות המחנכים ליטול חלק פעיל יותר בהסברת הנושא בבתי-הספר, הונהגה כבר לפני שנה תכנית חינוכית חדשה שתכליתה הבנתם והכרתם של התהליכים שהביאו לשואה ולהקמת מדינת ישראל. במסגרת תכנית זו עוסקים בכל מוסדות החינוך, בכל שלבי הגיל, בימים שבין יום השואה ליום העצמאות, בנושא ייחודי הקשור לשואת העם היהודי. ביום השואה עצמו ייערכו השנה בכל מוסדות החינוך עצרות לציון היום ולהתייחדות עם זכרם של קרבנות השואה והמרד והמלחמות ביערות.

פרט לפעולות החינוכיות האינטנסיביות באותם עשרת ימים נלמד הנושא הן בבית-הספר היסודי והן בבית-הספר העל-יסודי במסגרת תכנית הלימודים בהי-סטוריה. בבית-הספר העל-יסודי נלמד הנושא פעמיים בתכנית הלימודים; בפעם הראשונה בשלב הכרונו-לוגי בכיתה ט'; בפעם השנייה בכיתה י"א או י"ב לכל התלמידים כמסגרת חובה. כמו כן ניתנת האפשרות להרחיב את הלימודים בנושא זה, בהיותו אחד מנושאי הרשות בכיתות העליונות.

נוסף על כל הפעולות הללו, כפי שציין זאת גם חברי-הכנסת ליון, מתקיימות ביום השואה מאות עצרות תלמידים והיילים בבתי-הספר ובמתנות הצבא, אם אינני טועה בכל בתי-הספר ובכל מתנות הצבא. כמו כן מקיים מרכז ההסברה מאות במות הסברה בכל רחבי הארץ, על-פי יוזמה משותפת של מרכז ההסברה והרשויות המקומיות.

בן-ציון קשת (הליכוד):

כבוד השר, אני חושב שבכל זאת יש מקום להרחיב את העניין הזה. אני מדבר כרגע על המקומות, על המוסדות והעיריות, כי יש הרבה מקומות שבהם זה לא מכוסה.

מי/מ שר החינוך והתרבות י. אלון:

אציין גם זאת בסיום דברי.

ממגעים שאני מקיים עם ראשי המוזיאונים התברר לי שהם מצאו דרך ויזואלית, חינוכית, היסטורית, לא רק להציב יד ושם לזכר החללים אשר נספו גם בכ"ב שנים, גם בגישות ובמרידות וגם ביערות. דווקא בהם גדל והולך מספר המבקרים. כמעט ואין תלמידי או נער ונערה בארץ שאינם מבקרים אם ב"יד ושם" בירושלים ואם במוזיאון על שם יצחק קצנלסון בקיבוץ לוחמי הגיטאות. בעצרות המרכזיות הנערכות מדי שנה ביום השואה והגבורה ליד "יד ושם" בירושלים, בקיבוץ לוחמי הגיטאות, בקיבוץ יד-מרדכי, בקבוצת מע"ה-החמישה, בבית-יצחק, מתכנסים אנשים ברבבות רבות. ומספרם אינו פוחת אלא גדל.

קריית-חיים, קריית-מוצקין ורמלה לא נערכו בשנת תשל"ה עצרות זכרון, ואין בעובדת ההתייחדות הע"דתית והמשפחתית משום הצדקה לעובדה ש-20 חברי כנסת בלבד הופיעו בעצרות אלה כדי לשאת בהן את דברם ואת דבר הכנסת, ובכלל זה נמנו פחות ממחצית שרי ישראל.

מאיר פעיל (מוקד):

אני יודע לפחות על חבר כנסת אחד שלא הוזמן.

שלום ליון (המערך):

שמעתי גם טענה נוספת: הטלוויזיה היא המדיום הנאות והאפקטיבי לזכירת השואה, ואכן תכניות הטלוויזיה ביום הזכרון תשל"ה היו ראויות לכובד השנה. אך החובה לזכור ולהזכיר לעצמנו ולכל מי שזיק אגוש לא כבה בנפשו, עניינה זכרה אפקטיבית, וזכרה שבייחוד ושב"הקהל", המוצאת ביטוי בעצרת העם הכללית, באבל הכלל, במפגש הדורות, בהפגנה של ערבות הדדית, "כי לא תמל אלהים על זקן וטף, על יונק ואשה". בעצרות אלו חייבים להופיע ולהשמיע את קולם מנהיגי ישראל מכל חלקי של העם, כל דוברי ישראל, ואל ידבקו סופרים ומשוררים, מורים והוגי-דעות, שרי המדינה וחברי הכנסת במידתו, כביכול, של הקדוש-ברוך-הוא שעליו דרשו חז"ל: "מי כמוך באלים ה' — מי כמוך באלמים". אכן אפשר לכרוע תחת משא הזכרון היהודי ולהיאחז. אך היאלמות מס-כנת כוח הזכירה, והשוכח שוקע בדימומים ובהיות ומאבד את הגשר למעבר על פני התהומות החיים, והוא מאבד בטחונו של ישראל, תלילה.

דומה שאין אנו עומדים כראוי באחריות הנוראה שהגורל היהודי הטיל עלינו, השרידים והפליטים שנת-קצבו למדינתם. דומה שאנו מדחיקים וזכרון השואה אל הלא-מודע ומסיחים את דעתנו מחובת הזכירה.

רבתי חברי הכנסת, עלינו לשמור על העבר, לא לטשטש עקבות הרצחיים ולא לסלק מתודעתנו את תמונות הזוויעה. מצווים אנו בלי הפסק לגשש את מאר-רעות האימים שבכבי זכרוןנו האינדיבידואלי והקולקטיבי טיבי כאחד. הוטל עלינו, הגורל הטיל עלינו, להיות עדים ולהיות צד במשפט ההיסטוריה. קולנו ירעם יותר כשנשמיענו בציבור וכשהציבור ישמיענו בעצרתו הכללית. אל נחליק ואל ניכנע לתחושה של חוסר ישע ואל נשקע בסגוליות לאומית ובשיכחה, ואל נצדיק אותה. עלינו לזכור כי אין עם יכול לברוח מגורלו, כי יש לנו מטרה, והיא למנוע את הישנותה של השואה. לכל אלה צריך לתת ביטוי ביום הזכרון הקולקטיבי, שאחד מביטוייו הקולקטיביים היא התכנסות הכ"ב ללח, העצרת הכללית של בני הישוב ובני השכונה, התכנסות לא לגניחה ולמספד אלא, כדבר המשורר, התכנסות של "עם בא מאש אלי אש, היודע הרבה תהום דווי, אך אינו בתהום מתיאש".

אני מציע לכנסת לדון בדרכים ובאמצעים שיש לנקוט כדי לחזק את תודעת השואה וביטויה הקולקטיבי בקרב מבוגרים ונוער כאחד.

היו"ר א. גיבלבר:

ישיב ממלא-מקום שר החינוך והתרבות, מר יגאל אלון.

מי/מ שר החינוך והתרבות י. אלון:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, בהעדרו של שר-

— הצעה לסדר-היום (אלון, לוי, גיבלבר, אנקוריון); החלטה בדבר תיקון טעות בנוסח חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (גיבלבר, ורהפטיג); הצעות לסדר-היום (גיבלבר, ג. כהן) —

היו"ר א. גיבלבר :

האם חבר-הכנסת לוי מסכים להעביר את הנושא לוועדה?

שלום לוי (המערך):

אני מסכים.

היו"ר א. גיבלבר :

לפנינו הצעה אחת: להעביר את הצעתו של חבר-הכנסת שלום לוי לוועדה שתקבע ועדת הכנסת.

ארי אנקוריון (המערך):

אני מבין שחבר-הכנסת לוי מוותר על ההצעה שהנושא יועבר לוועדה משותפת ומסכים שהוא יועבר לוועדת החינוך והתרבות.

היו"ר א. גיבלבר :

לפנינו איפוא הצעה אחת: להעביר את הנושא לוועדת החינוך והתרבות.

אני מעמיד הצעה זו להצבעה.

הצבעה

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת החינוך והתרבות נתקבלה.

כנסים במרכזים אחרים, באולמות גדולים, בערכים מטעם אירגוני הלוחמים והפארטיזאנים בנאצים, איר-גונים קהילתיים של קהילות העבר שאינן קיימות עוד, בתי-כנסת, וכבר הוזכרו אמצעי התקשורת, ועל זה ניתן להוסיף ספרות ענפה של מחקר וסיפורת תיאורית על השואה ועל הלחימה של היהודים. רק השנה ניתן פרס יצחק שדה על עבודת מחקר מפתיעה ממש על קרבות גדולים שערכו לוחמים יהודים ביערות, קרבות שלא היו ידועים ולא היו זכורים בפולין הכבושה. המחקר בנושאים אלה עדיין רחוק מלמצות את כל שהתרחש, אבל נעשית פעולה ראויה לציון.

אני מסכים גם עם דברי חבר-הכנסת לוי וגם עם הערת-הביניים של חבר-הכנסת קשת שניתן לעשות יותר, ואולי יש רשויות מקומיות המתרשלות בחובתן האלמנטארית הקדושה הזאת. לכן היטיב חבר-הכנסת לוי לעשות בעלותו הצעתו בעוד מועד, ואני מציע להעביר אותה לוועדת החינוך והתרבות של הכנסת. אין ספק שהיא תיתן דעתה על מה שניתן לעשות כדי להרחיב את הפעולה כבר ביום השנה הקרוב ובא.

שלום לוי (המערך):

אני מציע: לוועדה משותפת של ועדת החינוך והתרבות וועדת הפנים.

מימ שר החינוך והתרבות י. אלון :
אינני מתנגד.

ב. החלטה בדבר תיקון טעות בנוסח חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים,

תשל"ה—1975 *

שונות". הצעת ההחלטה היא להכניס כותרת זו.

היו"ר א. גיבלבר :

אני מעמיד להצבעה את ההחלטה בדבר תיקון טעות בחוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, תשל"ה—1975.

הצבעה

ההחלטה בדבר תיקון טעות בחוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, תשל"ה—1975, נתקבלה.

היו"ר א. גיבלבר :

בסעיף הבא: החלטה בדבר תיקון טעות בחוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, תשל"ה—1975. את ההחלטה יביא חבר-הכנסת זרח ורהפטיג, יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט.

זרח ורהפטיג (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

ברשות היושב-ראש, מורי ורבותי, בחוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים, תשל"ה—1975, הושמטה בין סעיף 15 לבין סעיף 16 הכותרת: "פרק ד': הוראות

ג. הצעות לסדר-היום

1. הוצאתו להורג של אלכסנדר אהרונסון ז"ל בבאגדאד

ראל רואה את עצמה אחראית יותר גם לעם היהודי ולגורלו של כל יהודי בעולם על כל המשתמע מזה, על כל ההשלכות המעשיות ולא רק האזהרות—ייתכן שלא היינו צריכים היום להעלות על סדר-היום הצעה על הוצאתו של אלכסנדר אהרונסון הי"ד בעיראק.

אדוני היושב-ראש, עוד יהודי אחד נרצח בעולם. על המיליונים שהושמדו במשך הדורות, תחת כל הדגלים והמשטרים, בכל הארצות והיבשות, בכל מיני

היו"ר א. גיבלבר :

הסעיף הבא: הצעה לסדר-היום של חברת-הכנסת גאולה כהן: הוצאתו להורג של אהרונסון ז"ל בבגדד. רשות הדיבור לחברת-הכנסת גאולה כהן.

גאולה כהן (הליכוד):

הרשה לי לפתוח, אדוני היושב-ראש, במה שצריך גם לסיים בו: אילו היינו רגישים פה יותר לדם יהודי שנשפך גם מחוץ לישראל, ואילו היתה ממשלת יש-

הגרעינית שעלולה לגרום למותם של מיליוני בני-אדם, אלא הסכנה שנאבד את הרגישות ונהיה אדישים לחיי אדם אחד שנברא בצלם. והנה, המיוחד לעם היהודי במשך כל הדורות — עם שגורלו היה רצוף מוות ואי-מת מוות — היה זה שעם כל המיתות הרבות והמשוררות שהתנסה בהן לא קהה לבו גם לחייו של יהודי אחד שהיה נתון בסכנה. די היה בשמועה על עלילת-דם, למשל עלילת-הדם המפורסמת בדמשק אשר במזרח, כדי שבמערב, בצפון ובדרום כל העם היהודי — וזאת בלי טלוויזיה, בלי ראדיו ובלי טלפון — לא רק יכאב, אלא גם ירגיש אחריות, גם יודעק וירעיש עולם.

זוהי המשמעות של הערבות היהודית, של "כל ישראל ערבים זה לזה"; משמעותה של קדושת ערך החיים בכלל, וגם של ראיית כל אדם כאילו היה עולם מלא; וגם — וזה החשוב להזכיר — של ההבנה העמומה של שגאת עשיו ליעקב, שגאה היסטורית עמוקה, וההבנה שאותו גוי הרוצה לפגוע ביהודי אחד מתכוון לפגוע בעם היהודי כולו. פאראדוקס, שאולי יש לו גם סיבות היסטוריות ולא פה המקום לעמוד עליהן, שככל שאנחנו כאן בישראל בונים את הממלכתיות והריבונות היהודית, שגאה בעצם כדי לשמור על חיי העם הזה כולו — יש רגליים לחשש, ורואים עובדות בשטח, שאנחנו הולכים ונעשים "גורמאליים" גם מבחינה זו, ככל העמים — הולכים ומאבדים אותה רגישות של ערבות יהודית זה לזה. אינני מדברת על התקופה של מלחמת ששת-הימים, שכל העם היהודי — זה נכון ואמת — קם וגילה את הזדהותו אתנו, או במלחמת יום-הכיפורים. הערבות היהודית לא נתבטאה בעם הזה רק ברגעי אסון או שמחה. ברגעים אלה מובן שהיא התבטאה בצורה דראמטית, אבל היא היתה קיימת יום ויבכל מקום. תכונה זו אנו הולכים ומאבדים כאן, במדינת ישראל.

יש כאן שתי סכנות. על רקע של התמקדות בתוך מציאות איזומה ואדומה מדם, שאנחנו נתונים בה היום וכל יום אנחנו שומעים על קרבנות, אנחנו עלולים לתת את לבנו פחות ופחות למציאות היהודית בגולה שגם בה יש קרבנות, שגם היא מציאות איזומה וגם היא מציינת אות שיכולה, חס-וחלילה, להיות אדומה לא פחות.

יש להבין שיש קשר של ערבות בין החזית שלנו פה שבה נופלים יהודים לבין כל חזית אחרת בעולם שבה נופלים יהודים כיהודים, גם אם פה, בארץ-יש-ראל, במלחמת שיחרור על ארץ-ישראל, במלחמת גאולה, יש טעם אחר למותו של יהודי.

מותו של אלכסנדר הוא תזכורת לעולם, אם יש בכלל טעם בתזכורת זו לעולם, כאשר קולו של אלכסנדר נשמע — קולו לא מובן שהוא דיבר, הוא לא אמר, הוא לא הכריז, הוא לא הצהיר; אבל מעשיו דיברו, חייו דיברו ומותו דיבר. קולו של אלכסנדר הצעיר נשמע. לא נשמע קולו של האפיפיור, לא קולו של האומות המאוחדות, שהיו עסוקות דווקא בהאדרת שמם של רוצחי אדם, חבריהם ואחיהם של אותם עיר-אקים, אלה הקרויים אש"פ. על רקע עולם אדיש כזה נשמע קולו של אלכסנדר אהרונסון כהו רחוק מקולם של נביאי ישראל. אבל דווקא קול הצדק היהודי שהריץ את אלכסנדר הוא לזו גם תזכורת אחרת: שום צדק לא יושג בעולם כל זמן שלא ייעשה צדק לעם היהודי. עשיית הצדק אינה דבר מופשט, אי-אפשר לתקן עולם או לתקן עוול בנקודה מסוימת אחת של העולם,

מיתות משונות ובכל מיני תואנות-שווא ועלילות-שווא, אבל למעשה אך ורק מסיבה אחת: בשל היותם יהודים — על המיליונים האלה נוסף היום רצח של עוד יהודי אחד, אלכסנדר אהרונסון הי"ד, שהוצא להורג לפני חודשים מספר בעיראק, באשמת ריגול לטובת ישראל. זוהי עלילה זדונית של ממשלת זדון, שידיה מגואלות בדם יהודים; ממשלות גרדומים, שבמשך השנים האחרונות הועלו על-ידיה לגדרום באותה אשמת-שווא עשרות יהודים בעיראק.

כנסת נכבדה, לפעמים גורל של אדם אחד ממקד בתוכו אמיתות הרבה. גם גורלו של אלכסנדר אהרונסון ממקד בתוכו את האמת, את הרגישות המופלאה לצדק הנורמת בעורקיו של העם הזה, שהתבטאה לא רק בתוררתנו וביצירה היהודית אלא גם בגורלם של פרטים ויחידים רבים מן העם הזה, כמו אלכסנדר אהרונסון היום. בחור יהודי, אורח תולדות, שכל תולדות חייו עמדו בסימן אימת המוות של מחנה ברגן-בלזן שהושלך אליו עם בני משפחתו; בחור יהודי שאת סיפור חייו כולם אפשר אולי למצות או לצייר בתמונה אחת של אדם שהוא כולו מצפון חם, רוטט, של אדם העומד כל הזמן בתנוחה של "היכון" ואינו מסוגל לשמוע אלא רק קריאות לעזרה, קריאות "הצילו!" מי שזוכר את "חמישתם" של ז'בוטינסקי, זוכר את הטיפוס הגיי-בור מרקו, שז'בוטינסקי הראה בו את הממד הזה באופיו של העם היהודי ובגורלו, וגם את קיצו של הגורל הזה. קריאות "הצילו" שמע אהרונסון כל חייו, ולא חשוב מאיזה כיוון באה הקריאה, לא חשוב ממי, בתנאי שזה יהיה קולו של טובל, קולו של מיוסר הזקוק לעזרה. פעם היו אלה המצוערים באפריקה, ואז אלכסנדר אהרונסון באפריקה, בבית-החולים על שם שווייצר, חובש ומרפא חולים; פעם אלו רעבי ביאפרה; פעם פליטי הודו; עד שהוא שומע את קולם הנכאב של הכורדים הנשחטים על-ידי אויב עיראקי אכזר וברוטאלי, ואלכסנדר אהרונסון כבר ביניהם, ושוב חובש ושוב מרפא את פצעיהם של הכורדים הגאים, גאים במלחמה על עצמאות כשנעזבו על-ידי עולם אדיש ובו גם אותו שר החוץ האמריקני קיסנינג'ר שהיום, לפי דו"ח שיהאן, אנו רואים שידו היתה גם באי-הגשת עזרה מכוונת לעם הכורדי — ועליו אנחנו רוצים לסמוך.

באותו קרב של כיבוש האזור הכורדי שם שהה גם אהרונסון, הוא נשבה על-ידי העיראקים, וזאת אף שלפני כך הוזהר ונתבקש על-ידי חבריו לעזוב את המקום. אך הוא אמר: אינני עוזב מקום שאני עדיין דרוש בו.

בלי שום אידיאולוגיות, בלי שום השקפות פוליטיות, בלי שום אירגונים, בלי שום שליחויות ממסדיות של איזה שהוא אירגון הוא שלח את עצמו, ושם זקוקים היו לו, לפי השקפת עולמו. וכמוכן, הוא נשבה. אינני יודעים בדיוק את כל הסיפור כיצד נשבה, אבל ברור לנו שהמשפט היה חשאי. איננו יודעים מה הירח או אלכסנדר אהרונסון בומן שבינו, מה היה נאום ההגנה שלו, אם בכלל ניתנה לו הזכות לנאום נאום הגנה. אין אנחנו מספרים היום את הסיפור של אלכסנדר אהרונסון רק כדי לספר אותו, אלא גם כדי ללמוד ממנו. ואכן יש בו תזכורות רציניות.

אדוני היושב-ראש, אם יש סכנה רצינית אחת המאיימת על המין האנושי, היא לא רק סכנת הפצצה

הנעלות של אלכסנדר אהרונסון ז"ל היהודי, אזרח הולנד.

יחד עם העולם הנאור כולו ויותר מכל העולם נודעונו כיהודים, כשוחרי חופש וכאוהבי חיים, לשמע הידיעה על הרצח המתועב בבאגדאד. מאז נודע כי האיש נעלם בעיראק ניסינו לרדת לחקר התעלומה וקיימנו מגע שוטף עם ממשלת הולנד מתוך ראיית עצמנו כנציגיהם של כל היהודים בעולם כאשר הם נתונים במצוקה.

המעשה הנפשע חושף פעם נוספת את הפרצוף החשוד של המשטר השליט בעיראק. כל טענה שאלכסנדר אהרונסון ז"ל פעל בצורה כלשהי בשליחות ישראלית היא שקר וכזב.

אין זו הפעם הראשונה שמשטר התליינים בבאגדאד מקריב חיי בני-אדם חפים מפשע, בייחוד חייהם של יהודים.

הצורה שבה הוצא האיש להורג, ללא משפט פומבי ובלי שניתנה לו אפשרות לגונן על עצמו ובלי הודעה לאביו הזקן, תוך הולכת שולל של כל אלה שהתעניינו בגורלו, לרבות ממשלת הולנד שהולכה בכחש, מעידה כמאה עדים כיצד ניסו תליינים אלה להסתיר את פשעם. תופעה זו מוסיפה להוכיח על טיבו ואופיו של משטר זה. התופעה חייבת לזעזע כל אדם בעל מצפון באשר הוא אדם, אם בימינו יכולות עוד ממשלות, שרבים בעולם משתחרים לפתחן, לנהוג כדרך שנהג הממשל העיראקי.

ידוע לנו שממשלת הולנד עשתה כמיטב יכולתה לעמוד על גורלו של אלכסנדר אהרונסון ז"ל ולנסות להצילו. ואמנם, כאשר נודע גורלו המר, מחתה הולנד מחאה חריפה וגינתה בצורה שאיננה משתמעת לשתי פנים את המעשה הנתעב הזה, כיאה למסורתו של עם אציל זה.

כיהודים המזדהים עם גורלו של כל יהודי אנו מוקירים מאוד את מאמציה והתנהגותה של ממשלת הולנד ואת הזדהותו של העם ההולנדי עם משפחתו של המנוח ועם כל אלה הרואים עצמם קרובים אליו.

ייתכן שיש עובדות נוספות שכדאי לחת עליהן את הדעת. אני מציע, ולו גם כדי לא להסיר את ההצעה מסדר-היום, להעביר אותה לוועדת החוץ והבטחון, ובה ניתן יהיה להוסיף עוד דברים.

היו"ר א. גיבלבר :

חברת-הכנסת גאולה כהן, האם את מסכימה להצעת השר להעביר את ההצעה לוועדת החוץ והבטחון ?

גאולה כהן (הליכוד):
כן.

היו"ר א. גיבלבר :

לפנינו הצעה אחת — להעביר את ההצעה לסדר-היום של חברת-הכנסת גאולה כהן לוועדת החוץ והבטחון. אני מעמיד את ההצעה להצבעה.

ה הצ ב ע ה

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת החוץ והבטחון נתקבלה.

היו"ר א. גיבלבר :

פה אחד החליטה הכנסת להעביר את הנושא לוועדת החוץ והבטחון.

כאשר כל העולם הזה בנוי על יסודות של עוול ורצח. נביאינו הם שניבאו על שלום וצדק בעולם, אבל הם גם אמרו שכל זה לא יבוא קודם שירושלים תיכון בצדק, תורה לעולם — כן, אבל מציון; ולא — אלכסנדר אהרונסון וכל האלכסנדרים היהודים שקדמו לו בכל מיני מהפכות בעולם, דמם, תלילה, יהיה לשווא.

בתוך התמונה הקודרת הזאת של אדישות העולם באה התנהגות הממשלה ההולנדית ושימשה לנו תזכורת נוספת: יש עוד ממשלות עם צלם אדם, ממשלות המוכנות להרעיש עולם בביביל אדם אחד, כפי שהממשלה ההולנדית ודעת-הקהל ההולנדית עשתה הן במאמציה להצלת חיי של אלכסנדר והן בתגובתה ובמחאתה הנמרצת לאחר מעשה כנגד שלטונות עיראק, עד כדי החזרת מיופה הכוח שלה מבאגדאד, באגדאד עיר התליות והתליינים.

אולי בהזדמנות זו צריך היה לומר ההולנדים דווקא על רקע ההתנהגות המופלאה שלהם בנושא הזה, שיש בתוך ארצם גם גורמים האוהדים את הפלשתינאים, אולי על רקע מה שקרה היום ועל רקע הרגישות המיוחדת שלהם יראו שאותה אהדה שלהם לפלשתינאים לא יכולה להיות מנותקת מהאופי הרצחני הזה המאפיין את הלשתינאים ואת חבריהם, מהאופי חסר האנושות שהולנד כל כך רגישה לו. אולי מזה גם יהיו השלכות אחרות על תביעות לאומניות, כביכול, או פוליטיות שלהם.

תזכורת אחרונה למשרד החוץ שלנו: אסור לנו לעבור לסדר-היום רק במחאות. עלינו להזהיר את תלייני עיראק וכל תליין בארצות ערב וכל יד תליינית ברוסיה הסובייטית ובכל מקום שיד של אויב ויד של עריץ נוגעת באוינו — שיד הצדק הישראלית שלנו תגיע אליהם, תמצא אותם בשעה ובמקום המתאימים ותעשה אתם את חשבון הצדק. הם לא צריכים לחיות בהרגשה שאנחנו היום מנטרלים את עצמנו מהחובה ומהאחריות האלו. כמדינה יכולים אנחנו היום להזהיר ולהצהיר שאלה הם אחינו ואנחנו אחראים להם. ממי שלת ישראל אחראית להם בכל מקום, ובכל רגע היא צריכה למצוא את הדרך המתאימה לעשות את חשבון הדם הזה. לא יוכל להיות דם זה הפקר, ועליהם לדעת זאת. אין ספק שכאשר יידעו זאת, גם חשבונם יהיה אחר.

כל הכבוד לממשלה ההולנדית, אבל כל האחריות היא על ממשלת ישראל שעליה להרגיש עצמה אחראית לעם היהודי ובהתאם לכך גם לפעול.

היו"ר א. גיבלבר :

שר החוץ ישיב על ההצעה לסדר-היום.

שר החוץ י. אלון :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, חברת-הכנסת גאולה כהן היטיבה לתאר את מידותיו הנעלות — (חברת-הכנסת ג. כהן קוראת קריאת-א-ת ביניים)

חשבתי שדיברת בכאב ואת גם מעוניינת לשמוע את התשובה. אמנם אינני מייצג את ממשלת הולנד אלא את ממשלת ישראל, אבל ראוי לשמוע גם את ממשלת ישראל.

חברת-הכנסת גאולה כהן היטיבה לתאר את מידותיו

חוברת כ"ג, ישיבה רפ"א
— הצעות לסדר-היום (גיבלבר, פעיל, בן-מאיר, מ. כהן, שריד, לנדאו, שכטרמן, הורביץ,
ג. כהן) —

2. תנאי הבטחון ביהודה ושומרון ובמזרח ירושלים

רוח התבונה על רוח התוזית של סיקריקין פוליטיים
אלה, זו הבחינה הראשונה.

ועכשיו לבחינה השנייה: מעשי ההפגנות והמהו-
מות של הערבים ביהודה, בשומרון ובמזרח-ירושלים.
אין ספק שלנוכח פעילות הקיצונים הישראליים, שתוארה
לעיל, הולכת ומתחזקת הרגשת הציבור הפלשתינאי
להיצמד למקומם, לקרקע, ואין פלא שאפילו ראש עיר-
יית ירושלים, שאיננו מורחן במקצועו, נאלץ לציין את
נטיות ה"יצמוד" של התושבים הערבים בשטחים. הפעיי-
לות ההפגנתית של ערביי השטחים נשאה הפעם אופי
ציבורי חריף הרבה יותר, עממי והמוני, ואי-אפשר
לתלותו רק בהסתה ובמועד הקרוב של הבחירות המו-
ניציפאליות.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):
מעל בימת הכנסת יש הסתה.

מאיר פעיל (מוקד):
אלפי המסיתים הם התומכים המילוליים בסיקרי-
קין, ואתה, חברי-הכנסת בן-מאיר, הייתי רוצה לראות
אותך פעם בהפגנה, מקבל מכות, אתה ספטסן מהדרגה
הגבוהה ביותר, רק תומך דיבוריים.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):
זו הסתה פרועה מה שאתה אומר.

אברהם שכטרמן (הליכוד):
אי-אפשר לדבר כך מעל במת הכנסת.

מאיר פעיל (מוקד):
אי-אפשר לתלות את מעשי ההפגנות הערביות רק
בהסתה ובמועד הקרוב של הבחירות המוניציפאליות.

יגאל הורביץ (הליכוד):
ועוד איך זה נכון.

מאיר פעיל (מוקד):
המהומות לא תיגרמנה רק בבחירות המוניצי-
פאליות. המהומות הן סימפטום של ניכור ושל אי-
הסכמתם של תושבי השטחים המוחזקים לשלטון היש-
ר. ראל, לצערי הרב, אדוני שר הבטחון, אני מתנבא
הרבה פחות ממך ואתה מתאכזב בנבואותיך.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):
אתה יודע למי ניתנה הנבואה מאז החורבן.

מאיר פעיל (מוקד):
חבל, אבל זו עובדה. מי שיש לו עין בוחנת, און
קשובה ומוח מעמיק חשוב — —

גאולה כהן (הליכוד):
כמוך.

אברהם שכטרמן (הליכוד):
וגם משתמש בכל זה.

מאיר פעיל (מוקד):
— — יבין כי אנו עומדים מול מציאות שתלך
ותחריף, אולי בנוסח לבנון ואולי אף יותר חריפה,

הנ"ר א. גיבלבר:

נעבור עתה ל-9 הצעות לסדר-היום בנושא אחד:
תנאי הבטחון ביהודה ושומרון ובמזרח-ירושלים.
ראשון המציעים שיעלה את ההצעה הוא חבר-הכנסת
פעיל.

מאיר פעיל (מוקד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעתי ליושב-
ראש הכנסת וסגניו להעלות את הפרשה לפני מליאת
הכנסת כבר לפני חמישה שבועות, כאשר המהומות
רק החלו. לצערי הרב לא נענתה נשיאות הכנסת
לבקשה זו. בסופו של דבר דנה הכנסת בנושא לאחר
שהוא הגיע לשיאו וכבר גדון במועצת הבטחון.

פרשה זו של המהומות וההפגנות המתחוללות
ביהודה, בשומרון ובמזרח-ירושלים בשבועות האח-
רונים, הכנסת היתה צריכה לדון בה כבר לפני חודש
ימים, משחלה ההחרפה, ולא היום, כאשר הפרשה
הגיעה לשיא וכאשר מועצת הבטחון מקדימה את כנסת
ישראל השאננה בדיון שהוא חיוני לישראל הרבה יותר
מאשר לכל מדינה אחרת בעולם.

מן הראוי להאיר את הפרשה מארבע הבחינות
הבאות: בחינה ראשונה — מעשי ההתגרות כלפי ערביי
השטחים על-ידי גורמים ישראליים קיצוניים — בבעל-
חצור, במעלה-אדומים, בסבסטיה — קדום, וכן על-ידי
מתפרצי התפילה לחצר הר-הבית ועל-ידי ההתנהגות
המחפירה של אנשי קריית-ארבע בחברון — חטיפת בני
ערובה, שיסוי כלבים, אילוף איש דת מוסלמי לפנות
מחסומים וכיוצא באלה דברים "נפלאיים", המתאימים
מאוד למסורת ישראל במרכאות כפולות ומכופלות.
חזונם המדיני של פאנאטיקים אלה הוא סילוק ערביי
יהודה ושומרון מארץ-ישראל, ולכן אין בהם כוח
רוחני להביא את הנתונים האובייקטיביים של מדינת
ישראל והציונות בכלל; ומה שחשוב יותר, אין ביהודי-
תם הפאנאטית הכוח הרוחני לשקול גם שיקולים מוסר-
יים כלל-אנושיים.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):
אתה איש המוסר, חברי-הכנסת פעיל, כשזה בא
מפיך, זו מחמאה גדולה.

מאיר כהן (הליכוד):
תעודת כבוד.

יוסי שריד (המערך):

אני מציע שנקשיב לדברים בסבלנות, שאם לא
כן, לא נסיים.

חיים לנדאו (הליכוד):

זכינו ליבסקציה בישראל.

מאיר פעיל (מוקד):

פאנאטיקים אלה זכו וזוכים לצבור כוח פוליטי
בגלל תמיכה שהם מקבלים ממפלגות הליכוד ומ-8
שרים בממשלת ישראל, בשיטות משיטות שונות. וראש
הממשלה שלנו אינו מוכן לגלות מנהיגות ולכפות את

— הצעות לסדר-היום (פעיל, ג, כהן, שכטרמן, לבני, בן-מאיר, בגין, הורביץ, בדר) —

בנוסף וייטנאם. זה לא יימשך בשקט לעד. הוא גם חייב להבין כי אי-אפשר לטפל בה רק במישור הצבאי-משטרה.

נאולה כהן (הליכוד):
זה נכון.

מאיר פעיל (מוקד):
— — — והמבחן הראשון הוא פינוי הקאראואנים של קדום על יושביהם.

מנחם בגין (הליכוד):

לא יפוגו. לא יפוגו. הם לא יפוגו.

מאיר פעיל (מוקד):

חברי-הכנסת בגין, הלוואי ויכולתי להגיד לך שאתה טועה.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):

אפשר להרוג אותם במקום.

מאיר פעיל (מוקד):

חס-ושלום, אפילו לא אותך.

לא די להיות יעיל בהפעלת שירותי שיטור ובילוש כדי להביא לשקט זמני, רק זמני, בשטחים. לא די לשוב ולהחזיר לחיילינו את עקרון טוהר הנשק, ואני חרד ששר הבטחון הנוכחי וממשלת הרפיון הנוכחית לא יצליחו לעשותם, כי אין להם הכושר הרוחני והמנהיגות לכפות הומאניסם של כוחות הבטחון במידה הדרושה. חסר להם יצחק שדה —

יגאל הורביץ (הליכוד):

אתה חסר להם, ואז תהיה התמונה מושלמת.

מאיר פעיל (מוקד):

— — — לא די להתחכם בהופעות לפני מועצת הבטחון ולדרוש מהאמריקאים כי יעשו עמנו חסד ויטילו וטו. כל וטו אמריקני נוסף למעננו מקטין קמעה את עצמאות תנו.

כל הדברים שמנתי לעיל חיוניים, אבל לא מספיקים. דרך-המלך היחידה למוצא מן המשבר היא מדיניות ישר-אלית חדשה, שתפרוץ מוצא פוליטי מן הסכך. מוטב לעשות זאת לפני שנגיע לווייטנאמיזציה של ארץ-ישראל.

תצא הממשלה באמנה ישראלית חדשה, בת 4 סעי-פים, כלפי הבעיה הפלשתינית. בקיצור נמרץ ביותר:

יוחנן בדר (הליכוד):

אולי כבר תפסיק.

מאיר פעיל (מוקד):

(א) הכרה בכוחת ההגדרה העצמית של העם הפלש-תיני לצדה של ישראל. (ב) נכונות עקרונית לפנות את שטח יהודה ושומרון כולו, חלק ממזרח-ירושלים ורצו-עת-עזה. — —

יגאל הורביץ (הליכוד):

צריך לאמץ את האמנה הפלשתינית.

(ק ר י א ה : לרבות תל-אביב).

מאיר פעיל (מוקד):

עד כמה שאני יודע את הגיאוגרפיה של ארץ-ישראל, אין תל-אביב שייכת עדיין לאזרחים שמנתי לעיל.

— — — (ג) על הפרוייקט הזה — נכונות להידבר עם

מאיר פעיל (מוקד):
מבחינה זו הזיקה פעולת הסיקריקין הישראלים אפילו לאינטרס של חובבי ארץ-ישראל השלמה המעו-דדים אותם.

הבחינה השלישית: זילוזל בעקרון טוהר הנשק על-ידי נושא מדים. בפעולות כוחות הבטחון נגד הפג-גנות גילו חלק מכוחות הבטחון שלנו, כמובן רק חלק, התנהגות חמורה מאוד, וניתנה עליה אינפורמציה מלאה בעתונים, דווקא בעתונים הכתובים. הטלוויזיה היתה דווקא מעודנת. אוסיף רק דוגמה של עדות שקיי-בלתי מחיילים על צעיר ערבי בחברון שהובא לממשל הצבאי בחברון כבול לפגוש הקדמי של הג'יפ.

כל פעילויות היד החזקה הזאת — להבדיל אלף אלפי הבדלות מהיד החזקה של הרמב"ם — אינן מחזקות אותנו אלא מגדלות ומפארות את הגורמים העוינים לישראל בקרב הערבים ובעולם הגדול.

והבחינה הרביעית: ההשפעה הבין-לאומית של המהומות האחרונות בנדה המערבית, שהביאה אפילו לכינוס מיוחד של מועצת הבטחון.

אברהם שכטרמן (הליכוד):

עוד לא קרה כדבר הזה.

מאיר פעיל (מוקד):

בלי להתרגש.

אברהם שכטרמן (הליכוד):

נכון, בלי להתרגש.

איתן לבני (הליכוד):

אם אתה יודע, אז לא צריך אויבים לישראל.

מאיר פעיל (מוקד):

תופעה זו רק מוכיחה עד כמה רופף מעמדה הבין-לאומי של ישראל ועד כמה כושר השליטה הצבאי שלנו בשטחים המוחזקים אינו הגורם הקובע ביותר.

עובדתית, אולי לא עומדת מועצת הבטחון ברומו של עולם, אבל אם מכנסים אותה, צריכה המדיניות הישראלית לחשוב, אם יש לה במה לחשוב, כמו שאמר חבר-הכנסת שכטרמן.

אברהם שכטרמן (הליכוד):

לך יש במה לחשוב?

מאיר פעיל (מוקד):

הדבר מוכיח כי חלק גדול ממנהיגינו חיים על המאוס, תרתי-משמע: (א) אלוהיהם הוא אלוהי המל-חמה; (ב) הם אינם חיים במציאות הפוליטית של ימינו במזרח התיכון אלא בפינה הסובייקטיבית של חלומי-תיהם.

מה המסקנות הנובעות, לעניות דעתי, מהאירועים שקרו בשבועות האחרונים או מארבע הבחינות שמני-תי לעיל? — לא מספיקה יד תקיפה נגד הסיקריקין הישראלים, אם כי זה הכרחי — —

מהשטחים הכבושים, לביצוע החלטות האו"ם בענייני המזרח התיכון והבעיה הפלשתינאית, ולהקמת מדינתם הלאומית, לצדה של ישראל, לפתרון צודק של בעיית הפליטים, לשלום צודק ויציב במזרח התיכון.

ממשלת ישראל, השואפת להבטחת המשך השליטה בשטחים הערביים שנכבשו ביוני 1967, עושה הכל באופן הרפתקני כדי לחבל ולהכשיל את כל המאמצים להסדר שלום צודק. תוך זילזול קשה בזכויות העם הערבי הפלשתינאי בשטחים הכבושים מעודדת ומארגנת הממשלה תכניות הפקעת האדמה והקמת ישובים חדשים, לאחרונה במעלה-אדומים, בקדום, בפיתחת-רפיח ובמ" קומות אחרים; מגשלת ומגרשת תושבים מאדמתם, והכל בלא נקיפת מצפון ואחריות כלפי עתיד השלום ועתיד היחסים בין שני העמים.

תוך התגרות חסרת אחריות בהחלטות הבין-לאומיות על-אודות ירושלים מזרות הממשלה את תכניותיה לשינוי פני חלקה הערבי של העיר ופוגעת בסטאטוס-קוו הלאומי ואף הדתי. תוך כניעה לחוגים הלאומיים השחורים ביותר החלה הממשלה בפעולות הפוגעות ברגשות הדתיים של האוכלוסיה, ברמיסת זכויותיהם ורגשותיהם של המוסלמים בחברון, והופיעו הנסיגות לעשות כן במסגד אל-אקצה בירושלים.

כל ההתגרויות האלה בעם הערבי הפלשתינאי הגדישו את הסאה. לא הועילו המאסרים ופעולות הדיכוי שנמשכו כל שנות הכיבוש. לא הועילו הטרור והעינויים בבתי-הסוהר במשך כל השנים. לא הועילו המצערים האדמיניסטרטיביים לשבור את רוחו של העם, ולעיני כל קם כיום העם הערבי בשטחים הכבושים, על טפז וזקניו, על נשיו וגבריו, קם בהמוניו בפני חילות הכיבוש להדגיש את שאיפתו האיתנה לחיות כעם חפשי במו-לדת עצמאית.

נסיגות השלטונות לדכא את גילויי המחאה הפוליטית ההמונית באמצעים אכזריים, כגון פתיחה באש על נערים, רק הביאו להחרפתה ולהרחבתה של ההתנגדות ההמונית, להתפטרותן של כמעט כל העיריות בשטחים הכבושים; הביאו, למעשה, למרי אזרחי נגד שלטונות הכיבוש.

מגותח הוויכוח המתנהל, כביכול, בין ראש הממשלה ושר הבטחון על מידת הכוח שיש להפעיל נגד האוכלוסיה הבלתי-מוגנת בשטחים הכבושים, וזה נוכח המזוות המבישים שהיינו עדים להם בשבועות האחרונים, כמו ירי על ילדים, תלמידים ואזרחים, מאסרים המוניים, משפטי-השדה נגד תלמידים ובני-נוער, הטלת קנסות כבדים, הטלת עוצר כללי, שנמשך כבר הרבה זמן, על רמאללה, אל-בירה, לחלול ומקומות אחרים כעונש קולקטיבי על התושבים, התפרצויות הצבא לתוך בתי-הספר, למשרדי העיריות.

ויכוח זה, אם יש להפעיל כוח נוסף או לא, אינו אלא הונאת הציבור הנדמה נוכח הפגנת הכוח הברברי-טאלי של חילות הכיבוש נגד ילדים ואזרחים בלתי-מוגנים.

איזה כוח נוסף רוצה ראש הממשלה להפעיל נגד האוכלוסיה האזרחית בשטחים הכבושים, לאחר שהגיעו למעשים כמו הריגת הילד בן 11, עלי חוסיין עפאנה מאבו-דיס, ורציחתו של אחמד דחול מסלפית שלשום, כמה שעות אחרי מעצרו? איזה כוח רוצה ראש הממשלה להפעיל, נוסף על השתוללותם הגזענית של קלגסי

כל נציגות פלשתינאית מוסכמת, על הפרטים והשלבים, ולא להטיל וטו גם אם יהיו שם נציגי אש"פ.

—ד) הזמנת הנציגות הירדנית, תהא אשר תהא, לשיחות על הפרוייקט הנ"ל.

רק פריצת דרך מדינית חדשה יכולה למצוא פתרון לבעיה. איך כתוב בתורתנו — שחברה-הכנסת יהודה בן-מאיר אוהב לצטט אותה, כי רק את זה הוא יודע מתו-רתנו? : "לא בכוח, כי אם ברוח". בבקשה.

(ק ר י א ו ת) .

לכן נדמה לי שעל הבעיה הזאת צריך לדבר בלשון "לא בחיל ולא בכוח כי אם ברוח". איפה הרוח שלך, חבר-הכנסת בן-מאיר? אתה מדבר על חיל ועל כוח — — —

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):
אתה לא יודע לצטט פסוק נכון. תגמור את כל הפסוק, לא חצי ציטוט.

מאיר פעיל (מוקד):

ואם לא בכוח ולא בחיל כי אם ברוח — אז ברוח הדברים הללו — — —

היו"ר א. גיבלבר :

חבר-הכנסת פעיל... חבר הכנסת פעיל, היושב-ראש פונה אליך: סיימת, בבקשה.

מאיר פעיל (מוקד):

אני מבקש להעלות את הגושא על סדר-היום של הכנסת, ברוח זו, ולא בחיל.

היו"ר א. גיבלבר :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת טובי, להצעה באותו נושא.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, זה יותר מחודשיים מתקיימות בערים ובכפרים שבשטחים הכבושים, במי"ח חד בגדה המערבית, הפגנות, שביתות וצורות מחאה המוניות אחרות, המקיפות את כל חלקי העם הערבי הפלשתינאי.

ידידה בארי (הליכוד):

גם אתה בן העם הערבי הפלשתינאי, חבר-הכנסת טובי? כן?

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

כן. אני בן העם הערבי הפלשתינאי. ואני גם אזרח ישראלי, אשר גם על זכויות העם הערבי הפלשתינאי וגם על זכויות עם ישראל למען השלום והידידות ביניהם. תכיר בעובדה הזאת.

עקיבא נוף (הליכוד):

לנו יש זכות להתפלל בה-רהיבית שלנו, או לא?

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

כל שכבות העם הערבי הפלשתינאי בגדה וברצועה מפגינים בהמוניהם את התנגדותם להמשך הכיבוש הישראלי, לפגיעות החמורות בזכויותיהם, לנסיבות ההתנחלות וההתיישבות הקולוניאליסטית שעל אדמתם, לפגיעות הגסות ברגשותיהם הלאומיים והדתיים.

בפעולות ההפגנה ההמונית האלה מתגלית אחדות העם הערבי הפלשתינאי בתביעה לנסיגת כוחות ישראל

לוינגר, אפשר בהחלט להגיע לחיים וליחסים נורמאליים תקינים בין שני העמים, יחסי שכנות טובה, שיתוף פעולה שלום וידידות. לא באלות, לא באמצעי דיכוי ושימוש ביותר כוח, תהיה דרך המוצא, אלא בפתרון שלום המבוסס על יציאה מהשטחים הכבושים וכיבוד זכויותיו של העם הערבי הפלשתינאי, פתרון אשר יכבד גם ריבונותו ועצמאותו של מדינת ישראל ושל כל מדינות האזור.

הדיון במועצת הבטחון, המתקיים כעת בסימן האהדה והסולידאריות הבינ-לאומית עם מאבקו הצודק של העם הערבי הפלשתינאי, מבליט את שאיפת הקהילה הבינ-לאומית, כולה כמעט, להשכנת שלום צודק אשר ישים קץ לכיבוש ישראל בשטחים הערביים, יביא למימוש זכויותיו של העם הערבי הפלשתינאי להקמת מדינתו העצמאית, ויבטיח את העצמאות, הריבונות והבטחון של מדינת ישראל ושל כל מדינות האזור. פתרון שלום מכובד כזה אפשרי וריאלי, והוא יביא למערכת חדשה של יחסים, יחסי שיתוף פעולה, הבנה וידידות, יחסים נורמאליים. אך מי שמונע פתרון צודק זה הוא ממשלת ישראל, אשר מסרבת למלא אחרי החלטות מועצת הבטחון ועצרת האו"ם ומחבלת במאמצי הקהילה הבינ-לאומית להשיג כנת שלום צודק, מתוך אשליות למימוש תכניות סיפוח והתפשטות, כשהיא נהמכת על-ידי המדיניות האמריקנית, המספספת בהמשך המשבר והסיכסוך ובסכנת המלחמה והמסכנת בכך את בטחון שני העמים.

מדיהמה מידת עוורונה של ממשלת ישראל וחוסר יכולתה לראות כיצד הקרקע נשמטת מתחת לרגלי מדיניותה. בכינוס הקודם של מועצת הבטחון סירבה הממשלה להשתתף, כי התנגדה לשבת יחד עם אש"פ. כיום היא יושבת, בעל כורחה, יחד עם אש"פ. האם לא תסיק הממשלה מסקנות מכך? אך לדעתו של עם ישראל ממשלה הממשלה באותה המדיניות עקרה של אי-הכרה בזכויות העם הערבי הפלשתינאי ושל דבקות בסיפוחים, ומונעת בכך את השלום. האם לא ברור שממשלת ישראל תצטרך, בסופו של דבר, לסגת מהמדיניות ההרפתקנית הזאת? אך כמה קרבנות יפלו בינתיים?

כל מי שחושב שתצמצם לישראל תועלת מהאהבים החדשים בין סאדאת לבין אריצות-הברית, מי שבונה על החזרת העמים הערביים להשפעת האימפריאליסם האמריקני ועל יצירת תנאים שיכתיבו לעמים הערביים פתרונות של הנצחת כיבושים וסיפוח — חשבונו מוטעה מיסודו. לכן אנו קוראים לממשלת ישראל לריאליסם פוליטי, להקשיב לעצת התבונה הבאה מכל שוחרי השלום בעולם כולו וגם מעל במת הוועידה ה-25 של המפלגה הקומוניסטית בברית-המועצות, אשר הושמעה על-ידי לואניד ברז'נייב, להקשיב לעצת הנבונה ולקבל את הפתרון שהעולם כולו תובע אותו בהתאם להחלטות מועצת הבטחון ועצרת האו"ם, ואז לכותב בכך בשלום, בבטחון, בערבויות בינ-לאומיות, בהפסקת מרוץ היוזן, ובמערכת יחסים תקינים בין ישראל לבין המדינות הסוציאליסטיות, עם ברית-המועצות, עם העולם הערבי, עם העולם כולו.

ההליכה בדרך השלום, כיבוד זכויותיהם של שני העמים — זה המוצא היחידי מהמבוי הסתום שגרמה לו המדיניות של ממשלת ישראל. אנו תקווה שהאירועים הקשים של השבועות האחרונים בשטחים הכבושים יפכו עיניהם של רבים בישראל לראות את התהום שממשלת ישראל מובילה אליה, אם לא תיעצר עתה מועד ואם

הרב לוינגר ממתנחלי קריית-ארבע, שהתעללו בתושבי חברון, שיסו בהם כלבים, ירו בהם, חטפו תושבים וכלאו אותם כבני-ערובה, התעללו באנשי הדת של העיר, כשאימצו את הקאדי השרעי לפנות מחסומים? קיראו מה שכתוב היום ב"הארץ" במאמר של מרדכי ארציאלי, ומה שאמר הקאדי השרעי. ומי שיש לו מצפון — צריך להודיע ולהתקומם נגד המעשים האלה.

מדהים ומזעזע חוסר התבונה וחוסר שיקול-הדעת של מי שמחזיק בהגה ספינת ישראל, כשנוסף על כל הפשעים האלה כלפי האוכלוסיה האזרחית, המביעה את מחאתה באופן לגיטימי, הוא דורש עוד יותר.

כל פעולות הדיכוי האלה של הצבא נגד האזרחים הבלתי-מוגנים בשטחים הכבושים הן הפרה גסה של האמנות הבינ-לאומיות. הן מעשי דיכוי קולוניאלי ורמי-סת זכויות האדם. הן מעוררות זעם ומחאה מוצדקת בקרב כוחות השלום והדמוקרטיה בישראל, החרדים לעתיד היחסים בין שני העמים, וגם בדעת-הקהל בעולם כולו.

אנו מגנים בכל תוקף את פעולות הדיכוי האכזריות של כוחות הכיבוש נגד המוני העם הערבי בשטחים הכבושים, המוחים ומפגינים באופן לגיטימי נגד המשך הכיבוש ונגד הפגיעות בזכויותיהם הצדוקות. הדם הנשפך והסבל הנורע בשטחים הכבושים, שהוא לרעת העם הישראלי ולרעת העם הערבי, לא יחוק את הכיבוש אלא יערער אותו עוד יותר.

שר הבטחון מחפש אשמים להתקוממות העם הערבי הפלשתינאי בשטחים הכבושים נגד הכיבוש ומצא בטלויזיה את השעיר לעזאזל; דווקא הטלוויזיה, אשר עשתה כל כך הרבה לייפוח בעיני הכל, את הפנים המכוערים של הכיבוש ושרה לו שיר הלל, דווקא אותה מאשימים. גם מגוחך ומצחיק כשנציג ישראל באו"ם מצהיר שיד מבחון, כביכול, מארגנת את ההפגנות. כאילו אין עם בשטחים הכבושים, עם אשר מורשש במולדתו, כאילו אין בקירבה הכוח העצמי לניהול מאבקו למען חירותו. שום הסברים כוובים לאירועים כיום בשטחים לא יכולים להעלים את העובדה, הבולטת לכל עין, שבגדה וברצועה יש להתקוממות של העם על כל שכבותיו, בכל הערים והכפרים, נגד המשך הכיבוש הישראלי. זה ביטוי לרג-שותיו של העם הערבי הפלשתינאי, לסבלו המצטבר ולשאיפתו למימוש זכויותיו הלאומיות להקמת מדינתו העצמאית בגדה וברצועת-עזה. זהו מאבק צודק הווכה להבנה ולסולידאריות גם של הקומוניסטים הישראלים, יהודים וערבים, של כל שוחר שלום בישראל וכמו כן של כל שוחרי הוופש והשלום בעולם.

המאורעות בשטחים הכבושים הם פשיטת-רגל לכל מדיניות הממשלה, המשלה את עצמה והמשלה את העם שבימי חיסול הקולוניות היא יכולה לשלוט בעם שלם ולהקים קולוניה חדשה. המאורעות בשטחים הכבושים מצביעים על הסכנות התמורות הטמונות בהמשך הכיבוש.

שר הבטחון מדבר על מאמצי הממשלה להחזיר "נורמאליות" לחיים בשטחים הכבושים. הנורמאליזציה בעיני ממשלת ישראל היא, כנראה, השלמת העם עם הכיבוש. אך בקיום הכיבוש וברמיסת זכויות העם הערבי הפלשתינאי לא תיתכן נורמאליזציה. שלטון ישראל בשטחים הכבושים הוא דבר א-נורמאלי. שני העמים רוצים לחיות חיים נורמאליים, אבל זאת לא הנורמאליזציה זאציה נוסח שלטון הכיבוש של שר-הבטחון שמעון פרס או נוסח שלטון הקולוניאליסטים הגזענים של הרב

את הדיון הציבורי, החפשי והפתוח גם בזמן של מתיחות ושל סכנה — הרי מה טעם, חברי הכנסת, להשחית מלים על אוזן ערלה של קיצונים ערבים חמומי מוח? האם יגרמו דברינו לתיקון הדרכים של לאומנים ערבים קנאים? האם כאשר נכביר דברים שנכנע ונועיל? הרי ברור לחלוטין כי בלי יד אש"פ באמצע לא היתה הגדה המערבית רוגשת ורותחת, כפי שרגשה בשבועות האחרונים. עיקר הערך הוא איפוא בדיבור אל עצמנו, בבית קורת העצמית, בבדיקה שמא גם אנחנו תרמנו לליבוי היצרים ולשילהוב הרוחות.

אולי אנחנו נגמד לקח, אולי אנחנו נודה בטעות, אולי אנחנו נכיר בגילויים, שמן הראוי היה להימנע מהם, וכך נוכל לתקן להבא, לא לחזור בעתיד על אותן שגיאות וצעדים נחפזים ובלתי-שקולים. עלינו לחתור ללא הרף לגיבוש ההכרה והאמונה כי אנחנו בסדר, כי דינו לא היתה בהתססה. וגיבוש כזה לא ייעשה בדרך של טישטוש, של התעלמות מעובדות, של הצגת חזית מלוכדת, אך מלאכותית ומוזייפת.

חברי הכנסת, ראו מה הלך ונערם בינינו לבין ערביי הגדה, בינינו לבין ערביי ישראל בשבועות האחרונים, בתקופת זמן קצרה, יחסית: התגברו ותכפו הנסיגות להתפלל על הרה"בית, בניגוד גמור למדיניות הנהוגה עד כה; והפקעו מערבים אלפי דונאמים של קרקע; התחלנו מתנחלים במקומות שהיו עד עכשיו מחוץ למפת ההתנחלות הרשמית של הממשלה; בכפרים הערביים והדרוזיים בגליל, הסמוכים לגבול הצפון, מעמיקה בשבועות האחרונים הרגשת הקיפוח ותחושת העוול בגלל העדר סידורי בטחון אלמנטאריים, והיה כי יפרצו מעשי איבה לארכו של הגבול המתוח הזה.

בקרוב הצעירים הדרוזיים מעמיקה הרגשת האפסיה לרעה, כאשר משוחררי צה"ל אינם נהנים מהזכויות השוויות לצעירים יהודים. גם לעדה אשר כרתה אתנו ברית הדוקה איננו מסוגלים, משום-מה, לגמול כגמולה הראוי. חוגים קנאים בקירבנו מסיתים נגד דרוזים בפקיעין, כאילו במודע ובמתכוון הם מבקשים לפגוע בקדשי ישראל. ואתמול, רבותי, בנסיבות מתוחות מאין כמוהן, מבשר מנכ"ל הקרן הקיימת לישראל לכל העולם כי נרכשו שטחים עצומים באזור נבי-סמואל ובאזור שבין רמאללה ללטרון. לדברי המנכ"ל הנכבד גוזר החוק הירדני דין מוות על ערבים שייתפסו במכירת אדמות לישראלים, אך למרות זאת יש כיום נהירה גדולה של ערבים המבקשים למכור אדמותיהם לקרן הקיימת. המנכ"ל מספר עוד כי התחלשות בדבר רכישת קרקעות מתקבלות בוועדת שניים, שתהיה הם מנכ"ל מינהל מקרקעי ישראל ומנכ"ל הקרן הקיימת. אומר מר בן-שמש: "רכשנו שטחים, דונאמים ומאות דונאמים. רכשנו מבנים, מוסדות ציבור ורכוש כנסייתי". אך שיא תבונתו של המנכ"ל בא לביטוי במשפט הבא: "רבים מהתושבים הערבים שחיים על הקרקעות שנרכשו עדיין אינם יודעים שהאדמות נמצאות כבר בבעלות הקרן הקיימת", ולסיום מבטיח מר בן-שמש כי ירכוש אדמות בכל מקום, בכל מחיר ובכל גודל של שטח.

חברי הכנסת, כל מקרה לעצמו מהמקרים שמניתי פה, הסברים ניתנים לו וקין טעמים יכולים לטהר כל אירוע וכל צעד וכל החלטה. אך נימוקים מנימוקים שונים לא יוכלו להסביר את המכלול, את ההצטברות ואת הסדר הכללי. תירוצים רבים לא יוכלו להסיר את המשקע ההולך וכבד.

לא נתוש את דרך הסיפוח והכיבוש ואם לא תפנה אל דרך השלום, המבוסס על כיבוד הדדי של זכויות שני העמים, העם הערבי הפלשתינאי והעם היהודי בישראל. אנו קוראים לכנסת למלא את חובתה ולהטיל על הממשלה את ההליכה בדרך השלום, ולא בדרך ההרפתקה.

היו"ר א. גיבלבר:

רשות הדיבור לחברי הכנסת שריד, להבאת הצעות באותו נושא.

יוסי שריד (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בעתונים אני קורא ובשיחות אני שומע כי דברי חברי הכנסת אבן ובן-אהרן בסיעת המערך השבוע הגישו סיוע חשוב לאש"פ בעיצומה של ההתדיינות במועצת הבטחון.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):
זה נכון.

יוסי שריד (המערך):

עוד אני קורא ושומע כי חברי כנסת אלה תלו, כביכול, את קולר אשמת שומרון ויהודה בצוואר היהודים דווקא, בעוד הם מסיחים דעתם מהאשמים האמיתיים בהתפרעויות, אלה שחסמו כבישים, התנכלו לרכב יהודי, רגמו שוטרים וחיילים ויצרו אווירה של הפקרות בגדה, המנוצלת עתה במועצת הבטחון להתקפת העמולה בלתי-מרוסנת על ישראל.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):
נכון מאוד.

יוסי שריד (המערך):

אין סילוף גמור מזה, אין הטעיה חמורה מזה, בשוגג או במזיד, כאשר מציגים כך את דברי חברי הכנסת אבן ובן-אהרן.

מאיר פעיל (מוקד):
הכל במזיד.

גאולה כהן (הליכוד):

מה שנעשה בשטחים זו עבודה עברית. בן-אהרן אומר שכל מה שקורה בשטחים זו עבודה עברית, אבל זו עבודה ערבית של ממשלת ישראל.

יוסי שריד (המערך):

אולי תקשיבי בשקט? גם אז לא תשתכנעי, אבל אולי תהי יותר משכילה.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):

זו לא עבודה עברית, לא של זה ולא של זה. זו עבודה של הערבים.

(חברת-הכנסת ג. כהן קוראת קריאת-א-ת-ביניים)

יוסי שריד (המערך):

חברת-הכנסת גאולה כהן, את אחת מחברי הכנסת הבודדים שאני לא נוטל על עצמי להתווכח אתם.

מן הסתם פעורה בינינו תהום של אי-הבנות ושל אי-הסכמות ושל תפיסה שונה לחלוטין, בבואנו לדון ביחסינו עם הערבים. אם איננו רוצים לגזור על עצמנו שתיקה מוחלטת, אם מנוי וגמור עמנו להמשיך ולקיים

עליונים ותחתונים בסולם התעסוקה, החינוך והמעמד האזרחי.

חברי הכנסת, לאחר תשע שנות שלטוננו בשטחים, לאחר תשע שנים של מפגש, של יחד, של בלתי-אמצעיות, של היכרות והתודעות — לאחר כל אלה, האם שככה השנאה נגרעה האיבה? האם השיפור הניכר במצבם הכלכלי של יושבי הגדה מיתן את עמדתם? או, להיפך, הפכן קיצוניות עוד יותר? האם אנחנו קונים ידידים חדשים או הולכים ומאבדים גם את המעטים שהתקרבו אלינו? האם הליברליות של הממ"ש של הצבאי, והוא ליבראלי באמת, מרגיעה את הרוחות ביהודה ובשומרון? האם הגורמים הפלשתינאים הקיינוניים, ואש"פ בראשם, מאבדים את אחיותם, או ההיפך הוא הנכון? האם באמת שורר בגדה ובתחום יחסינו עם ירדן מצב של שלום דה-פאקטו ושל הסדר-ביניים? האם קמה והיתה מסגרת כלשהי, אחת ויחידה, של שותפות-אמת בין יהודים לערבים בקריית-ארבע, בחברון, בתחומים של עבודה, של פעילות ויצירה?

גאולה כהן (הליכוד):
היתה בחברון והיתה בקריית-ארבע.

יוסי שריד (המערך):
האם הגדה המערבית הולכת ונרגעת ומשלימה או מתלקחת ובווערת?
(חברת-הכנסת ג. כהן קוראת קריית-ארבע ביניים)
היו"ר א. גיבלבר:
גאולה, אל תלווי את נאומי.

גאולה כהן (הליכוד):
הוא מלווה את דבריו בשקרים.

יוסי שריד (המערך):
את הטאקטיקה הזאת אנו מנהלים כל הזמן. אני אתגבר.

הוויכוחים על יד חזקה או יד רכה, אין בהם ערך רב. יד חזקה לא תדאק, ויד מתונה לא תרגיע, ערביי הגדה אינם משלימים, וימאנו גם בעתיד לקבל עליהם שלטון ישראלי. לא במקל נועם ולא במקל חובלים, ובוודאי לא על-ידי החזקת המקל בשני קצותיו ננהל את מדיניותנו בשטחים.

מאיר פעיל (מוקד):
מה אתה מציע?

יוסי שריד (המערך):
קלעת למטרה, שאלה במקומה.
חברי הכנסת, את הרוח ממפרשי אש"פ בגדה נוציא רק על-ידי הבהרה חד-משמעית —

(חברת-הכנסת מ. פעיל קורא קריית-ארבע ביניים)

היו"ר א. גיבלבר:
חברת-הכנסת פעיל, אינני זקוק לעזרתך.
(חברת-הכנסת מ. פעיל קורא קריית-ארבע ביניים)

יוסי שריד (המערך):
— רק על-ידי הבהרה חד-משמעית —

מצויים בינינו לא מעטים המאמינים כי אסור בשום אופן ובשום תנאי לוותר על יהודה ועל שומרון. אלה דוחים בביטול גמור את הנימוקים הדמוגרפיים בדבר מיעוט ערבי גדול במדינת ישראל ובדבר סכנת הפיכתו לרוב במרוצת השנים. צירופם של מיליון ערבים אינו מהלך עליהם אימים. חלוצי המעטים של מחנה מאמינים זה עברו את הקו הירוק והשתקעו בהתנחלויות השונות. דווקא הם היו צריכים לשכנע אותנו כי דרך קיום בשלום עם ערביי הגדה הוא אפשרי; כי שיתוף פעולה בינינו לבינם הוא בהישג יד —

גאולה כהן (הליכוד):
הם עשו את זה. שבע שנים לא היה שם שום דבר.

יוסי שריד (המערך):
— כי שכנות טובה ויחסים הוגנים אינם חלום-שווא. עובת הראיה, כי כל אלה אינם תעלועי הדמיון, היתה עליהם, על המתנחלים, והם הוכיחו לנו את ההיפך הגמור.

גאולה כהן (הליכוד):
כשאתם עוזרתם להם.

יוסי שריד (המערך):
במקום של יחיים של רצון טוב, של הבנה הדדית, של התפייסות, במקום נציגים של הניסוי הלאומי הגדול והנועז הם הפכו בחלקם חוד מחץ של חוסר סובלנות, של קנאות מתגרה, של פרובוקאציה. הרב לוינגר וחבריו מוכיחים כל העת, ובשבוע האחרון יותר מתמיד, כי הסכנה הדמוגרפית גדולה מששיערנו. בהדרגה ובעקביות הם נותנים יד לסתימת הגולל על הסיכויים הקלושים בלא-הכיל לחיים יחד במסגרת מדינית אחת. גילויי חוסר הסובלנות הלאומית והמדינית של קיצונים ערבים ויהודים בשבועות האחרונים הוכיחו גם לספקנים בתוכנו כי מיליון-וחצי ערבים במסגרת המדינית של ישראל — פירושה הרס.

חברי הכנסת, הבה נודה: בסיומה של מלחמת ששת-הימים התנבנה האשליה ללב כולנו — אולי חיבורה של ירושלים יחידו, אולי המפגש הרחב הימני-ימלי בינינו לבינם, אולי המגע הישיר, הבלתי-אמצעי, אולי השהייה יחד במחיצה אחת בתחומים רבים של חיים ופעילות — אולי כל אלה ישנו את מערכת היחסים בין יהודים לערבים, אולי הם יסמנו בהתהוותם פתרון מדיני חדש וחיובי. יראו הערבים וייווכחו לדעת כי יחסם ליהודים היה בלתי-ראציונאלי, תוצאה של שטי-פת מוח מתמדת; ייווכחו לדעת כי אין ישראל ערפד על עורקיה של האומה הערבית המוצץ את דמה. היתה זו אשליה חולפת עד מהרה.

גאולה כהן (הליכוד):
לכם היתה אשליה. אנחנו מעולם לא חשבנו ככה.

מאיר פעיל (מוקד):
אנחנו יודעים מה אמרת לעתונאי חוץ — שאת רוצה שכל הערבים יסולקו ממזרח לירדן.

יוסי שריד (המערך):
אולי באמת התחלפה הגישה הבלתי-ראציונאלית בהתייחסות ראציונאלית הרבה יותר. בהכרה ברורה יודעים היום ערביי שטחים כי הם ואנחנו נקלענו למצב של שולטים ונשלטים, של מעבידים ועובדיהם, של

חינוך, ובמסווה של פעילות חינוכית תיכננו מעשי חבלה.

ההתפרעויות בשטחים בשבועיים האחרונים נשאו אופי דתי, כביכול, והתושבים הפעילים בשטחים יצרו רושם כי היתה זו יזמה ספונטאנית של הצעירים, שבאה כתגובה על פסק-הדין בעניין התפילה על הרי-הבית.

אדוני היושב-ראש, ספונטאניות זו היתה מאור-גנת כדבעי, ועניין פסק-הדין היווה רק עילה. ההתפרעויות לא היו מתפשטות אלמלא הגיבוי המוסווה שניתן למתפרעים מטעם המועצה המוסלמית העליונה וכהני דת מוסלמים מקומיים. ההסתה וההתפרעות היו גם בעידודם הרב של הגורמים הקיצוניים הקשורים באש"פ, שכל מטרתם ליבוי יצרים, הגברת השנאה וריבוי אי-הסדר, הפוגעים בראש וראשונה בחייהם של תושבי השטחים עצמם, והם הקרבנות העיקריים של תסיסה זו.

חברי הכנסת, כפי שאמרת, כמעט מדי שנה היינו עדים בגדה לגל מעשי אלימות — רגימת כלי רכב, הצתת צמיגים, הקמת מיתרסים, שביתות והתפרעויות של אנשי ציבור. אולם התמונה שהיינו עדים לה לאח-רונה שונה מזו שהיינו עדים לה בפעמים הקודמות. היום הרוב בגדה מושפע מהמצב בעולם הערבי. יש סיטואציה חדשה וכיוון התפתחות על-פי לוח זמנים. יש המדברים על פינוי השטחים שנכבשו או שוחררו על-ידי ישראל במושגים של שנים בודדות, מה שהיה פעם שאיפה כמסוה.

חברי הכנסת, כיוון שזו הרגשתם של תושבי הגדה עכשיו, הם פתוחים יותר מאשר בעבר לדברי הסתה המופנים אליהם באמצעות כלי התקשורת הערביים, וכיוון שגורמים ישראלים בכירים, לצערי הגדול, עוזרים לקו מחשבה כזה בהטפה חוזרת ונשנית על החזרת יהודה ושומרון, מופר השקט וגלי המרי הולכים וגדלים. עלינו לדעת ששטחים אלה, למד מהיותם בחלת אבותינו, הם גם שטחים תיוניים ממדרגה ראשונה לבט-חוננו.

חברי הכנסת, הסיבה שמניתי איננה הסיבה היחידה להתדרדרות המצב. בידינו נמצאים עוד שטחים, ושם עולם כמנהגו נוהג. אדוני היושב-ראש, מדוע שקטה הרצועה, רצועת-עזה, כאשר חברון רותחת? מדוע המוסלמים בעזה רגישים פחות להרי-הבית מאשר המוסלמים ברמאללה ובבית-לחם? ההבדל נעוץ בשינוי גישה ושיטה של האממשל שלנו. עזה עברה את חוויית השלטת הסדר בראשית שנות ה-70. בעזה אין מתירים הדפסת עיתונים, שכל כולם הסתה למרי. העדר תגובה מהירה ומוחצת על ההתפרעויות תתפרש כחולשה של השלטון, וחולשה מזמינה מיד התגברות של מעשי האלימות.

אני משוכנע, אדוני שר הבטחון, שאתה וצה"ל נוקטים אמצעים מתאימים ועושים כמיטב יכלתכם להחזיר את הסדר על כנו בדרכים ידידותיות וחברתיות ככל האפשר, וזאת מתוך דאגה עניינית וכנה. אך אני סבור שיש גבול גם לרצון טוב ולשימוש בדרכי נועם וטפח. על שכמם של שייכים שונים וראשי ערים, ויש לשנות את השיטה והגישה אם הסדר לא יושב על כנו. בד-בבד עם הפעלת השיטות שנגנזו בעזה יש להגביר בשיטה ברורה ומובנת שללה העומדים בראש, ולא להמסיתם, שלא תותר הפרה של הסדר או הפרעה ציבורית, ואלה שיקחו חלק בהתפרעויות ייענשו על-פי הדין במלוא החומרה.

שר-המשטרה ש. הלל:

חברי-הכנסת פעיל, תשובתך ליושב-ראש הכנסת אינה נאה ואינה יאה.

מאיר פעיל (מוקד):
אני מבקש סליחה.

יוסי שריד (המערך):

— את הרוח ממפרשי אש"פ בגדה נוציא רק על-ידי הבהרה חד-משמעית כי אין בדעתנו לספח מיליון ערבים למדינה היהודית שלנו. יהיה הפתרון המדיני אשר יהיה, ובשעה שיהיה, אנחנו את ממשלתנו לא נשפוך על תושבי יהודה ושומרון.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):
זאת אתה אומר תשע שנים.

יוסי שריד (המערך):

הפתרונות שלך, חברי-הכנסת בן-מאיר, שמושמים בחלקם הלכה למעשה, הם בוודאי לא הוכיחו את עצמם. הגיע הזמן לגסות את הפתרונות שלי.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):
מה אתה מציע?

יוסי שריד (המערך):

אתה מוכיח מה שאנו אומרים עליכם, שאתם חסרי סבלנות. המתח הורג אותך.

יהיה הפתרון המדיני אשר יהיה ובשעה שיהיה, אנחנו את ממשלתנו לא נשפוך על תושבי יהודה ושומרון. גורלם של ערביי גדה יוכרע על-ידם בבחירה חפשית, ללא לחצים מצד כלשהו וללא התערבות מבחוץ. אך בהבהרות מילוליות לא די. עד אשר יימצא ויושג הפתרון המדיני — לא יהיה סיפוח זוחל, לא יהיו התנחלויות פרובוקאטיביות, לא יהיה נישול, לא יהיה כיר-סום בסטאטוס-קוו הדתי.

גאולה כהן (הליכוד):

אצלך כל הציונות היא פרובוקאציה.

יוסי שריד (המערך):

ישראל מחזיקה בגדה כבשאר השטחים לצרכי בטחונה בלבד. אם צרכים אלה יתמלאו בדרך אחרת, בדרך של הסכם, בדרך של שלום, אין לה תפיץ בשטחים וביו-שביהם.

יתכן כי גם כל אלה לא ירגיעו את הגדה ולא ימתנו אותה. אך אנחנו לפחות נדע אל-כנון כי עשינו כל שביכולתנו, היינו הוגנים עם עצמנו וגם עם זולתנו.

היו"ר א. גיבלבר:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת אבטבי, להצעה באותו נושא.

אליעזר אבטבי (חזית דתית לאומית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, מאז תום מלחמת ששת-הימים שימשו התלמידים בשטחים אמצעי לתיסה ולהתפרעויות. אלה שהסיתו אותם היו בטוחים כי שלטונות הבטחון ינהגו בערערים ביד רכה. במשך כל השנים הללו השתתפו התלמידים בכל אירוע פוליטי, ופעמים רבות היו מעורבים במעשי חבלה ובהתארגנויות לשם ביצוע פיגועים. לא אחת פעלו המחבלים במוסדות

ו"קדום" עלו על הקרקע, ולא כאשר קריית-ארבע נוסדה בתוככי חברון-רבתי. התסיסה הולכת וגדלה כאשר אנחנו מציגים בפני תושבי השטחים את חוסר הוודאות שלנו לגבי המדיניות שלנו בשטחים, וכאשר הורוע השלטונית שלנו נוהגת ביד רכה, אוי הולכים ומת" חזקים העונים לנו.

גאולה כהן (הליכוד):
נכון, בדיוק כך.

אליעזר אבטבי (חזית דתית לאומית):

אדוני היושב-ראש, מרבים כאן לצאת חוצץ נגד מה שאירע בקריית-ארבע. על כך נמסרה הודעה שני-עשה משגה, וחברי ועד קריית-ארבע הביעו צערם לפני שר הבטחון על התבטאויות של אחרים מהתור-שבים, שלא היה בסמכותם לומר את אשר אמרו. תושבי חברון צריכים להשלים עם עובדת קיומה של קריית-ארבע, ויחסי שכנות מחייבים את שני הצדדים. עד כה רק תושבי קריית-ארבע מכירים בכך ומשקיעים מאמץ צים מרובים ברכישת אמון הדדי. אמצעים דומים צריכים להיעשות על-ידי תושבי חברון, בראשותו של השייך ג'עברי.

אני מקווה שלא יהיה עוד צורך במתן-צו המונע מיהודי או מיהודים להיכנס למערת המכפלה או להימצא בחברון. צווים מעין אלה יתנו עידוד למסיתים, יעניקו להם הרגשת הישג ומחשבה שכדאי להמשיך במרי אורחי נגד הממשלה למען השגת מטרותיהם.

אני מייצע לחברי הכנסת, קודמי לדיון זה, כל אלה המנצלים את המאורעות הללו כשעת כושר לנגח מתיישבים חלוצים בקריית-ארבע ובקדום, שישכילו ויביטו בכונה אל העניין. לא אלה גרמו לתסיסה, אלא סוכני אש"פ הם הם הזורעים את הארס, בשל הבחירות בשטחים. אנא, אל תנסו לבנות מגדלים ולא תטילו את בשתכם על אנשים שאין עוול בכפם. הם בסך-הכל ממלאים את צו השעה והם החלוצים בימים אלה.

לסיכום, יש לדעתי לנקוט שיטה תקיפה יותר ולדון על הדרכים והצעדים שיש לנקוט כדי שלא יישנו מקרים דומים בעתיד.

היו"ר א. גיבלבר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת גרוס, באותו נושא.

שלמה יעקב גרוס (חזית דתית תורתית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חושבני שאני פטור מלנקוט עמדה לגבי בעיית התפילה של יהודים בהר-הבית. ידוע הדבר שקיים איסור חמור, איסור כרת, לדרוך במקום קדוש זה. רגליו של יהודי שומר תורה ומצוות לא דרכו ולא תדרכנה בכל שטח הר-הבית. היטיב לעשות מרכז ההסברה שפירסם עלון הסברה ובו מבוארים כל מקורות ההלכה שלפיהם אסור ליהודי לעלות על הר-הבית.

גאולה כהן (הליכוד):

אבל הרב גורן חושב אחרת, והוא הרב הראשי. הוא גם כתב ספר על כך.

שלמה יעקב גרוס (חזית דתית תורתית):

חברת-הכנסת גאולה כהן, על ההלכה אינני מתווכח. הלוואי שישמרו על כללי ההלכה גם בתחומים אחרים. הערבים יודעים זאת היטב. גם מן הנסיון של

יש לנקוט צעדים חריפים ולדחות מכל וכל תנאיו של ראש עיריית שכם לשעבר, אלמצרי, בדבר מגיעת התיישבות בשומרון והפקעת שטחים. כל אלה הם עניי-נה של ממשלת ישראל, ואין לקבל עצות ואולטימטום של אלמצרי ושל השייך ג'עברי. אין לחזר אחריהם עוד ולבקשם שיואילו בטובם לשוב ולהגלה את הערים. יש למנות נציג צה"ל שינהל את הערים, עד אשר הללו יחזרו בהם.

אין לעבור לסדר-היום על ידיו אבנים על-ידי תלמידים. יש לחקור אותם באופן יסודי ולגלות את המסיתים בקרב המורים והמזכנים, ולהעמידם לדין בהקדם האפשרי.

יש להעביר הודעות וכרוזים להורי התלמידים בערי הגדה, שעל כל אחד מהם לרסן את בניו ולמנוע מהם הליכה להפגנות וידידי אבנים על חיילי צה"ל. מקומם של התלמידים על ספסל הלימודים.

יש לחפש ולחקור את מקור ההסתה בקרב ערביי השטחים, וכשימצאו הללו, יש להעמידם לדין למען יראו וייראו, ויידעו שאין יהודה ושומרון, ולא יהיה, כלבנון השטועה בידי אירגוני המחבלים והסורים. הצלחתו או אי-הצלחתו של אש"פ בלבנון, אין לה ולא תהיה לה כל השפעה מדינית ומקומית בשטחים.

אדוני היושב-ראש, שעה שאנו מקיימים את דיו-נו כאן על האירועים בשטחים מעבר לים, במועצת הבטחון של האו"ם — במת הצביעות הבין-לאומית — דיון על הנושא הזה ביומתן של המדינות המוסלמיות. יש להעלות כאן על נס את נאומו של שג-רינו באו"ם, מר חיים הרצוג, שהפריך מכל וכל את מסכת השקרים של אויבינו והעלה על נס את שלטוננו הסובלני וההומאני בשטחים. מר הרצוג השכיל להציג את הנושא, בטענו כי האירגון הבין-לאומי מקדיש תשומת-לב רבה למצב בישראל, בעודו מתעלם מבעיות חמורות יותר ברחבי העולם, ובראש וראשונה הטבח בל-בנון. כן ציין כי אש"פ באהסת תושבי הגדה כדי להכשיל את הבחירות הבאות.

חברי הכנסת, אומרים שההלקאה העצמית היא תכונה יהודית, אך ראוי-לאן הגענו בימים אלה. בשעה ששגירינו באו"ם עומד בודד ונלחם במסכת ההשמצות והשקרים של אירגוני המרצחים הערביים ואלה הנכנעים להם, בשעה שמר הרצוג יוצא חוצץ נגד ההסתה של אש"פ בשטחים, שהיא היא שגרמה להתפרעויות, קמים חברי כנסת נכבדים וטופלים את האש-מה דווקא ביהודים. בשעה שהאחדות הלאומית היא צו השעה יוצאים חברי כנסת באש וגפרית נגד הממשלה ותולים את קולר ההתפרעויות בפרובוקאציות של יהודים. ודווקא חברי כנסת אלה, אשר במשך שנים טעמו את הטעם של התמודדות עם גלי השנאה וההסתה הערביים בעולם, באים עוד להעמיק בהתקפות על המת-נחלים בקדום. חברי הכנסת אלה אמרו את אשר אמרו, ייתכן שנהגו בתום לב. אבל השעה בהחלט לא היתה נכונה לכך, בעת ההתדיינות במועצת הבטחון, מול הטי-עון של שגירינו שהמומות פרצו מפני שאש"פ חושש מאוד מהבחירות בשטחים.

חברי הכנסת, תיאוריה זו והשמצה זו על המתיי-שבים המתנחלים אינן נכונות, לא בעבודותיהן ולא בהגינותן. מי שעקב אחרי המתרחש בשטחים ראה שמרי אורחי וידידי אבנים לא אירע כאשר "אלון מורה"

ודאי שזכותו וגם חובתו של ראש הממשלה לנקוט עמדה לגבי "גוש אמונים" ולהביע את עמדתו השלילית לגבי הגוש. גם אני לא נמנה עם חסידי "גוש אמונים". אבל כאשר ראש הממשלה מכריז באזני בני-נוער ש"גוש אמונים" הוא הסכנה הגדולה ביותר האורבת למדינת ישראל, זה דבר חמור.

אליעזר רונן (המערך):
אבל זה נכון.

שלמה יעקב גרוס (חזית דתית תורתית):
זה לא נכון. האם זו הסכנה? האם "גוש אמונים" הוא הסכנה? מיד תשמע מוז' הסכנה. זה חמור, מפני שבאווירה של היום הכרוה זו באזני בני-נוער היתה מיותרת לגמרי. אין פלא אפוא שאחרי הכרוה כזאת מפי ראש הממשלה הדביקו התלמידים על כתלי בית-ספר תיכון ברחביה סיסמה: "תלמידי בית-ספר שכם, אנחנו אתכם". זה היה בבית-ספר בירושלים. זו התוצאה של הכרות ראש הממשלה, שהסכנה הגדולה ביותר היא "גוש אמונים". אם כי אינני חסיד, כפי שאמרת, של "הגוש".

מנחם בגין (הליכוד):
למה לא?

שלמה יעקב גרוס (חזית דתית תורתית):
זו דעתי. תלמידי בית-ספר מיידים אבנים על חיילי צה"ל בגלל בהלת-שווא שרוצים לפגוע ב"אל-אקצה", ותלמידי בית-ספר תיכון ברחביה מודהים עם תלמידי בית-ספר שכם. איבדנו לא רק את הכבוד העצמי אלא גם את השכל הישר.

אם ראש הממשלה היה רוצה להסב תשומת-לב הנוער שלנו לסכנה הנשקפת לנו, היה מייטיב לעשות אילו היה מפנה את המבט של בני-הנוער לעבר לבנון. כי הסכנה האמיתית כרגע למדינת ישראל היא שמא, חס-וחלילה, מצפון תפתח הרעה. הדראמה הטראגית המתחוללת לפני עינינו בלבנון זו חצי-שנה ויותר היא אות אזהרה שבבילנו ובשכיל בני-הנוער. וכמה קומי-טראגי הוא הדבר שמועצת הבטחון יושבת דונה על ההתפרעויות בגדה ובמזרח-ירושלים, ומתעלמת ממרחץ הדמים שיאסר עראפת ושותפיו והמחבלים למיניהם יזמו בלבנון, במגמה לחסל שם את השלטון הנוצרי. במרכז השקר והצביעות האכזרית של העולם, בבית-הזכוכית בניו-יורק, לא שומעים מלת מחאה על המתרחש בלבנון, ואף לא אחד מידידי לבנון בעולם הנוצרי לא יזם דיון כמועצת הבטחון על נושא זה. אפילו "רודפת השלום" הגדולה בימינו, רוסיה הנשואה ייטית, המשליטה "שלום" בכל העולם, גם היא שותקת.

אנחנו נגד כל צעד קיצוני ונגד כל פרובוקציה העלולה לגרום לחסיסה בקרב האוכלוסיה הערבית. אין אנו באים לתבוע את עלבוננו על הרב לוינגר מקריית-ארבע, אין אנו מזדהים עם מה שהוא אמר ועשה. אבל בכל זאת מתעוררת בלי משיח השאלה הפשוטה: כאשר שר-הבריאות ויקטור שם-טוב הגיש שאילתה לראש הממשלה בקשר לצעדים שהוא חושב לנקוט נגד הרב לוינגר — מדוע לא שאל השר המפמי פעם אחת אילו צעדים הוא חושב לנקוט נגד הפרופסור שחק, עוכר ישראל זה, פרופסור מן המניין באוניברסיטת תל-אביב, שהפיץ ספר בצרפתית ובו נאמר שצה"ל מתנהג כלפי ערבים כמו הנאצים. על זה אין שאילתה לראש

קרוב ל-10 שנים, מאז שהרהבית בדינגו, למדו המורסלמים לדעת שאין בדעת ממשלת ישראל לפגוע באינו צורה שהיא במסגד אל-אקצה. ההיפך הוא הנכון: ממשלת ישראל שומרת בהקפדה על זכויותיהם של המורסלמים, שלא תיפגענה במקומות המקודשים עליהם, כשם שאנו שומרים על זכויותיהם של כל בני דתות שיש להם אתרים המקודשים עליהם בירושלים.

לפיכך ברור כשמש כי לא החששות שרוצים לפגוע באל-אקצה הם שגרמו להסתה הפרועה ולהתפרעויות במזרח-ירושלים וביהודה ובשומרון. היתה כאן הסתה מכוננת ומתוכננת מראש על-ידי גורמים עוינים מבפנים ומבחוץ. ברור שלא הדאגה פן יבולע למסגד אל-אקצה היא המטרידה אותם. מה שמטריד את הגורמים האלה ואת המוסלמים כולם הוא שאנו מתפללים ליד הכותל המערבי. מטריד אותם שאנו נמצאים במזרח-ירושלים ושאנו נמצאים כאן בכלל. לא הרהבית ולא אל-אקצה מטרידים את הערבים אלא כפר-סבא, נתניה, קיבוץ מורע, מרחביה, גבעת-חיים וכדומה. זה מה שמדאיג את תלמידי בתי-הספר בשכם ובכרמאלה, העושים את שליחות עראפת ושותפיו ומקבלים עידוד מפי יהודים, מפי שרי ישראל וחברי כנסת.

תמה אני שיש בינינו אנשים, עסקנים, שזכרונם הוא כה קצר. הרי זה קרה בימינו אלה. האם כבר שכחנו את המאורעות של תרפ"ט, 1929, שנמשכו זמן רב והתפילו חללים רבים בינינו בארץ? העילה לכך היתה התפילה של יהודים ליד הכותל המערבי, שריד בית-מקדשנו. בעצם יום-הכיפורים פרץ המון פרוע דרך הפתח שפתח המופתי ליד הכותל המערבי, פרע במתפללים והשמיד ספרי קודש. הוועדה הבין-לאומית שמונתה על-ידי חברי-הלאומים דאן, בשנת 1930, הכירה בזכותנו הבלתי-מעוררת להתפלל על-יד הכותל, אבל אסרה להעמיד ספסל ולתקוע בשופר. הערבים לא קיבלו את מסקנות הוועדה — אנו קיבלנו אותן. כלומר, הם לא רצו להכיר בזכותנו להתפלל ליד הכותל המערבי. זו האמת ההיסטורית. מי שמתעלם מזה, חוטא לאמת זו. התפילה ליד הכותל המערבי היתה סיבה למאורעות תרפ"ט.

במשך 19 שנה מנעו מאתנו הירדנים, בימי שלטון חוסיין, לגשת לכותל המערבי. זאת אף שהיה סניף מפורש בהסכם שביתת-הנשק שיש לתת לנו גישה חפשית לכותל המערבי.

מאות בשנים מנעו מאתנו המוסלמים להתפלל במערות-המכפלה. אוי ואבוי היה למי שהעז לעלות על המדרגה השמינית — אחת תתו להמית היתה, מי לא זוכר את הטבח האכזרי בחברון בשנת תרפ"ט, כאשר רצחו את היהודים שם באכזריות בארבראית וחסלו את הישוב היהודי בעיר-האבות?

והנה, האדונים חברי-הכנסת אבא אבן ובן-אהרן מכריוים קבל עולם שגם אנחנו אשמים בהתפרעויות במזרח-ירושלים, ביהודה ובשומרון. ברור שתלמידי בתי-הספר בשכם ובמקומות אחרים מקבלים עידוד מהצהרות אלה. בצדק אמר מר תקוע, בשוכו ארצה בימים אלה, כי יהדות ארצות-הברית מודאגת מכך שישראל איבדה את הבטחון העצמי. אפשר להוסיף ולומר שלא רק את הבטחון העצמי איבדנו אלא גם את הכבוד העצמי. עוד מעט יתאמצו ההיסטוריונים מחברי-הספר "עמי וארצי" להוכיח כי גם במאורעות תרפ"ט היו היהודים אשמים.

לארצו ושילם בדמים, תרתי-משמע, בעד כל פיסת אדמה. כל גרגיר חול בארץ הזאת מכוסה בדם, בעמל וביזע. עשינו, ברוך-השם, הרבה מאוד בארץ הזאת, בהפרחת השממה הזאת. כלוננו יכולים להיות גאים במה שעשינו במשך תקופה קצרה בארץ הזאת — בחקלאות, בתעשייה, במוסדות תורה, במדע. עלינו להחזיר את ההכרה בקרב בני-הנוער והאוכלוסיה שעלינו לשמור על זאת.

אדוני היושב-ראש, אני מאמין שאנו חיים בתקופה של אחרית הימים. אנו שומעים את פעמי הגאולה בשירת "האינו", שאמר משה רבנו לעם ישראל לפני מותו, מקופלת ההיסטוריה שלנו מראשית היותנו לגוי עד אחרית ימינו, עד התקופה הנוכחית. ומה נאמר שם? "כי ידון ה' עמו ועל עבדיו יתנחם". אחרי כל הצרות והגלויות שעברו עלינו, ידון ה' עמו כי יראה כי אולת-יד ואפס עצור ועוזב. אנו חיים בתקופה של אולת-יד ואפס עצור ועוזב. פירוש רש"י הוא שאין עצור, שאין מי שינהיג את עם ישראל, אין מי שישוע את עם ישראל. ואמר: אי אלוהימו צור חסיו בו; איפה כל האלילים, איפה כל העבודות הזרות ששמנו בטחוננו בהן? כל העבודות הזרות נשברו לרסיסים, נעלמו. גם האליל של כוהן ועוצם ידי נשבר, כל התקות בסד לאומיים נמוגו. הרי אנו מלאים בטחון, בישועת ה' כי אין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמיים. ואסיים במה שמסיים המשורר הנביא משה רבנו, נביא ה'. הוא מסיים את שירת "האינו" באמרו: "הרינינו גויים עמו כי דם עבדיו יקום, ונקם ישיב לצרו וכיפר אדמתו עמו".

הי"ר א. גיבלבר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שערי, להצעה בנושא דומה.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ייתכן שההתפרעויות ביהודה ובשומרון ובמזרח-ירושלים החלו בצורה ספונטאנית, אך הן נוצלו על-ידי מיתים ומדיחים מקומיים וחיצוניים. התואנות אינן הסיבות, אך הן סיפקו את הניצוץ שהדליק את שדה הקוצים. אש"פ, שהוא בירידה בזמן האחרון, רצה להוכיח נוכחות. מטרתו מאז ומתמיד הייתה למנוע אפשרות של דו-קיום בשלום ושיתוף פעולה בין יהודים וערבים. גם הקומריניסטים לא רצו להחמיץ הזדמנות ללבות יצרים. הבחירות המוניציפאליות שבאופק יצרו מניע חזק אצל הגורמים השונים להפגין ראדיקאליות לאומנית, שהיא פופולארית למדי ברחוב הערבי.

אדוני היושב-ראש, יש לדחות בכל התוקף את הטענות המושגות כעת על-ידי גורמים ערביים, בכלי התקשורת ומועצת הבטחון, על דיכוי האוכלוסיה הערבית בשטחים ועל פגיעה או כוונת פגיעה במקומות הקדושים. השלטון הישראלי בשטחים הוא ליבראלי וסובלני ביותר. הוא איפס שיגשוג כלכלי, עליית רמת החיים, הרחבת החינוך והעמקתו; השלטון הישראלי קיים מדיניות של גשרים פתוחים הן עם ירדן והן בין ערביי השטחים וישראל; השלטון הישראלי העניק לתושבים הערבים יותר חופש מאשר זכו לו בכל שלטון קודם. גם עריכת הבחירות לעיריות ולמועצות היא ביטוי לאוטונומיה המוניציפאלית ולמתן אפשרות של ביטוי עצמי ושל בחירת ההנהגה העצמית לערביי השטחים.

הממשלה. גוי מארצות-הברית, סנאטור שאינני זוכר את שמו, מכריז ואומר שנדיר בעולם כובש כה נוח כזה"ל וכממשל הצבאי, ולעומת זאת פרופסור זה, המפיץ רעל ושקרים נגד צה"ל ונגד המדינה, ממשיך לכהן בתפקידו כפרופסור ומקבל משכורת מקופת המדינה. גם שנת שבתון הוא מקבל, כדי שיוכל להתפנות לכתוב ספרים נגד ישראל, להשמיץ בהם את מדינת ישראל ולהפיץ אותם ברחבי העולם.

רבותי, לא רק את הבטחון העצמי ואת הכבוד העצמי שלנו איבדנו, אלא גם את השכל הישר אי-בדנו, אם איננו נוקטים בצעדים נגד פרופסור שחק.

הערבים ותלמידי בתי-הספר ביהודה ובשומרון שואבים עידוד ורוח לחימה מהדיבורים של חברי הכנסת ושירי ישראל, מכלי התקשורת הטלוויזיה. אוי ואבוי לאן הגענו, ששר הבטחון מוכרח להתחמק מסיקור הטלוויזיה כאשר הוא מבקר בגדה. הוא מוותר על סיקור הטלוויזיה, מפני שהיא עוינת לנו, כשהוא מבקר שם. רבותי, אולי תרחמו על עם ישראל ותסגרו את הטלוויזיה כזו כדי לא לגרום מריטת עצבים של הצופים היהודים.

רבותי חברי הכנסת, תרשו לי להביע את דעתי מדוע הגענו לכך. כי הציונות מתחילה אצלכם מהרצל ופינסקר, מפני שהציונות מנותקת מהאמונה בפסוק הראשון בתורה, "בראשית ברא אלוהים את השמיים ואת הארץ". מה אומר על כך רש"י? מה אומרים חז"ל על פסוק זה? מדוע מתחילה התורה בפסוק "בראשית ברא אלוהים את השמיים ואת הארץ"? — מפני כוח מעשי הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים (תהילים ק"א), שאם יאמרו אומות העולם לישראל "ליסטים אתם שכבשתם את הארץ, הם יאמרו: הקדוש-ברוך-הוא ברא את העולם, הוא נתנה לכם והוא לקחה מכם ונתנה לנו". זה היה יסוד קיומנו וזה יסוד זכותנו על ארץ-ישראל.

גאולה כהן (הליכוד):

אז למה אתה נגד "גוש אמונים"?

שלמה יעקב גרוס (חזית תורת תורת):
זה עניין אחר.

מפני שאנחנו איננו מבססים את זכותנו על ארץ האבות על הבטחת הקדוש-ברוך-הוא לאברהם אבינו, על הזכויות ההיסטוריות שהקדוש-ברוך-הוא ברא את העולם, והוא שנטל מזו אומות ונתנה לנו, הגענו למה שהגענו ואין פלא שבני-נוער ושרים מדברים על ארץ-ישראל כאילו אנחנו זרים כאן, כאילו אנחנו כובשים כאן.

אנחנו בעד חיפוש של הדרכים של שלום למען דור קיום. אנחנו נגד כל פרובוקציה או פגיעה בזכותם של הערבים. אבל כאשר יש הסתה מכוונת, התפרעויות שכוונתן שקופה — לנשל אותנו מכאן — כאשר ברור כשמש כלולנו כי עניין התפילה בהר-הבית הוא רק אמלה שמאחוריה מסתתרות כוונות עליונות, מחובתה של הממשלה היה להגיב על זאת מהרגע הראשון ביד תקיפה. הממשלה גילתה אולת-יד, הפגינה פיק בר-כיים וחולשה. עת לנהוג במתינות, ואנו בעד זה, אבל גם עת לנהוג בתקיפות. מה שרשרו הפעם לעצמם האוכלוסיה הערבית, הנכבדים וראשי הערים, במיוחד תלמידי בתי-הספר בשומרון וביהודה ובמזרח-ירושלים, עבר את הקו האדום.

חברי הכנסת, אין דוגמה בהיסטוריה שעם חזר

פנים. ההתפרעויות מבטאות בוודאי הצבר של רגשות והתפרצות של תסיסה, אך אל לנו לספק לאלה האור-בים לנו עילות על-ידי פעולות פארטיזאניות או בלתי-שקולות. אין ספק כי התפילה בהר-הבית שייכת לכך. זאת ועוד: אנו מעוניינים בקיום החוק והסדר. ברם, אם גורמים יהודיים הפרו את החוק והסדר על-ידי התנחלויות בלי אישור הממשלה — ואין אני נכנס כעת לסוגיה איוז מדיניות היא נכונה — אם תושבי השטחים רואים איך יהודים אינם מצייתים להוראות המשטרה והצבא וגם את זה מראים בטלוויזיה — האם אין זה עידוד ל"שבאב" ללכת בעקבותיהם? אם הריב לוינגר נוטל את החוק והשלטון לידיה, נתן פקודות לירות באוויר, פוגע בדוכנים, מפר הוראות הצבא — ואני מצטט דברים שנתפרסמו בעתונות — הרי שאם זה נכון יש להעמידו למשפט, ודין אחד לכל מפר חוק.

אין דבר חמור מהפרת החוק על-ידי יהודים. דווקא בשטחים. זילזול בשלטון הישראלי ופגיעה בצבא גורמים לדמוראליזציה גם בקרב התושבים הערבים. דברים אלה מופנים גם כלפי "גוש אמונים". הם צריכים להבין שאינם מעל החוק. הם פועלים במסגרת מדינת חוק, ועל הממשלה לדאוג שהחוק יקויים. בכלל, חלה באחרונה התרופפות מסיימת במגמה לקיים את שלטון החוק במדינה, ואני רואה כתפקידה הראשוני של הממשלה למנוע התרופפות זו. עלינו לדרוש איפוא, חברי הכנסת, לקיים את שלטון החוק כלפי כולם ועל-ידי כולם.

לסיום, אדוני היושב-ראש, עם החזרת הסדר על כנו יש להמשיך במדיניות הליברלית שבטחים ובקיום גשרים פתוחים בינינו ובין הערבים. עם זאת אל לנו להתעלם מכך שיש צורך לא רק במדיניות שוטפת, גם אם היא ליברלית, אלא גם בתפיסה מוגדרת בדבר הפתרון המדיני של יהודה ושומרון ועל הבעיה הפלש-תינאית. בריחה מוגדרת מדינית אינה מדינית. על התושבים הערבים לדעת שהתפרעויות והפגנות ומעשי אלימות אינם פתרון. הפתרון יושג במשא-ומתן מדיני, כשתהיה נכונות לשלום ולפשרות מצד כל הצדדים.

הי"ר א. גיבלבר:

רשות להצעה לסדר-היום באותו נושא, והוא תנאי הבטחון ביהודה ושומרון ובמזרח-ירושלים, לחבר-הכנסת מואב.

כועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, קשה להצביע על גורם אחד שהביא לתסיסה פוליטית ההולכת וגוברת בעדה, ואין כל ספק שזהו שלב בתהליך העובר על ערביי יהודה ושומרון, ומאורעות מספר רק החישו מהלכו של אותו תהליך. אחת הטרעאגדיות של הממשלה הנוכחית, שהיא אולי המפתח להבנת ההליכים המתרחשים ביהודה ובשומרון וגם בישראל, היא אבדן כמעט מוחלט של אמינות הממשלה ואמינות השלטון הישראלי.

אמינות השלטון איננה מטרה בפני עצמה, אלא זהו האמצעי החשוב ביותר לשלטון במדינה דמוקרטית. ראינו את אבדן האמינות שנוצר בזמן שלטונו של הנשיא גינסון בארצות-הברית, והוא שהביא לפרישתו; ראינו את אבדן האמינות אצל הנשיא ניקסון, שהביא להדחתו; ראינו גם כיצד במדינה דמוקרטית

חברי הכנסת, הבחירות אינן צורך השלטון הישראלי, אלא רצון השלטון הישראלי לאפשר לתושבים הערבים לבחור בעצמם את הנהגתם, לאפשר שילוב דורות ועליית כוחות חדשים מקירבם.

המדיניות הישראלית הציטינה גם בשמירה על המקומות הקדושים לדתות השונות, בקיום חופש הגישה למקומות אלה לבני כל הדתות, באי-התערבות בנייהול המקומות האלה ובהקפדה על זכויות כל דת ועדה. אחד החוקים הראשונים שהוחק לאחר מלחמת ששת-הימים היה החוק לשמירה על המקומות הקדושים, 1967. אמנם ההיסטוריה של ארץ-ישראל כארץ הקודש יודעת הרבה מלחמות, סיכסוכים וקטנות על רקע דתי ועל רקע השליטה על המקומות הקדושים, אך דווקא השלטון הישראלי היה בכל אלה גורם משליט סדר, הבנה, שלום ושיחוף פעולה. הרי-הבית הוא בוודאי מקום מקודש ביותר ליהודים וגם לנוצרים ולמוסלמים, אך רק זה עתה פסק עוד פעם בית-המשפט הגבוה לצדק שבדין המשטרה הסמכות למנוע תפילה של יהודים על הר-הבית. אין לראות את היוזמות המתגרות של כמה קבוצות שוליות כחלק ממדיניות הממשלה — וזאת מבלי להיכנס לבעיה ההלכתית — אלא להיפך, הן נוגדות את מדיניות הממשלה.

אדוני היושב-ראש, יש לציין שהפעם לא נגרפה האוכלוסיה המבוגרת אחר מבערי היצרים ומפיהי אש השנאה והמשטמה. שמעתי בתמהון רב — ואולי לא צריך להגיד "בתמהון" אלא ב"סלידה רבה" — את דברי חבר-הכנסת תופיק טובי, שדיבר על התקוממות של עם. אין כל התקוממות של ערבים בשטחים, אלא זוהי פעולה של קבוצות חמומי מוח וצעירים שהוסתו בגלל התפתחויות מסיימות. להיפך, דווקא כעת הוכח שריקמת היחסים שנרקמה בין שני העמים היא די-אי-תנה, וגם התושבים הערביים לא רצו להרסה. יש לדחות איפוא בשיא-נפש את הצביעות של אלה השופכים למעות תנין במועצת הבטחון על דיכוי ערביי השטחים ואינם מבכים את הטבח האיום בלבנון, שנמשך כמעט שנה והפיל כבר כ-12,000 הרוגים.

חברי הכנסת, אנו מקווים שעברנו את הגקודה הקריטית וכעת הרוחות נרגעות. ברצוני לשבח את השיפול הנכון, הזהיר וגם החלטי של שר הבטחון והצבא במאורעות האחרונים. ברור שיש קודם כל להשליט סדר וחוק. האלימות היא פשע ואין להשלים אתה, מכל צד שלא תבוא. אך כל מדיניות של שימוש בכוח כדי להחזיר את הסדר על כנו אינה צריכה להשכיח את המטרות המדיניות שלנו. אויבינו הם הם הרוצים להפר את הדו-קיום בין יהודים וערבים ולשבש את המהלך התקין של החיים. גם בהשלטת הסדר אנו צריכים לדאוג לכך שלא נהרוס את ריקמת היחסים שרקמנו עם האוכלוסיה הערבית ולאפשר בעתיד חיים בצוותא תוך אימוץ ושיחוף פעולה.

חברי הכנסת, מי ששפך שמן על מדורת התבערה הזאת על-ידי הצהרות בלתי-אחריות ומעשים בלתי-שקולים שיחק לידי אויבינו, פעל נגד האינטרסים המדיניים שלנו, עור לאלה הרוצים להפר את השקט ולשבש את הדו-קיום הקיים זה שנים. עלינו לפעול לגורמים בלתי-אחרתיים אלה.

גם בשעה זו, שכולנו מתייצבים נגד המקטרגים והמסיתים מבחוץ, עלינו להפנות כמה דברים גם כלפי

כאשר החליטה הממשלה לקיים בחירות לרשויות המקומיות ביהודה ובשומרון, תוך תיקון חוקי הבחירות, יכול להיות, אדוני שר הבטחון, שהיו לה הרבה כוונות טובות, אבל בוודאי לא היה זה חלק מאסטרטגיה כוללת. אחד ממנהיגי הגדולים של מפא"י בעבר — אני מדבר על דוד בן-גוריון — היה גאה בפראגמטיסם שלו. הוא שהפך את הפראגמטיסם לדגל, אך הפראגמטיסם של בן-גוריון היה מלווה בחזון, בהצגה של יעדים לאומיים ובחתימה לקראתם. מה שקרה לנו מאז בן-גוריון, אדוני שר הבטחון, הוא שתלמידיו הפכו את הפראגמטיסם לאידיאולוגיה, מבלי שיאמצו גם את החזון של בן-גוריון ואת היכולת שלו להציג יעדים, להציג מטרות ברורות ולחתור לקראתן.

את אמינותה בעניין ההתנחלויות איבדה הממשלה הנוכחית כבר באמצע 1975, בכל מה שהתרחש סביב ההתנחלות במחנה עובדים בעופרה. מה שקורה היום בקדום וחגיגות הקאראוואנים שהיו אתמול בעופרה הם רק פועל-יוצא ממה שהתרחש בשנה שעברה, מהצד-השני שבה טיפלה הממשלה בהתנחלות בעופרה.

את האמינות שלה בדבר ירושלים הפתוחה לכל הדתות, שמירת הסדר במקומות הקדושים — כל ההצדקות היפות המופיעות בקווי היסוד של הממשלה הנוכחית — איבדה הממשלה בתגובתה האיטית על מעשים פזיזים של צעירי בית"ר בהר-הבית ושל הרב ליינגר וחסידיו בחברון. המעשים הללו פגעו באמינות הממשלה לגבי האוכלוסיה המוסלמית, והדבר בא לידי ביטוי, לצערנו, גם בדברי נציג ארצות-הברית באומות המאוחדות אתמול.

עקיבא נוף (הליכוד):

שהם תוצאה של הדברים הנאמרים פה.

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

כל הדברים הללו, חבר-הכנסת נוף, היו אולי שר-ליים אילו היה ברור לנו, לערבים ולעולם כולו, כי ישראל מוכנה לנהל משא-ומתן על עתידה של הגדה המערבית, עתיד יהודה ושומרון. אינני סבור שיש צורך היום להכריז הכרזות על הגבולות הסופיים, אבל יש צורך בהבהרה אחת חד-משמעית: כי אין לישראל כוונה לספח את יהודה ושומרון על תושביהן למדינת ישראל וכי ישראל תשמור בגבולות השלום על רוב יהודי גדול.

זלמן שובל (הליכוד):

האם אפשר לספח שטחים לא על תושביהם?

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

חבר-הכנסת שובל, לדעתי ישראל חייבת הצריכה להבהיר כי עתיד הגדה המערבית, הסדרי הבטחון והגבולות הסופיים — כל אלה ייקבעו במשא-ומתן, כאשר הוויתורים הטריטוריאליים מצד ישראל יהיו פונקציה של אותם הסדרים שיוסכם עליהם.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):

האם לא שמענו את הדברים האלה מעולם? למה אנחנו טוחנים מים? כבר הכריזו על כך פעמים אין ספור.

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

חבר-הכנסת אליעד, אם אתה מייצג את הממשלה, אולי תצטט גם את החלטת הממשלה בעניין.

אחרת, באנגליה, שומר וילסון על אמינותה של הממשלה על-ידי התפטרותו. בכך קבע ג'קסון גורמה של אמינות, שכל הבאים אחריו לא יוכלו להתחמק ממנה.

(שר-הבטחון ש. פרס קורא קריאת-ביניים)

כאשר הוא לא הצליח, אדוני שר הבטחון, להשיג את המטרות שהוא הציב לפני ממשלתו, הוא התפטר מראשות הממשלה.

ממשלת רבין התייצבה לפני הציבור ב-3 ביוני 1974 ולה הרבה אשראי ותקוות. האמת ניתנת להיאמר שהממשלה הזאת קיבלה ירושה קשה, ירושה פרובלמאטית ביותר, הן בתחום הצבאי והמדיני והן בתחום הכלכלי והחברתי, אך בתחום אחד הממשלה הזאת התחילה, ביוני 1974, כמעט בשולחן חלק — בתחום האמינות. ממצב של אמינות מאקסימאלית, אמינות מוחלטת, ב-3 ביוני 1974 הגיעה אמינות הממשלה, פחות משנתיים לאחר הקמתה, לשפל המדרגה בימים האלה. תהליך אבדן האמינות הוא בדרך כלל בלתי-חוזר. קשה לראות היום באינו שיטה או דרך יכולה הממשלה לחזור ולחדש את אמינותה שנפגעה.

הטראגדיה של הממשלה הנוכחית היא בעובדה שאבדן האמינות הוא לא רק בנושאי פנים וכלפי פנים, אלא זהו תהליך שפגע באמינות הממשלה גם כלפי העולם הערבי וגם כלפי חוץ, כלפי העולם כולו. הגענו למצב שהממשלה עוסקת בביטוחיה בהצעות לנקוט סאנקציות נגד רשות השידור על רקע שידורי הטלוויזיה על המתרחש בגדה. ועדת השרים לענייני התיישבות עוסקת בהשמעת ביקורת חריפה על פירסומים בראדיו על עובדת רכישת קרקעות בשטחים בלי ידיעתם של היושבים עליהם. אני מצטט רק מן העתונות של היום. נראה לי שהממשלה מנסה לנפץ את המראה כדי לתקן את תדמיתה ולשפר את אמינותה.

צריך לזכור שהעתונות הישראלית, על כל מגרעותיה ותולשותיה, משקפת נאמנה את המתרחש, משקפת את המתרחש במיטב המסורת של העתונות בארצות המערב. צריך לזכור שמאז מלחמת יום-הכיפורים נעלמה התופעה של האמון המוחלט בממשלה ובממשל ובמקור-רבינו הדבר, לדעתי, מבטא נאמנה את הלכתי-הרוח של הציבור ואת אבדן האמינות של הממשלה. גם בארצות-הברית החלה העתונות לעסוק בנושאים של הבטחון הלאומי שנחשבו לטאבו עד לפרשיות של ג'וני-סון וג'קסון, פרשיות שהוכיחו כי יש ניצול לרעה במכשירים שלטוניים לצרכים מפלגתיים.

לכן מה שמתרחש היום ביהודה ובשומרון משקף את העובדה שהממשל הישראלי הולך ומאבד מאמינותו. ה'יסטוט' שעשה שר הבטחון להרחקת הצבא מחברון, או החלטת הממשלה לקיים בחירות ברשויות המקומיות בגדה — האם זהו חלק של מדיניות מסוימת, האם זהו חלק ממדיניות כוללת, או האם זהו רק איזו שהיא שטיכיה של טאקטיקה?

אנחנו כולנו שבוים, מאז 1967, בעיסוק בטאקטיקה. מאז 1967 לא היתה לנו כל אסטרטגיה כוללת. ב-19 ביוני החליטה הממשלה לא להחליט בנושא הגדה, לא נקבע עתידה של יהודה ושומרון, עסקנו רק בטאקטיקה של גשרים פתוחים, בטאקטיקה של פיתוח וקלאות, בטאקטיקה של פיתוח תעשייה, מבלי שנחליט מהו היעד, מהי המטרה, מהי האסטרטגיה.

כאשר אפשר היה לדבר עם ירדן "פיספסנו" את כל ההודמנויות; כאשר אי-אפשר היה לדבר עם ירדן אמרנו שנדבר אך ורק עם ירדן, היום, בעיני כל העולם ובעיני תושבי השטחים עצמם אש"פ מדבר בשם העם הפלשתינאי. אנו מסרבים לדבר עם אש"פ. אז עם מי נדבר? כתוצאה ישירה מכך אמינותנו מתכרסמת משנה לשנה עד כדי כך שהכינוי "השטחים המחזקים" נשמע אירוני.

מעשינו האחרונים כלפי תושבי השטחים וכלפי ערבים אזרחי ישראל עלולים לאשר את הדבר הנורא ביותר שאויבינו אומרים עלינו — שהציונות מתגשמת על חשבון העם הפלשתינאי; כאילו הממשלה במתכוון מספקת נשק למנגנון התעמולה של האויב.

מדינת ישראל נמצאת במצב של בידוד כמעט מוחלט, כאשר תומכיו ואוהדינו גם הם מהססים ומוצאים את עצמם ללא תשובה מספקת להתקפות עלינו, כי הם קוראים יום יום על מעשים שיוצרים יחד תמונה של קיפוח העם הפלשתינאי הן בשטחים והן במדינה עצמה.

הם קוראים על עינוי חשמלי של אסירים פוליטיים שהם אזרחי ישראל. הם קוראים על הפקעת קרקעות של ערביי הגליל לשם תכניות פיתוח שאנו עצמנו קראנו להן בשם "ייהוד הגליל". הם קוראים על התארגנות של סטודנטים ערבים, אזרחי ישראל וילידי הארץ, נגד קיפוחם בארץ לידתם, כאשר אין בשום מקום אוזן קשבת לתביעותיהם. —

עקיבא נוף (הליכוד):

מי כותב את השקרים האלה?

מרשה פרידמן (סיעה סוציאליסטית עצמאית):

אלה הכותבים את הדברים האלה מביאים ראיות מאוד משכנעות, הם עתונאים האוהדים אותנו. אני יכולה לצטט שמות.

(חבר-הכנסת נ. אליעד קורא קריאת ביניים)

אתה רוצה לפתור את הבעיה. כאשר יש בעיה של קבוצה שלמה המרגישה עצמה מקופחת, אין שיטה של פרוטקציה. פותרת בעיה כללית. חברי הכנסת אליעד, כאשר הנעל לחצת, צריך להסיר אותה.

— הם קוראים על חוסר רגישות משועת לרגשות העמים המוסלמיים למקומות הקדושים להם, במיוחד מסגד אל-אקצה, וגם מערת המכפלה. הם קוראים על הפגנות תלמידי בית-ספר, שהתגובה בצד הממשל הפכה אותן למהומות ממש. להעמיד כוחות מזוינים נגד ילדים מיידיים אבנים, אין זו בדיוק תגובה הולמת. ילד אחד כבר נהרג, ואין לדעת היכן ייעצר הכדור. קוראי עתונות חרץ רואים צילומים של ילדים קטנים פצועים המובאים לבתי-החולים במצב קשה, וכל זה בשם "כוחנו הלגיטימי להתמודד ולהי-אבק על עצם קיומנו", כדברי שר הבטחון לפני כמה ימים.

בשם ההכרזה הזאת הגענו למצב ששבעה נציגים של השלטון המקומי התפטרו בגלל חוסר יכולת או אי-רצון לשתף פעולה עם הממשל הצבאי, נציגות שבינתיים נמצאת בידי האלמנטים המתונים ביותר בשטחים. וב-מצב זה רואה ממשלת ישראל שתי אלטרנטיבות בלבד: להפעיל יותר כוח או להסתפק בתגובה הנוראית.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית): יש החלטה של הממשלה. אם תמתי, אצטט אותה. תקרא מה שאמר ראש הממשלה בנאום שלו בקונגרס האמריקני.

גועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

קראתי מה שאמר ראש הממשלה פה בכנסת, כאשר הציג את הממשלה שלו.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):

אנחנו טוחנים מים כל הזמן. המים אינם מזיקים, אבל לעניין הם מזיקים.

גועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

אני מצטער על שהשר קול, כאשר הוא מופיע בהתנחלות בהר-אדום, תוקף את מתחלי קדום. האם זוהי מדיניות של הממשלה או של השר קול? לכל שר בממשלה יש מדיניות משלו, איזו התנחלות הוא מאשר ואיזו לא, אילו קרקעות הוא מפקיע ואילו לא.

ישראל צריכה להבהיר שככל שהסדרים ישפכו מצב הקרוב יותר לשלום, כן תהיה מוכנה ישראל לוויתורים משמעותיים יותר. מדיניות כזו בשיטה של sliding rate היא המדיניות שישראל חייבת לנקוט.

הטאקטיקה הנוכחית של העדר מדיניות לגבי יהודה ושומרון, שמרובים בה הטיח, הטישטוש וה-wishful thinking — פשטה את הרגל באופן מוחלט. רק נסיון אמין וגלוי להערכה מחדש ולקביעת מדיניות ביהודה ובשומרון, שייקבעו בה המטרות והיעדים הסופיים — רק אלה עשויים לשפר את המצב ולאפשר לישראל להשתמש ביהודה ובשומרון כקלף מיקוח להשגת הבטחון והשלום.

היורף פ. שיגמון:

רשות ההצעה באותו נושא לחברת-הכנסת מרשה פרידמן.

מרשה פרידמן (סיעה סוציאליסטית עצמאית):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, זכורה לי, דאני גם לכם, האווירה של איפורה ששררה בארץ מיד לאחר מלחמת ששת-הימים, לא מהנצחון הצבאי בלבד אלא גם מהתקווה החדשה שהיתה לנו אז, שהשטחים מהווים קלף מיקוח ותמורתם אפשר להשיג שלום. ממשלות ישראל הצהירה על מדיניות הומאנית בשטחים ועל מדיניות של אוטונומיה מקומית מאקסימאלית. אווירה זו והצהרות אלה נראות היום רחוקות כמו ימי הזוהר של יוון.

אנו מחזיקים בשטחים עשר שנים, ולאן הגענו? הגענו למצב שהגורמים הלאומניים הקיצוניים שבינינו משתוללים ללא שליטה ממשלתית עליהם ומביאים אותנו לעימות אלים עם תושבי השטחים; הגענו לרב לוינגר ול"קאובוסי" של קריית-ארבע; הגענו למצב המתקרב למרי אזרחי לא רק בשטחים אלא גם במזרח ירושלים; קרן קיימת קונה קרקעות בגדה המערבית ואסור לעתונות ולעם לדעת מה מתרחש שם. ומדוע? משום שממשלת ישראל בעשר השנים האחרונות לא אמרה מעולם את הדבר הפשוט שרוב העם חשב לנכון מיד לאחר מלחמת ששת-הימים — שהיא תהיה מוכנה לחזור לגבולות 1967 תמורת שלום, ושהיא מכירה בזכות העם הפלשתינאי להגדרה עצמית.

להסביר את ההתפרעויות בשומרון וביהודה בפרובו-קאציות יהודיות. ואל יעשו לנו טובה אם בהודמנות זו הם גם אומרים: גם אשמה מסוימת חלה על חוגים קיצוניים ערביים. כי כאשר מנסים לכוון במלה אחת ובמשפט אחד אשמה של גורמים קיצוניים, אשר חרתו על דגלם את השמדת ישראל, עם אשמה של חוסר זהירות פה ושם של יהודים, עושים עוול גדול לישוב היהודי.

אם נכון שההתפרעויות בשומרון וביהודה הן כתו-צאה מפרובוקאציה יהודית פה ושם, אם כך מתבקשת השאלה: מי אשם בפרובוקאציה, או איזה סוג של פרובוקאציה הניע חוגים בקרב ערביי ישראל להכריז על השביתה ב־30 במארס? אם היתה פרובוקאציה, מצד מי היתה? מי אחראי לפרובוקאציה הזאת? אלא אם כן תגיעו למסקנה שאותם חוגים המנהלים את המאבק של ערביי השטחים כנגד מדינת ישראל הם שניהלו ונתנו את האות לשביתה ב־30 במארס, בחודש הזה.

יוסי שריד (המערך):

איני רוצה להפריע לך בדיבור, אבל אין זה אומר שאתה מדייק.

אמנון לין (הליכוד):

אם אינני מדייק, אני מבקש את סליחתך.

אדוני היושב-ראש, קודם שבאים להאשים יהודים בפרובוקאציות מוטב שאנחנו נאזין היטב לסיסמאות של אלה שירגנו את ההתפרעויות בשטחים ונשאל את עצמנו: מדוע, למשל, תושבי בית-לחם לא הפגינו נגד המשך הישוב היהודי בנוש-עציון? מפני שברור להם שזוהי עובדה, עובדה קיימת, ואין עוד לערער עליה. או מדוע, למשל, תושבי שכס ויריחו אינם מפגינים נגד המשך ההתחללות היהודיות בבקעה? מפני שברור להם שזוהי עובדה, ואין לערער עליה. מדוע תושבי רמאללה לא הפגינו נגד ההתחללות בעו-פרה? מפני שברור להם שזוהי התחללות של קבע. ומדוע צעירי מזרח ירושלים שהפגינו בחרובות לא יצאו נגד המשך אחודת של ירושלים? מפני שברור להם שזוהי עובדה, ואין לערער עליה. ומדוע, חברי הכנסת, כל הסיסמאות של אותם מפגינים הן דווקא נגד אותם דברים שאנו, היהודים, מתנגדים להם — נגד ההתנ-חלות היהודית בקדם, נגד הפקעת הקרקעות, נגד הנסיון של יהודים להתפלל בהר-הבית? ובכן, חברי הכנסת, התשובה היא רק אחת: ערביי השטחים הפגינו הפעם לא ספונטאנית, הם הפגינו בהתאם לתוכנון מדוקדק ומתואם של כל אלה המארגנים את ההתנגדות הערבית לצעם המשך קיומה של מדינת ישראל בגללי ביהודה ובשומרון כאחת.

ורק במאמר זה אומר — — —

שרי-המשטרה ש. הלל:

אתה מנסה להוכיח שכל האשמה היא של יהודים אלה או אלה.

אמנון לין (הליכוד):

אני מדבר על אלה שאינם מבינים שההפגנות וההת-פרעויות הן נסיון לערער את הסדר רק במקומות שהעם היהודי מתווכח האם להמשיך או לא להמשיך בהם את מעשינו. בכל מקום שברור להם, אדוני השר, שמדי-

נראה שהאפשרות של ויתורים מצדנו על-מנת להרגיע את הרוחות אינה עולה על סדר-היום. ואפשר לוותר ובנון יהיה לוותר, מדוע אי-אפשר לרסן את תושבי קריית-ארבע? מדוע אי-אפשר להוריד את מתנחלי עפרה וקדום? מדוע אי-אפשר להכריז על הקפאת תכניות להתנחלות נוספת בשטחים? מדוע אי-אפשר לאסור תפילת יהודים בהר-הבית, לפחות באופן זמני? ומדוע אי-אפשר לחשוב מחדש על הפקעת הקר-קעות בגליל? ולמי שהיה מכנה צעדים אלה בשם כניעה הייתי מזכירה שאנו מדינת יהודית ריבונית, ולא מיעוט מותקף תחת משטר זר ועיון. מותר לנו, וזוהי בעצם חובתנו, להפסיק להיות עם קשה-עורף, ולהת-אים את עצמנו למציאות החדשה שאנו, היהודים, במדי-נתנו מהווים רוב, והשלטון שהוא בידינו קובע את תנאי הקיום של המיעוט הפלשתינאי תחת שלטון זה הן כאזרחים והן כתושבים נכבשים כתוצאה ממלחמה. ומעל לכל עלינו להיות רגישים לרגישויות של המיעוט הזה ועלינו להיות ותרנים. דווקא יהודים צריכים להבין שוותרנות אמנם מורידה מכבודו של הנשלט, אך מוסיפה לכבודו של השולט.

כאשר ראש עיריית ירושלים מספר בקול רועד שהוא הלך משר אל שר בנסיון להסביר כמה מסוכן פסק-הדין בקשר להר-הבית ושלא האינו לדבריו; כאשר קבוצה קטנה, יחסית, של פאנאטיקים משני הצד-דים יכולה להעמיד את המשלה בפני עובדות מוגמרות, ולא פעם אחת; וכאשר כל זה מכניס אותנו למעגל סקמים של תגובות-שרשרת אלימות, אזי יש הרגשה כבדה שהמשלה, מתוך חוסר אונים וחוסר מדיניות מובילה אתנו לעימות ישיר של העם היהודי והעם הפלשתינאי, בשעה שצורך הוא הידברות עם גורם פלשתינאי מייצג ומאמצים כנים להשיג תמורה מדינית משמעותית להחזרת השלטון בגדה לעם הפלש-תינאי.

הי"ר פ. שינמן:

הצעה אחרונה לסדר-היום יעלה חבר-הכנסת לין.

אמנון לין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, שעה ששגרירנו באו"ם האלוף חיים הרצוג ניצב מול התקפות קשות של שונאי ישראל במועצת הבטחון, והוא ניסה להוכיח את אשמת אש"פ בהתפרעויות בשטחים המשוחררים, לא היסס שני חברי כנסת מטעם סיעת העבודה, מבחירי האישים של מפלגת העבודה, לבשר לעולם כי בישראל יש אנשים החושבים אחרת וכי האשמה היא דווקא ביהודים, שעל-ידי פרובוקאציות, כביכול, יהודיות, תיות וחילוניות גרמו להתפרעויות האלה.

ובכן, חברי הכנסת, דבריהם של שני האישים הבכירים האלה ממלגת העבודה נראים לי חמורים שבעתים, הרבה יותר חמורים מכל האשמות שהוטחו נגדנו באו"ם על-ידי דוברי אש"פ. לא אתפלא אם יהיו חברי ממשלה, או אנשים אחרים, שיראו בדבריהם של שני האישים הבחירים האלה תקיעת סכין בגבה של הממשלה ובגבה של האומה באחת משעותיה הקשות ביותר. ואומר בכל גילוי הלב, אנשים כאלה אינם רשאים לבקר את צעירי "גוש אמונים" וגם לא את הרב לוינגר. אני דוחה בשאט-נפש את כל אותם נסיו-נות מצד הדוברים שקדמו לי, ובעיקר מצד דובר המערך חברי וידידי חבר-הכנסת יוסי שריד, את הנסיונות

חוברת כ"ג, ישיבה רפ"א
— הצעות לסדר-היום (לין, אליעד, פעלי, נבון, שריד, שינמן) —

נת ישראל מאוחדת במעשיה שם, או שאין עירעור עלי-
הם, לא מצאת את ההפגנות הערביות, על כל פנים
לא שמעת סיסמאות בנושא.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
למה מכנסים הפגנה ב־30 בחודש?

אמנון לין (הליכוד):

יפה, השאלה היא טובה ולא אהסס לענות לך.
חברי הכנסת, הגיע הזמן שתבינו. שני דברים קרו
לנו שעוררו את הערבים בארץ-ישראל להפגין ולהתאחד
נגד הפקעת הקרקעות ולכנס את הוועד הערבי העליון
במדינת ישראל. כאשר לפני חודשים ספורים עמדנו
אנחנו, אנשי הליכוד, וההורנו מפני הנסיון להקים מסגרת
אחידה של ראשי מועצות ערביות, בנפרד מראשי
השלטון המקומי המאוחד של כל ישראל, ואמרנו שזוהי
התחלה של הקמת ועד-ערבי-עליון-בדרך, לא התייחסו
לזה. אבל, חברי הכנסת, הוקם ועד ערבי עליון —
בהתחלה, בהסוואה, לדיון בענייני מט"ם של מועצות
מקומיות; היום בסמכות ובחסות של יועץ ראש הממ-
שלה מוקם ועד ערבי שעוסק בקרקעות; ומחר הוא
יעלוק במה? — בוויכוח שיהיה בינינו ובין כל העולם
על עצם קיומה של מדינת ישראל.

וזו למעשה אחת הסיבות שאתה מוצא את הערבים
מכריזים על שביתה ב־30 לחודש, כדי להזדהות לא
רק עם עניין מסוים בישראל אלא גם עם האחים
שלהם בשומרון וביהודה.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):

האין זה סותר את ההנחה שלך שבמקום שברור
להם שישאל החלטית, שם לא מפגינים?

אמנון לין (הליכוד):

לא. אני מקבל את ההערה ואני רוצה לומר: אין
בוה שום סתירה. לאחר מלחמת יום-הכיפורים — ואתה
שאלת, אדוני השר, את השאלה — מה שקרה לנו הוא
שמצד אחד התעצמות מדינות ערב, אבל מצד שני לא
רק ערביי השטחים אלא גם ערביי ישראל של היום,
של התחום הירוק, מתחילים להבין שיתכן שכדאי להם
כבר היום לקשור את גורלם עם התושבים הערבים
בשטחים. ההתעוררות של הערבים בגליל ובמקומות
אחרים בארץ היא חלק מנסיונם להכין לעצמם אליבי
ללאומנות הערבית. זאת עוד התוצאות של מלחמת יום-
הכיפורים, ואינני רוצה עוד להמשיך ולדבר על זה.

לכן, חברי הכנסת, כל מי שמנסה להסביר את
ההתפרעויות כתוצאה מפרובוקציה יהודית עושה עוול
גדול לעם היהודי, חוטא חטא בל יכופר כלפינו כולנו
כאן בארץ הזאת. ואני רוצה לומר כי כל הנסיגנות
של ממשלת ישראל או הדוכרים שדיברו כאן לפני
למצוא שעירים-לעזאזל ברב לוינגר או באנשים הנהד-
רים האלה של "גוש אמונים" — יפגשו את הליכוד
כחומה בצורה כנגדם, מוכן לפגוע בנסיגנות להעכיר
את האווירה ולקלקל את הגדולה והתהילה של אותו
"גוש אמונים" מקסים, שכולנו יכולים להיות אסירי-
תודה להם.

מאיר פעיל (מוקד):

הליכוד יכול להיות אסיר-תודה להם.

אמנון לין (הליכוד):

אני מעריך מאוד, חברי הכנסת, את פעלם של
הרב לוינגר וחבריו. הם שגוללו מאתנו את סכנת
החרפה שבעיר-האבות, לאחר ששחררה, לא תדרוך
רגל יהודי. להם, לרב לוינגר וחבריו, יכולים כולנו
להודות. אינני רוצה להוסיף על הדברים הנהדרים
שדיבר קודמי חברי-הכנסת אבטבי. אבל אני רוצה
להדגיש לפני הרב לוינגר וחבריו מ"גוש אמונים" וקריית-
ארבע: חובתם להבין כי המשך קיומה של קריית-
ארבע מחייב אותם למצוא, יום יום ושעה שעה, דרכים
להידברות עם התושבים הערבים בחברון, לדו-קיום
עם התושבים הערבים בחברון. בדיוק כפי שאנחנו
נדרוש זאת מן התושבים הערבים בחברון, אנחנו
מצפים — ויותר מכך — מן התושבים בקריית-ארבע
שהם יהיו מפלסי דרך, כפי שניסינו אנחנו לעשות
28 שנה בכל חבלי הארץ, לדו-קיום בשלום עם חוגים
חיוביים בקרב ערביי ישראל. לכך אנו מצפים מאנשי
קריית-ארבע היום.

אבל עם זה אני רוצה לומר באוני כל חברי קריית-
ארבע, ובאנוני של הרב לוינגר: אני מאמין שהודעתו
בטלוויזיה היתה פליטת-פה, היתה משגה גדול. אני
בטוח שגם הוא עצמו יודע שזה היה משגה.

מאיר פעיל (מוקד):

נעים להיווכח שעוד יש מאמינים בישראל.

אמנון לין (הליכוד):

אני יודע שרבים מאוד מתושבי קריית-ארבע חשים
שזה היה משגה. אולם אני רוצה לומר בשם סיעת
הליכוד: אני בטוח שאנחנו עומדים עכשיו לפני
מאבקים גורליים על עצם המשך היותנו בשטחים
המשוחררים. ואני רוצה לומר שמאבקים אלה יהיו
חמורים מאוד בינינו, ומי שינסה לפגוע או ינסה להר-
ייד את מתיישבי קדום — חייב לדעת שהוא יפגוש
מולו כוח של אלפי אנשים — — —

יצחק נבון (המערך):

על מי אתה מאיים?

יוסי שריד (המערך):

אתה כבר כמו הרב לוינגר. זאת אותה השיטה.

יצחק נבון (המערך):

נניח שהממשלה — נניח; אולי תשכנע אותי,
ואינני יודע מה היא תחליט; אבל נניח שהממשלה,
משיקולים שלה, תחליט לפנות את מתנחלי קדום. מה
אתה ממליץ שיעשו?

יוסי שריד (המערך):

איפה בגין כדי להסתייג מדברייך? חבל שהוא לא
נמצא כאן.

(קריאה: השר מתעלם מזה. . . אל תבוא ותאמר
שהממשלה החליטה.)

היו"ר פ. שינמן:

אני מבקש לוותר על שאלות.

אמנון לין (הליכוד):

אדרבה, ירכו שאלות, ויקבלו תשובות. חברי-הכנסת

שימוש בנשק. האחריות להוראה לשימוש בנשק היא אך ורק בידי המוסדות הממונים על הכוחות המזוינים של צבא הגנה לישראל וכל שלוחות הבטחון של מדינת ישראל, ולא יעלה על דעת אדם בישראל — ואת זה אני מודיע בשם הליכוד וכל אוהדיו — דווקא מפני שאנחנו הולכים לקראת המאבקים הגדולים; שום אדם בישראל לא יקבל על עצמו את האחריות להורות על מדיניות של שימוש בנשק, חוץ מן האחרים והמופ-קדים על הכוחות המזוינים של צה"ל.

(קריאה: נכון.)

אילו רק שמעתם — — —

חברי הכנסת, מאחר שהופסקתי נשאר לי עוד כמה רגעים — — —

יוסי שריד (המערך):

מגיעה לך, אגב, תודה על זה.

אמנון לין (הליכוד):

הסיבות להתלקחות ההתפרעויות בשומרון וביהודה נובעות מכמה סיבות יסוד, והן: (1) נתונים כלליים של הנסיבות האומללות הסובבות אותנו; (2) חוסר יכולתה של ממשלת ישראל להציב אל מול הנסיבות המצערות הללו תשובות נכונות בזמן הנכון.

למה אני מתכוון? המשגה הראשון של מדינת יש-ראל היה שבשעתנו, כששיחררנו את שומרון ויהודה, לא החלנו את חוקי מדינת ישראל על כל חבלי שומרון ויהודה, על כל השטחים המשוחררים — — —

ירידיה בארי (הליכוד):

המשפט, השיפוט והמינהל.

אמנון לין (הליכוד):

המשגה הראשון היה שהגדרנו את עצמנו כזמניים וככובשים זרים. בעצם המשגה הזו נוננו, למעשה, לגיטימאציה למאבק נגדנו, על כל שיטותיו, ולמעשה דובבנו את החוגים העוינים למדינת ישראל להתכונן למאבק ושעת המאבק, להערכתם, הגיעה עכשיו, כש-נדמה להם שמדינת ישראל שוקעת.

המשגה השני: מחלל ההתנחלות. אילו מיד, תוך ניצול של 8 שנים, היינו מתחילים במיבצע התנחלות אדיר, עירוני וכפרי, היינו ממחשים, היינו משכנעים, שאיננו דיירים זרים בארץ אבותינו אלא אנו מתכוונים להיות שם לצמח, כי זאת המולדת שבאנו ושיחררנו אותה כדי לשבת בה, לא ככובשים זרים.

המשגה השלישי: אנחנו מניחים לדמוקראטיה הישראלית לזלזל בעצמה, כאשר איפשרנו למפלגה הזוכה ללגיטימאציה של החוק הישראלי, כוונתי לרק"ח, להתסיס את האזרחים אשר נמצאים בסמכותנו ובשל-טוננו, בידיעה הברורה שהדבר יצריך שימוש בכוח ויגרום סבל לתושבים. מדוע אין אנחנו גמישים במידה מספקת כדי לדעת מתי צריך לשמור על דמוקראטיה ומתי, למען הדמוקראטיה, יש להטיל כוח, ובזריות?

המשגה הרביעי: אדבר עליו בהזדמנות אחרת, כי הזמן קצר.

אדוני שר הבטחון, אני שייך לאלה החושבים שנכון לבצע בחירות בשטחים המשוחררים, אבל ממה נפשך, אם רוצים להכין מנהיגות חדשה, שנצטרך לחיות אתה,

נבון, שאלת שאלה: אם ממשלת ישראל תיתן פקודה לפנות את קדום, מה תהיה התשובה שלי, שלי? הייתי אומר לך: ממשלת ישראל או האיש שיקח על עצמו את האחריות הזאת, ייכנס להיסטוריה של העם היהודי כפלוגי המפלג — — —

יצחק נבון (המערך):

היסטוריה זה אחר כך.

אמנון לין (הליכוד):

יש לנו כניוים... אתה רוצה לשמוע תשובה?

יצחק נבון (המערך):

אתה לא עונה. עזוב את ההיסטוריה.

אמנון לין (הליכוד):

תקבל תשובה בדרך שלי. האדם שיקבל על עצמו — — —

יצחק נבון (המערך):

"הממשלה".

אמנון לין (הליכוד):

— את האחריות להורות על פינוי קדום ממקום ההתיישבות, ייכנס להיסטוריה כפלוגי-המפלג. כי לא מדובר כאן בחלוקת הארץ בלבד אלא גם בפילוג העם כולו.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):

אהה. אם לא יקבלו את דבריכם — — —

אמנון לין (הליכוד):

תשמע הלאה תשובה. הרי רצית לקבל תשובה. עדיין לא סיימתי את התשובה. מי שיתן את הפקודה לפנות את קדום, יקבל על עצמו את האחריות שצעירים יכו את אבותיהם, אחים יכו את אחיהם, צעירים חיי-לים — אם יבצעו זאת חיילים — יצטרכו לפנות את בני העמק, המושבים והקיבוצים של תנועת ארץ-יש-ראל העובדת ושל חוגים אזרחיים אחרים; מי שיתן את הפקודה הזאת, יקבל על עצמו עומס של אחריות שההיס-טוריה היהודית לא תסלח לו את זה לעד. זאת התשובה שלי לכם.

יצחק נבון (המערך):

זאת אומרת שאתה תצא נגד בכוח.

היו"ר פ. שינמן:

אין פירושים לתשובות. אבקש לא לפרש, אין פירושים לתשובות. חברה-הכנסת לין, תואיל להמשיך. אבקש להפסיק את קריאות-הביניים.

(קריאות)

מאיר פעיל (מוקד):

אוי לה להתיישבות שאתה הדובר שלה.

אמנון לין (הליכוד):

ודווקא מפני שאנחנו ניצבים אל מול המאבק, ודווקא מפני שאנחנו צפויים למאבק זה — ועליכם לקבל את האפשרות הזאת כאפשרות ריאליה בהחלט — אני רוצה שידע כל אדם בישראל כי אנחנו, אנשי הליכוד לכל חטיבותיו, לא נסכים עם זאת שכל אדם בישראל ייטול לעצמו את הרשות לפקד או לנהל מדיניות של

— הצעות לסדר-היום (ליו, הורביץ, שריד, וילנר, אליעד, בארי, שינמן, פרס, ג. כהן, פעיל, חוברת כ"ג, ישיבה רפ"א גרוס) —

אמנון ליו (הליכוד):

אסיים בתשובה לתבר-הכנסת וילנר: עד מתי, חבר-הכנסת וילנר, תשתמש לרעה בסבלנותה של הדמוקרטיה הישראלית?

היח"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לשר הבטחון, לתשובה.

שר-הבטחון ש. פרס:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, במידה מסויימת דומה הדיון הזה לקניית כרטיס לרכבת לאחר שהרכבת כבר נסעה. אמנם הכירו בדחיפות הדיון בהצעות לסדר-היום, אבל לצערם של אנשים אחרים, לא לצערי, זה שלושה ימים שדער גל התפרעויות ביהודה ובשומרון. הנאומים הוכנו בעיצומן של ההתפרעויות, ואנחנו ממשיכים לדבר כאילו לא נשתנה שום דבר. כנראה, קשה יותר לשנות נאומים — — —

גאולה כהן (הליכוד):

בשעה זו, אדוני השר, בוערות בחברון מדורות ויש מחסומים. איך אפשר לומר שהמהומות גוועו? תקבל טלפון מהממשל הצבאי ותדע מה הולך שם.

שר-הבטחון ש. פרס:

חברת-הכנסת גאולה כהן, אצלך תמיד פאריס בוערת. אין לי מה לעשות בעניין זה. לא שמעתי שיש אצלך מצב שזה לא בוער. בוער — בוער.

האונתי לוויכוח הזה. אני יכול לומר, די בצער, שאיש לא שינה את השקפותיו כתוצאה ממה שקרה ביהודה ובשומרון, וגם לא חשוב מה שיקרה שם, יהיה שקט, אבל חבר-הכנסת פעיל ימשיך לדבר ולומר אותו דבר. לחיות על תקן של נביא פעיל, אלה חיים לא פשוטים, כי לא תמיד הנבואות והמציאות כרוכות ביחד.

מאיר פעיל (מוקד):

זה הרבה יותר יעיל מאשר שר בטחון סביל, מה גם ששר הבטחון סובל דברים שאני לא סובלם.

שר-הבטחון ש. פרס:

טוב שיש לך שר בטחון סביל. זו אולי הסיבה שאתה לא בתפקיד הזה.

מאיר פעיל (מוקד):

הלוואי שהיית סביל במקום שצריך להיות סובלני, ופעיל במקום שצריך להיות פעיל.

שלמה יעקב גרוס (חזית דתית תורתית):
באנגולה.

שר-הבטחון ש. פרס:

חבר-הכנסת פעיל, יש לך סט של עמדות שאינן מתאימות למציאות, אבל אתה בא ורוצה לשנות מציאות. לכן, כל מה שקורה — אתה בדתך, והוא הדין בחבר-הכנסת תופיק טובי: כל מה שיקרה או לא יקרה — הוא ימשיך להציע לנו ללמוד דמוקרטיה ממאורות גדולים כמו סטאלין, ברונייב, חרושצ'וב, יציע לנו ללמוד שלום כמו בין סין ורוסיה, איך להשליט דמוקרטיה כמו בהונגריה או בפולין. זו כנסיה עם היי-טק ראויה גדולה מאוד, אסור לחרוג ממנה, צריך לחיות עם הפנים כלפי מעלה. היהודים קוראים לזה עבודה זרה. מה זה שייך ליהודה ושומרון? כשלא היינו ביהודה

היא צריכה לדעת שאנחנו צריכים ומתכוונים לחיות שם. או ברור להם, בגלל ביטויים של שרים, שאנחנו רואים את עצמנו זרים וארעיים, ויש אופציה למצב ולאירוע שאיש איננו יודע מתי יבוא — מדוע נמשיך במיבצע של שלטון מקומי כאשר ברור מראש שכל אדם חדש שיגיע לשלטון בבחירות האלה חייב להיות יותר קי-צוני ואנטי-ישראלי מקודמיו, ותקום רשת של ראשי מועצות מקומיות מקורבים לאש"פ, שברור להם שאנחנו רואים את עצמנו זמניים — וזרים?

אני חושב שעדיין לא מאוחר, אדוני השר, אם כי רצינו לשנות משהו, לבוא היום ולומר: נוכח ההתפרעויות יות האלה מבטלת מדינת ישראל את המשך הבחירות לרשויות המקומיות בשומרון וביהודה.

אני קורא לממשלת ישראל לבצע ארבע פעולות חיוניות כדי להפסיק את ההתפרעויות: א. להבהיר לעולם כולו, עלי-ידי דוברי הממשלה, שאנחנו מתכוונים להישאר בשטחי מולדת אלה; ב. להחיל את חוקי מדינת ישראל ביהודה ובשומרון; ג. לתת לגיטימציה לכל ההתנחלויות ולגשת מיד לביצוע של התנחלות ענפה, עירונית וכפרית, כדי לחזק את התחושה שאנחנו נשארים שם; ד. לתת מעמד מיוחד לחוגים החיוביים, והם יינשם ביהודה ובשומרון, ולא רק מקרב המנהיגות הקודמת. יש חוגים אשר רוצים לחיות אתנו יחד וצריך לתת להם גיבוי. היינו צריכים לעשות זאת מזמן. אני בטוח שאם נלך בדרך זו נוכל למנוע את המשך הבערה ולמנוע בערות נוספות.

לבסוף אני קורה לממשלת ישראל — — —

יגאל הורביץ (הליכוד):

שתפטור.

אמנון ליו (הליכוד):

נוכח המשך פעילותה המסוכנת של רק"ח בקרב ערביי ישראל ובקרב ערביי השטחים, פעילות אשר לדעתי עלולה להביא את שני העמים, בזמן הקרוב ביותר, אם ניתן לרק"ח יד חפשית לפעולה — — —

יוסי שריד (המערך):

אתה יכול להציע רק להוציא אותה מחוץ לחוק.

אמנון ליו (הליכוד):

אנחנו צריכים לברר ולשקול את הוצאת רק"ח אל מחוץ לחוק.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אני מציע שתציע את הרב לוינגר כראש ממשלה.

אמנון ליו (הליכוד):

חבר-הכנסת וילנר, לך אוכל לימר רק תשובה אחת.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
אני חושש שתפעולות שלך יביאו לכך שלוינגר יהיה ראש ממשלה.

(קריאות באולם)

ירידה בארי (הליכוד):

חבר-הכנסת אליעד, אל תהיה בטוח שכולם רוצים בזה.

(חבר-הכנסת נ. אליעד קורא קריאת-ביניים)

(קריאות באולם)

— הצעות לסדר-היום (פרס, טובי, וילנר, בגין, שינמן, בארי, פעיל) —

דה ובשומרון, האם המופתי היה יותר טוב? חבר-הכנסת טובי, מה אתה מספר סיפורים? האם היה יותר טוב?

(קריאה: ומה בלבנון?)

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
מה זה עם המופתי?

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
המופתי היה בעל-בריתו של קסטנר.

שר-הבטחון ש. פרס:

בלי שר בטחון נורא כמו שיש לך, האם בלבנון יותר טוב? אבל כמו שהדיון בכנסת לא קשור במאורעות כן גם ההשקפות, אין להן קשר עם מה שקורה בשטחים. כל אחד בן עם מה שיש לו ויצא עם מה שנשאר לו. אילו הנושא היה לא המצב בשטחים אלא המצב באו"ם — היו נשארים אותם נאומים, אני אומר את זה בצער. מדוע? כי צריך להבחין בין שני דברים —

(חבר-הכנסת י. נבון קורא קריאת-ביניים)

ראשון ראשון ואחרון אחרון.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אמננו לין קרוב יותר ללבו של שר הבטחון.

שר-הבטחון ש. פרס:

אני גם אניד לאמננו לין. אני מציע לחבר-הכנסת נבון לא להיות מודאג יותר מדי בטרם עת.

לכאורה, מה כן ציפית? יש שני דברים, לדעתי, שצריך ויכול להיות לגביהם קונסנסוס לאומי —

(חבר-הכנסת י. הרוביץ קורא קריאת-ביניים)

— לגביהם יכולה להיות הסכמה כללית מקיר אל קיר. וזה בעצם מה שחסר, לפי דעתי, בהרגלים הלא-ממלכתיים הקיימים אצלנו: דבר אחד — טיפול במאורעות, במהומות, בפרעות. בכל משטר דמוקרטי, כאשר מיידים אבנים, כאשר מציתים צמיגים, כאשר מאיימים על אנשים — ולא חשוב מה הסיבות, ולא חשוב מי עושה את זאת — בדרך כלל המוסדות במובן הרחב של המלה, הכנסת והממשלה, מתייצבים באורח חד-משמעי נגד פורעי הפרעות ובעד משלטי הסדר. זה לא נעים להיות חייל בחברון, ואמנם הגברת מרשה פרידמן הזדעזעה מזה שילדים וורקים אבנים. חוטפים את האבנים, לא את הילדות. וכאשר מיידים אבנים, מן הדין שכל הכנסת תייצב מאחורי אותם חיילים הממלאים תפקיד לא נעים ולפעמים מסוכן.

אני רוצה להגיד שמהומות יש מסיבות שונות. אנגליה לא כבשה שטחים ובלונדון מתפוצצות פצצות. נדמה לי שהמהומות שהיו בוועידת המפלגה הדמו-קרטית בשיקאגו, הגברת מרשה פרידמן, היו הרבה יותר חמורות. בכלל, העולם מלא בעיות — בעיות אתניות, פה יש כושים ופה יש מגשביקים ופה יש מתפרעים. ואז קודם כל דמוקרטיה או כל משטר נאור —

מנחם בגין (הליכוד):
יש גם בולשביקים.

שר-הבטחון ש. פרס:
הם בצד הזורק.

— מתייצבים למען השלטת סדר. תופיק טובי מדבר על העם. מדובר על ילדי בתי-ספר שיצאו לרחובות ויידו אבנים. אני רוצה לדעת האם אתה בעד זה או נגד זה?

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אני נגד זה שאתם תהיו שולטים בשטחים הכבו-שים.

שר-הבטחון ש. פרס:
זה לא לנושא.

היו"ר ש. שינמן:
זו לא תשובה לשאלה.

ידידיה בארי (הליכוד):

חבר-הכנסת טובי, הקמתם את אש"פ שלוש שנים לפני מלחמת ששת-הימים. מה ביקשתם לשחרר אז?

שר-הבטחון ש. פרס:
אני מבקש, לא כל כך הרבה קריאות-ביניים.

יש ימים שעם צריך להתייצב. כי אני בטוח שאפילו הקומוניסט הנלהב ביותר איננו בעד זה שיקחו אבן ויזרקו על ראשו של משהו. אתם בעד שלום, בעד דמוקרטיה, בעד אחוות עמים. נדמה לי שגם מי שמסתייג הכי-הרבה ממדיניות הממשלה צריך להלל ולשבח את כוחות הצבא והמשטרה, שבתנאים פרוברי-קאטיביים מאוד נכנסים ומנסים להחזיר קודם כל חוק וסדר כדי שבכנסת יוכלו להתווכח באופן חפשי.

מאיר פעיל (מוקד):

וכדי שבכנסת יחשבו מחשבה פוליטית מדוע זה קרה, לאחר מעשה. אולי על זה ידבר השר.

שר-הבטחון ש. פרס:

חבר-הכנסת פעיל, הלא המחשבה הפוליטית קיימת כל הזמן אצלך, אצל אחרים. מה זה שייך למהומות?

מאיר פעיל (מוקד):

צריך להסביר מה הן המהומות. לכל מהומה יש סיבה.

שר-הבטחון ש. פרס:

אפשר לבקש ממך שתיתן לי לדבר בלי להפריע? זה לא יפה. כל פעם הנוער רואה שאתה קופץ.

מאיר פעיל (מוקד):

אולי כבוד השר יענה על השאלה ולא יקפיצני?

שר-הבטחון ש. פרס:

איזו מין צורה של דיון היא זו?

(חבר-הכנסת מ. פעיל קורא קריאת-ביניים)

היו"ר ש. שינמן:

חברי הכנסת, גא לא להפריע.

אני רוצה להתייחס לשני נושאים: איך מטפלים במהומות ובהתפרעויות, קודם כל, לפי דעתך, בהערכה מדויקת של מה שקרה ומה שלא קרה. חברי-הכנסת לין אמר שצריך להפעיל כוח בזרירות. אינני יודע מה זו הפעלת כוח, ומה זה בזרירות. לפעמים, כאשר אתה מפעיל כוח בזרירות, אתה מוסיף גירוי. אתה צריך לדעת מה קורה. ואני צריך להגיד שלא בכל מקום קרה אותו דבר. אולי כדאי להגיד, לפני שאומרים מה קרה, מה לא קרה. זה חשוב מאוד.

לפי דעתך, מה שלא קרה הוא שבסך-הכל האנשים המבוגרים לא נטלו חלק בכל המאורעות. ורבים מהם, בניגוד למה שנשמע כאן, עשו כמיטב יכלתם — אף שעמוס קינן לועג לזה ב"דיעות אחרונות" מהיום — לשכך את המהומות, להביא לדעיכת הגל העכור. וזה אינו דומה לעזה. וזה אינו דומה לשום מקום אחר. מה שלא קרה הוא שהתנועה בגשרים נפסקה; מה שלא קרה הוא שאנשים מהשטחים חדלו לעבוד בישראל; מה שלא קרה הוא שלא השתמשו בנשק חם, בניגוד למאורעות שידענו ביהודה ובשומרון ובהם זרקו רימוץ נימ ופגעו באנשים.

אני רוצה לומר לחברי-הכנסת מרשה פרידמן, שהביאה תיאור שרוצחים ילדים: לא רוצחים ילדים. ילד אחד נפגע מכדור של חייל טרמפיסט.

מרשה פרידמן (סיעה סוציאליסטית עצמאית):
הוא נהרג.

שרי-הבטחון ש. פרס:

נהרגים גם ילדים יהודים. נהרגים גם בתאונות דרכים. כאשר נהרג ילד זה — והאמיני לי שאני מצטער על מות הילד ואני משתתף בצער משפחתו, והאמיני לי שאני כן בעניין זה — אתה צריך לשאול: האם הילד נהרג כתוצאה מפעולות של הכוחות הסדירים? לא; האם הוא נהרג כתוצאה ממדיניות כלשהי? לא; האם נגד החייל הירוק ננקטו אמצעים חוקיים? — כן, הוא הועמד לחקירה, וזה המבחן.

חברי הכנסת אינם יכולים לדבר באופן כולל. חברי-הכנסת טובי, האיש מסלפית מת משבץ לב על-פי קביעה של רופא ערבי. גם אתה צריך להיות זהיר בדבריך. יכול להיות שלא איכפת לך שום דבר. אבל עובדה היא שהוא מת משבץ לב.

מאורעות אלה עברו, אינני אומר: ללא מכות, אבל תוך מאמץ עליון — — —

תופי טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
הוא מת במעצר אדמיניסטרטיבי. זו עובדה.

שרי-הבטחון ש. פרס:

אתה יודע את העובדות. הואיל ואתה רוצה לדעת בדיוק, אומר לך — אם כי אני יודע שזה לא יועיל — האיש שוחרר ממעצר אדמיניסטרטיבי, חזר לכפרו והמשיך להסית את התושבים, ונלקח יחד עם 5 מסוי-תים אחרים למקום מעצר. ובדרך מת, על-פי קביעת רופא, משבץ לב. זה יכול לקרות בבית, זה יכול לקרות ברכב. אני יודע שקל מאוד להסית, בלבבל ולהפיץ דברים.

רבתי חברי הכנסת, מעולם לא עמד ישוב של מיעוט לאומי כזה, כמו הערבים, בפני הסתה, הסתה פראית, מאורגנת, מקיפה, יומומית, של הטלוויזיה

שרי-הבטחון ש. פרס:

אני רואה דבר כזה באנגליה, איך הפארלאמנט מתייצב מקיר לקיר קודם כל נגד מהומות ונגד יידוי אכנים, ולא שופכים לתוך מצב מתוח את כל המחשבות מימי אברהם אבינו עד ימינו אלה, כל מה שכל אחד חשב. ובענין מואב פתאום נזכר באמינות. תבחר נושא אחר, כי יש לך בעיה של אמינות עם הציבור. התחלת בשלושה חברים ואמינותך ירדה בשליש.

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

חבל, אדוני שר הבטחון, שאתה לא מתייחס לנושא שעל סדר-היום.

שרי-הבטחון ש. פרס:

אתה טועה.

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

בעיה זו היא בעיה של אמינות.

שרי-הבטחון ש. פרס:

הנושא הוא המהומות.

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

תתייחס לדבריו של לין. הם חמורים מהדברים של לוינגר, וזו לא היתה פליטת-פה.

ח"ר פ. שיגמן:

מה שנאמר, נאמר. נא לא להתווכח.

יוסי שריד (המערך):

כשתקרא את הפרוטוקול תראה שזו לא פליטת-פה אלא פליטות-יד.

(חברי-הכנסת א. שוסטק קורא קריאת-ביניים)

(חברי-הכנסת י. שריד קורא קריאת-ביניים)

שרי-הבטחון ש. פרס:

אני מוכן להפסיק את דברי. אנו עושים מהכנסת דבר בלתי-אפשרי. אני מאוד מצטער להגיד זאת. קוראים קריאת-ביניים אחת. אי-אפשר לנאום בין קריאות-הביניים. כל אחד עושה חשבון באלף דברים.

יש נושא שני ונדמה לי שגם עליו אפשר להגיע להסכמה מקיר לקיר, וזה מה שיוסי שריד קרא "ניסוי חברתי מרחיק לכת", שערבים ויהודים יחיו יחד ושה-שוני לא יהפך למשטמה אנושית, ושחילוקי-הדעות לא יתנהלו ברובים ובאכנים. מה שאנו עושים ביהודה ובשומרון — יכול להיות שיש חילוקי-דעות מה צריך להיות ביהודה ובשומרון — אין חילוקי-דעות שזה ניסוי מרחיק לכת מטעם מדינת ישראל, ולבנות דגם חדש של יחסים עם הערבים; שמעל ומעבר לערפל של העתיד, מחוץ לחילוקי-הדעות הקיימים, אנו נחיה תוך שיתוף פעולה כלכלי, תנועה חפשית, חופש הדי-בור, הקמת מגעים אנושיים. ולפי דעתי, כמו שיש לגנות את ההתפרעויות ואת הפרות הסדר ולתמוך בכוחות המזוינים של מדינת ישראל המנסים להבטיח בטחון ושלוש לכל הצדדים — כך צריך להיזהר שאותו מעט שהוא הרבה, שהושג מאז 1967 בשטחים, לא ייהרס.

חברת-הכנסת גאולה כהן, לא כל הידע אצל חברת-הכנסת פעיל ולא כולו אצלך.

גאולה כהן (הליכוד):
גם לא אצלך.

יוסי שריד (המערך):
חברת-הכנסת גאולה כהן, לא אמרו שום דבר על רבנית. דיברו על רב.

שרי-הכטחון ש. פרס:
כאשר אוסרים אדם, לא אוסרים ביוגרפיה. וכאשר עוצרים אדם, לא עוצרים אותו מפני שהיתה לו ביוגר-אפיה טובה או רעה, אלא עוצרים אותו אם הוא מפריע לכוחות צה"ל במקום למלא את תפקידם.

גאולה כהן (הליכוד):
השאלה אם הוא מפריע?

שרי-הכטחון ש. פרס:
על השאלה הזאת צריכה להינתן תשובה על-ידי מפקדי הצבא ושר הבטחון.

גאולה כהן (הליכוד):
האם ערכתם חקירה?

שרי-הכטחון ש. פרס:
באמת, עד שלא שאלת שאלה זו לא עלה על דעתנו שצריך לחקור. איזה מין תבונה עלינוה.

כאשר קצין, מפקד בשטח, בא ואומר: איש זה או איש זה מפריע לי — רק הוא נשמע, רק דעתו נשמעת ואי-אפשר לומר לו: אתה תעמוד תחת גל האבנים, ואני אביא ועדת חקירה שתבדוק מי צודק, הרב לוינגר או אתה.

האמיני לי, חברת-הכנסת גאולה כהן, אם את לא תאמצי לעצמך כושר הבחנה — — —

גאולה כהן (הליכוד):
בין מה למה?

שרי-הכטחון ש. פרס:

בין מה שמותר לעשות ומה שאסור לעשות. ולא רק את, אפילו הרב לוינגר, הנה, למשל, במקרה הזה יאבד ההד של דבריך — — —

גאולה כהן (הליכוד):
במה?

שרי-הכטחון ש. פרס:

את תאבדי את ההד לדבריך, מכיוון שאין לך כושר הבחנה לגבי הזמן, השעה, המאורע, האחריות, מי עושה מה, מתי עושים ואיך.

גאולה כהן (הליכוד):
אתה טוען שהמציאות באה ומצדיקה את התיזות שלך, אבל עובדה היא שבעניין זה ובשעה זו אין המציאות מצדיקה אותן.

שרי-הכטחון ש. פרס:

אינני מעלה תיזות. אני מדבר בצניעות ניכרת על מאורעות שנתרחשו לפני שבוע בעיר חברון. אינני מוכן להתווכח כל היום עם קלישאות ועם תיזות.

והראידו הירדניים, של המצרים שקראו למרד, של העתונות הערבית, של שמועות פראיות — —

(חברת-הכנסת י. בארי קורא קריאת-ביניים)

למה אתה מערבב דברים? צריך פעם לדון ברצינות לגופם של דברים.

— הם עמדו מול שמועות פראיות, מול מחיאות כפיים בטלוויזיה ומול הדיון במועצת הבטחון. ולמרות כל זאת, אם אני מתפעל ממשוהו, הרי זה מכך שתשתית הדגם של מערכת היחסים שהוקמו ביהודה ובשומרון לא התמוטטה, ועמדה במבחן.

כפי שאמרתי, צריך לבדוק מה קרה בכל מקום. אם אקח שלוש ערים בגדה — רמאללה, שכם וחברון — אני מודיע בכל ההכנה שאין כל דמיון בין שלוש ערים אלו. ואכן התגובה של הממשל בכל אחת משלוש הערים היתה שונה. ואני מרשה לעצמי לצטט משהו לא מלפני שנים אלא מהשבוע הזה, עתון שאיננו מחלק לנו מח-מאות — ה"ניו-יורק טיימס" — המתאר את הממשל הישראלי במלים אלו: "אחת האדמיניסטרציות הנא-רות והסובלניות בהיסטוריה". וזה איננו עתון של מפא"י או של המערך, וזה איננו עתון שחולק לנו מחמאות. הלוואי וחברי הכנסת ידעו להתגאות במה שצריך להתגאות, במה שצריך לדעת להתגאות — ברגש, בהתאפקות, בנשיון להקים הגנה לא מזוייפת, לא פול-מית. ואני מצטער שהכנסת, אין לה הדים אמיתיים מהשטח. הלא כל אחד יותר חכם מרעהו. בכל אחת מהערים נקטנו את האמצעים המתאימים. אני משוכ-נע שעריית שכם לא היתה מעוניינת במהומות שהיו ברחובותיה. אינני יכול להגיד אותו דבר על רמאללה. אני יכול להגיד אותו דבר על חברון.

אין זה הפעם הראשונה שיש מאורעות. היו יותר קשים ובמקומות שונים — פעם בעזה, פעם ביהודה ובשומרון. אגב, זו אותה אדמיניסטרציה. ואני רוצה להגיד לך, כי אין מנהלים אדמיניסטרציה על-פי הזכרון, שהתושבים זוכרים מה היה אז. מי שהיה מושל עזה בתקופה שהזכרת, הוא היום מתאם הפעולות בשט-חיים. כך שהחכמה לא הלכה לאיבוד, אם מזה אתה מודאג.

כל הזמן יש הידברויות עם העיריות והמנהיגים. ואני יודע שכאשר יש מתח כזה, כל מלה שמוציאים מהפה, צריך להביא בחשבון האם היא מכבה אש או מלבה אש. בכלל, יש ויכוחים שיפה להם שעה אחרת. בשעה זו, כל אדם אחראי, יהודי כערבי, איש הממשלה כאיש האופוזיציה, המטרה שלנו היא כפולה — למנוע אלימות, להביא לדגם חדש של היחסים בין יהודים וערבים.

הרב לוינגר, חברת-הכנסת לין, לא נעצר מפני שהוא רב ולא מפני שהוא יהודי. וכאשר עוצרים את לוינגר, אין עוצרים לא יהודים ולא רבנים אלא עוצרים אורת-שלך נגח כהלכה. אינני יכול לקרוא לזה, כמורך, מל-י-ת-פה. נאפוליאון חדש — נתון הוראות לכוחות המזויינים. בכלל רב צריך להיות בבית-המדרש. מה הוא עושה בטלוויזיה? — אלוהים יודע. כאשר רב עובר מדמוקרטיה לפוטוקרטיה, לאט לאט הרבנות מתחי-לה לעמוד בטימני שאלה לא מבוטלים.

(חברת-הכנסת ג. כהן קוראת קריאת-ביניים)

חוברת כ"ג, ישיבה רפ"א
— הצעות לסדר-היום (ג. כהן, פרס, פעיל, לין, וילנר, נבון) —

אף המשטמה והאימים — להקים דגם של מערכת יחסים
אחרת עם הערבים. מה שלא יהיה הפתרון הסופי —

אמנון לין (הליכוד):

רק לא פתרון סופי.

ש"ר-הבטחון ש. פרס:

אני מבין את הערכתך ומקבל אותה.

— מה שלא יהיה הפתרון הטבעי — אני לא
מאמין שנוכל עוד פעם להחליף את הקו הירוק במסך
ברזל, את היחסים הפתוחים באיטיות מחודשת, ואת
התנועה החפשית במטר יריות. כל הדעות שהושמעו
כאן, המכנה המשותף שלהן הוא הקמת מערכת יחסים
חדשה עם הערבים. בלי זה, לא לימין, לא לשמאל ולא
לאמצע יהיה פתרון של אמת; לשום מקום ולשום מטה.

אני יודע שיש אנשים חסרי סבלנות שהיו רוצים כי
נשיג יותר ממה שניתן, או יותר ממה שהשגנו. כל
הכבוד להם. אני רוצה רק לומר שעדיין לא השגנו
את מה שכולנו מסכימים כי יש להשיגו, כתנאי לבניית
מודל למערכת חדשה ביחסים בינינו ובין הערבים.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אי-כיבוש.

ש"ר-הבטחון ש. פרס:

חבר-הכנסת וילנר, אני בעד זה שאתה תהיה בעד
כיבוש אחד — כיבוש יצרים. אם תוכל פעם אחת
להשליט כיבוש כזה, אזי תטעם בפעם הראשונה את
טעם החופש.

יצחק נבון (המערך):

אפשר גם לתת לו את דוגמת צ'כיה.

ש"ר-הבטחון ש. פרס:

אשר לבחירות, קודם כל חברי כנסת שכחו שזה
כבר מחזור בחירות שני. מחזור אחד התקיים במועצות
הכפריות, ולדעתי עבר בהצלחה גמורה. הוא הוסיף
ייצוג לערבים, והוסיף להם כבוד.

גם היום, לאחר כל המאורעות, אינני שומע קולות
ערביים — אני שומע קולות יהודיים — המציעים
לדחות או לבטל את הבחירות. אני חושש לעתים שמי
שאומר לבטל את הבחירות, ברצונו ליצור איום —
יצר בפועל כניעה. הערבים אינם עושים טובה לאיש
אם הם הולכים לבחירות. אם ירצו בחירות — תהינה
בחירות; אם לא ירצו — לא תהינה.

אמנון לין (הליכוד):

זה צריך להיות ברור להם.

ש"ר-הבטחון ש. פרס:

זה ברור להם. אין אנו כופים עליהם דבר, ואין
הם עושים לנו טובה. אבל אם אנו רוצים לכפות עליהם
ביטול הבחירות או דחייתן, זאת תהיה שגיאה. היום
פירסם הממשל הצבאי שהבחירות תתקיימנה במועדון.
ב-29 לחודש צריך להגיש את רשימת המועמדים, וב-
12 לחודש הבא תתקיימנה הבחירות.

אינני יודע מהי מנהיגות חדשה ומהי מנהיגות
ישנה. אני מרשה לעצמי לומר: בישראל היו מפלגות
שחשבו כי אפשר לטפח מנהיגות לפי מתכונתן שלהן.
אני חושב שאם אנו נמצאים במשבר במקום כלשהו,
הרי זה במערכת היחסים שלנו עם ערביי ישראל ועם

גאולה כהן (הליכוד):

קלישאות לא שומעים רק מצד אחד.

ש"ר-הבטחון ש. פרס:

יפה.

ובכן, אם הרב לוינגר, או כל אדם אחר, יפריע
לפעולות צה"ל בשטחים או יופיע כלפי חוץ בטלוויזיה,
בראדיו או בכל מקום אחר כפי שהוא הופיע; אם יפריע
לאנשים נושאי נשק — לא נהסס אף לא לרגע ולא נדחה
למחר את האחיזה באמצעים חוקיים העומדים לרשותנו
כדי להבהיר כיצד פועל החוק, בידי מי נמצא ביצועו
ומה נעשה כנגד מפירי החוק.

אינני חייב להשמיע שום איש ולא להפליג בשבחיו
של שום איש. יש לי תפקיד מוגדר וצנוע ומוגבל למא-
רעות שקרו. אינני מאשים את הטלוויזיה הישראלית,
בניגוד למה שנאמר כאן היום. אבל אינני יכול להת-
עלם, ושום אדם הגון לא יוכל להתעלם, מן העובדה
שכל טלוויזיה בעולם, בשעה שקורים מאורעות שונים,
לצדרי הרב, ממלאת לא רק תפקיד של מדווח אלא
גם תפקיד של מלבה. קשה לקבוע חוקים, אולם אם
עין המצלמה "מתלבשת" על כתם דם שלא ידוע ממה
הוא בא, והיא מראה אותו לציבור שתי שניות יותר —
לדעתי, היא יוצרת הלך-רוח ציבורי שהמעט שאני
יכול להגיד עליו הוא שהינו פרובלמטי ביותר. ואם
ברקע משמיעים בבי וילל של אם — אני פוחד שזה
כבר לא דיווח, אלא דראמה; אני פוחד שזה כבר
לא משקף מצב אלא יוצר מצב. אפשר לראות זאת
בכל המקומות, לא רק אצלנו. אינני רוצה לבזות סתם
את הטלוויזיה הישראלית. אבל העובדה שקיימת בעיה
בכל המקומות, וגם אצלנו, בשעה נרגזת כזו אי-אפשר
להתעלם ממנה.

מאיר פעיל (מוקד):

מה לעשות, הפגנות זו בעיה.

ש"ר-הבטחון ש. פרס:

נכון, הפגנות זו בעיה. כל מה שעושים בהפגנות —
אם הן הפגנות של יהודים, הפגנות של ערבים, הפגנות
של אזרחים ישראלים או לא ישראלים, ומה שיותר
גרוע — הפגנות של עדה אחת נגד השנייה — כל מה
שלא עושים, תמיד יש בזה אלמנט של קונטרוברסיה.
הפגנות אינן חגיגות יום הולדת. כל מה שעושים, תמיד
אפשר לבקר: זה אומר יותר כוח, זה אומר פחות
כוח; זה אומר יותר מהר, זה אומר יותר לאט; וזה
שואל: מה אומר מחלטי?

ואחרי כל זה עוקבות האמהות, אמהות עם רגשות
שונים. אם יהודיה רואה את הבן שלה, החייל, העומד מול
אבנים הנורקות עליו, ויש גם אמהות אחרות, הרואות
את הדבר האחר. אני יודע זאת. על כן, איך אפשר לשמור
על מסגרת אנושית, סבירה ומדויקת, ללא כחל ושרק?
זהו בעיה מדרגה ראשונה.

בדיוני ההדגיש דבר נוסף: בסך-הכל, כשיש
מאורעות כאלה, הבעיה אינה לנתח מה גרם להם,
אלא לחשוב מה יהיה לאחר שיסתיימו — האם הכל
יתנפץ, האם הכל ייסגר, האם הכל ייהפך לאכזבה
ולתיסכול? לפי דעתי, בכל הטיפול במאורעות האלה
עומד לנגד עינינו רצון לאומי עז, שהוא יהודי,
כולל והיסטורי, והוא נושא חזון, על אף ההסתה, על

מציע להסיר את ההצעות מסדר-היום. גמרנו את הדיון, היו 9 נואמים, הבה נשמור על כבוד הפארלאמנט. אבל אם מישהו רוצה שהנושא יידון בוועדת החוץ והבטחון, לא אתנגד לזה.

הצעתי היא: המאורעות חלפו, היה דיון, הוא הסתם, אני מציע להסיר את הנושא מסדר-היום. אם לא — אני מדיע שאינני מתנגד להעביר אותו לוועדת החוץ והבטחון, פרט, כמובן, להצעתו של חבר-הכנסת וילנר.

הי"ר פ. שיגמון:
חברי הכנסת, לפנינו שתי הצעות.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):
יש לי הצעת תיקון. השר הודיע שהוא אינו מתנגד להעביר את הנושא לוועדת החוץ והבטחון — — —

הי"ר פ. שיגמון:
השר הציע להסיר את ההצעות מסדר-היום.

מנחם בגין (הליכוד):
אדוני היושב-ראש, לסדר. אני מבקש להעיר, עם כל הכבוד, שלא ייתכן שדובר הממשלה יאמר לנו: אני מציע להסיר את ההצעות מסדר-היום, אבל אני מוכן להעביר אותן לוועדה. כבוד השר, עלינו לדעת מה אתה מציע. כשאתה עומד על הבמה הזאת, חובתך להציע הצעה ברורה ומפורשת.

שר-הבטחון ש. פרס:
אני מציע להסיר את ההצעות מסדר-היום.

הי"ר פ. שיגמון:
חברי הכנסת, לפנינו שתי הצעות.

שר-הבטחון ש. פרס:
אני מבין שהיה הסכם בין הסיעות להעביר את העניין לוועדת החוץ והבטחון. אילו הסיעה שלכם היתה מסכימה להסיר אותו מסדר-היום, אני הייתי ממליץ על זה; אם לא — אני בעד קיום ההסכם. אני מציע להעביר את ההצעות לוועדת החוץ והבטחון, פרט להצעתו של חבר-הכנסת וילנר.

הי"ר פ. שיגמון:
שמענו שיש הסכמה בין-סיעתית להעביר את ההצעות הללו, מלבד הצעתו של חבר-הכנסת וילנר, לוועדת החוץ והבטחון. האם יש הצעות אחרות?

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):
יש לי הצעה אחרת.

יצחק נבון (המערך):
לסדר: אינני חושב שזה עניינה של הכנסת אם יש הסכמה בין-סיעתית או לא. כבוד היושב-ראש יואיל לשאול את המציעים אם הם מסכימים להצעה להעביר את העניין לוועדת החוץ והבטחון. אם יסכימו, הוא יועבר לוועדה.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):
יש לי הצעת נוהל.

הי"ר פ. שיגמון:
היות שהוצעה הצעה על-ידי שר הבטחון להעביר

המנהיגות שחשבו שטיפחנו אותה. אני יודע שאלה דברים קשים, אבל אמיתיים. איני רוצה שערביי ישראל ירגישו עצמם כערביי יהודה ושומרון. הם אורחי הארץ הזאת.

מאיר פעיל (מוקד):
אבל זו הדרך היחידה.

שר-הבטחון ש. פרס:
אתה אומר שזו הדרך היחידה. בכלל, כל המון נופול על שכל, תבונה, ידע, היסטוריה, אחריות ומורס — הכל שלך. אינני לוקח ממך את המונופול על כל אלה, אבל אל תכריח אותי לקנות זאת ממך בכל יום.

מאיר פעיל (מוקד):
הלוואי שהייתי יכול להכריח.

שר-הבטחון ש. פרס:
אני רוצה שערביי יהודה ושומרון ירגישו עצמם — אף-על-פי שהם אזרחים ירדניים — כחלק מאותו דבר שישראל רוצה לקיימו, והוא משטר דמוקרטי המשקף ערכים מוסריים של התורה הישראלית. עניין הבחירות הוא לא לגמרי אפורטוניסטי אצלנו. אנחנו דוגלים במשהו ואנחנו עושים משהו. אנחנו חברה דמוקרטית שאינה עושה פשרות בדמוקרטיה. היא גם לא תהיה דמוקרטיה פושרת או פשרנית. היא לא תיבהל לא מקומוניסטים, לא מאש"פ, לא מאבנים, לא מאיומים, לא מגרומיקו. לא מהם למדנו חופש ולא מפניהם גיבל.

(חבר-הכנסת מ. וילנר קורא קריאת-ביניים)
אנחנו חברה המשקפת גישה ערכית, ואיננו נפרדים ממנה כשאנחנו באים ליהודה ולשומרון.

יתר על כן, ייבחרו מנהיגים חדשים — לא רק אנחנו צריכים לשותף פעולה אתם, גם הם צריכים לשותף פעולה אתנו. ומי שרוצה להיות ראש עיר למען תושבי אינו יכול לקרוא בבוקר את "פראבדה" ובערב את "איזבוסטיה". הוא לא יקבל את תמיכת התושבים על זה. הוא צריך לנהל חיים תקינים.

לסיכום, המאורעות שקרו אינם ראשונים, הם אינם החמורים ביותר שקרו. לדעתי, טיפלו במשבר במאק-סימון של אחריות ורגישות, מתוך רצון שלא לגרום לשפיכות דמים, מתוך כוונה שלא לסכן את מערכת היחסים שבעמל כה רב ובתבונה כה מרובה הוקמה מ-1967, כאשר לתושבים כולם, יהודים וערבים, ברור שטרור ייעקר בכוח ומהומות תדוכאנה, אבל אנשים חפים מפשע ותקוות חברתיות ולאומיות לא יוקרבו על מזבח של חוס או להבה או השתלהבות או דברים אחרים.

אדוני היושב-ראש, אני מאמין שבשתי המטרות האלה, אף-על-פי שהן סותרות לכאורה האחת את השנייה, מילאנו אחרי המדיניות שהכנסת רצתה בה כאשר ייתפה את כוחה של הממשלה לנהל אותה כך. לדעתי המאורעות חלפו, גם הדיון הסתכם. אינני רואה טעם לסיים בעוד חודש דיון על מאורעות שהיו ביהודה ובשומרון לפני חודש. מבחינה פארלאמנטאית אני

חוברת כ"ג, ישיבה רפ"א

— הצעות לסדר-היום (שינמן, בגין, בן-מאיר, פעלי, מואב) —

מאיר פעיל (מוקד):

מה שאתה אומר זו ההוכחה הטובה ביותר לכך שהם צדקו.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):

אני יודע שיש אצלנו יהודים שתסביך הנחיתות והשנאה העצמית שלהם כה גדולים, שגם כאשר ער-בים מוסתים — ושר הבטחון תיאר פה יפה את ההסתה מעבר לגבול, בראדיו ובטלוויזיה הירדנית והמצרית ובתוכנו — הם באים ואומרים: בעצם היהודים אשמים בכל. הם שורש כל ההסתה הזאת. אני מתפלא מאוד.

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):
זו הצעה נוהלית?

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):
מותר לי לנמק.

אני רוצה להביע פליאה על זה שבאו כאן חברי כנסת והתקיפו ישוב שלם בישראל, את קריית-ארבע. על סמך מה? על סמך התבטאות שלא במקומה של יחיד? על סמך זה אפשר לעשות הכללה ולדבר בנוסח של "עליהום" על תושבי קריית-ארבע? אילו, חלילה, זה היה הפוך ומישהו היה מדבר על ערבים, במקרה כזה היה בא חבר-הכנסת שריד ומדבר על אלמנטים קיצוץ-ניים באוכלוסיה הערבית. אבל כשזה קורה אצלנו, מדברים על ישוב שלם.

אני רוצה לקרוא הודעה שנתקבלה פה-אחד על-ידי הוועד המקומי של קריית-ארבע, ועד שנבחר בבחירות דמוקרטיות על-ידי תושבי קריית-ארבע: "החברי הוועד המקומי בקריית-ארבע נפגשו היום, יום ב', לשיחה עם שר הבטחון בלשכתו בתל-אביב, לפי בקשתם. בפגישתם עם השר הביעו חברי הוועד את רצונם לקיום שכנות טובה עם תושבי חברון והדגישו את העובדה, המובנת מאליה ומקובלת עליהם, שרק כוחות הבטחון המוסמכים רשאים לפעול למען הבטחון בשטח וכי אין לאיש, מלבד מפקדי הכוחות המוסמכים, הרשות או הסמכות לצוות על ביצוע פעולה בטחונית כלשהי. חברי הוועד הביעו את צערם על התבטאות בלתי-אחראית של תושבים מקריית-ארבע בכלי התקשורת, שהשתמעה ממנה נטילת החוק לידיים בלתי-מוסמכות, והם מסתייגים מדברים אלה בצורה מוחלטת ביותר. חברי הוועד הביעו את תקוותם כי גורמי הבטחון יביאו בהקדם להרגעת הרוחות ולהחזרת השקט לאזור". איפה הקיצוניות? איפה הסיקריקין פה? אילה הם דברי הסתה ובלע על 1,000 יהודים החיים שם. איפה הקיצוניות? איפה ההסתה? איפה תמומי המוח?

מאיר פעיל (מוקד):

מתברר שהוועד הזה הרבה יותר חכם מהרב לוי-נגר.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):

אני רוצה לכבד את ועד קריית-ארבע, המייצג את ציבור קריית-ארבע, שקיבל החלטה יפה כזאת. למה את זה לא ציינת, חבר-הכנסת שריד? למה לא שיבחת אותם על זה, כדי לא להיות חזר-צדדי?

אדוני היושב-ראש, אני מוכרח פעם אחת ולתמיד לומר את הדברים, כי אי-אפשר לשמוע את הטפת המוסר הזאת. חבר-הכנסת בן-אשרן מדבר על ציות לרשות ממלכתית, ואני רוצה לקרוא פה לפניכם פיס-

את העניין לוועדת החוק והבטחון, מלבד הצעה אחת, של חבר-הכנסת וילנר — — —

מנחם בגין (הליכוד):

חבר-הכנסת בן-מאיר רוצה להציע להסיר מסדר-היום הצעה נוספת.

היו"ר פ. שינמן:

בבקשה, רשות הדיבור לחבר-הכנסת בן-מאיר. כרגע יש לפנינו הצעה אחת, להעביר את כל ההצעות לוועדת החוק והבטחון, פרט להצעתו של חבר-הכנסת וילנר, עכשיו נשמע הצעה נוספת.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מתכבד לה-ציע לכנסת להסיר מסדר-היום את הצעתו של חבר-הכנסת פעיל, ואני מבקש לנמק את הצעתי.

קשה היה להאמין, אדוני היושב-ראש, שאנחנו נשמע מעל הבמה הזאת דברים כאלה — ואינני מתייחס לדברי רק"ח, לאלה אנחנו רגילים מימים ימימה. אבל קשה היה להאמין שנשמע מעל במה זו דברים מפי נציג שמתיימר להיות ציוני ולייצג, כביכול, רשימה ציונית; דברי הסתה נגד יהודים, נגד ישוב יהודי ביש-ראל, ודברי הסתה לאוכלוסיה ביהודה ובשומרון, שהוא בעצם קרא להם להמשיך בהפרת הסדר והחוק. ועוד קשה היה להאמין שבתוך זה נשמע כאן גם דברי פגיה עה בצה"ל ובחיילי צה"ל. משום כך אינני יכול להצביע בעד העברת ההצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת פעיל, שהיו בה, כפי שאני אומר, דברי הסתה נגד יהודים, הסתה להתפרעויות של ערבים ופגיעה בצה"ל. אני מציע להסיר אותה מסדר-היום.

מעל במה זו אני רוצה, ראשית, לחזק את ידיהם של כל חיילי צה"ל ללא יוצא מן הכלל, חבר-הכנסת פעיל.

מאיר פעיל (מוקד):

פרט לאלה שעוברים על החוק ואינם מקפידים על טוהר הנשק, ואתה מחפה עליהם.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):

אני מציע להסיר את הצעתו של חבר-הכנסת פעיל מסדר-היום, ואני בטוח שאני מדבר בשם רובו המכריע של העם שאני אומר שאני מחזק את ידיהם של כל חיילי צה"ל וכל אנשי משטרת ישראל ומשמר הגבול בתפקידים הקשה ובמלאכה הקשה שהם עושים תוך הבלגה והתאפקות מירביות ותוך סיכון עצמי גבוה, מלאכה קשה של החזרת הסדר על כנו ושל הבטחת הסדר.

מעל במה זו — ואין לי ספק שאני מייצג 98% מהכנסת ומהעם — אנחנו צריכים לחזק את ידי כל חיילי צה"ל וכל אנשי המשטרה אשר בתנאים קשים, ואני חוזר ואומר — תוך הבלגה, התאפקות וסיכון גדול עושים את מלאכתם הקשה כדי להבטיח את הסדר באותן ערים.

אני חייב להביע כאן פליאה ותמיהה איך יכולים לעלות חברי כנסת על הבמה ולומר כאן — ולא רק על הבמה הזאת אלא גם בדיון בסיעה גדולה וחשובה של הבית הזה — קבל עם ועולם את השקר הגדול הזה, כאילו היהודים הם האשמים במה שקורה ביהודה ובשומרון.

זלמן שובל (הליכוד):

אם הדברים לא נאמרו, אשמח אם חברי-הכנסת אבן יעלה על הדוכן ויכחיש אותם. הוא יעשה טובה לעצמו ולמדינת ישראל.

מה שקרה בשטחים זה תוצאה של שלוש התפתחויות: (א) החלטת מעמדה הבין-לאומי של מדינת ישראל; (ב) חתירה של גורמים מבחוץ, ולא רק גורמים ערביים; (ג) חוסר המעש של הממשלה עצמה בעניין ההתנחלויות.

רבותי, אפשר להסתייג מהשיטות של "גוש אמונים"; גם אני. "גוש אמונים" הוא יצירי כפיו של חוסר המעש של ממשלת ישראל.

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

זה בדיוק מה שאמרת. מדוע אתה מציע להסיר את הצעתי מסדר-היום? אתם תומכים היום בממשלה או מתנגדים לה?

זלמן שובל (הליכוד):

אם ממשלת ישראל היתה עורכת תכנית של התנחלות כפרית ועירונית ביהודה ובשומרון, כפי שהמצב מחייב —

(השר לקליטת העלייה ש. רוזן קורא קריאת-ביניים)

— מפני שממשלה זאת לא עושה שום דבר — גם בגלל התכתיבים של קסינג'ר, כפי ששמענו זאת אתמול, וגם בגלל הרצון לבצע את "תכנית-אלון" שאיש לא מקבל אותה — בתחום ההתנחלות בשטחים, התנחלות ממלכתית מתוכננת כמו שאני רוצה אותה, בגלל זה צעות תופעות כמו "גוש אמונים", זו אשמתכם, ואל ידבר לנו חברי-הכנסת נבון על שמירת החוק ועל מרות. אנחנו נגן על שמירת החוק יותר מאשר חבריך החדשים של יצחק נבון. שלא יטיפו לנו מוסר בעניין זה.

פתאום מדברים על מדינת חוק. חברי-הכנסת אבן, נכחתי בוועידת מפא"י לפני יותר מ-10 שנים, כאשר אתה נתת את עצמך מכשיר בידי אלה שהרסו את משטר החוק במדינת ישראל.

אבא אבן (המערך):

כזב מוחלט!

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

איוו הצעה אתה מבקש להוריד?

זלמן שובל (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, אם ההתנחלות של קדום היא פרובוקאציה, עצם העובדה שאנחנו נשארים בחיים במדינת ישראל זוהי פרובוקאציה.

יגאל הורביץ (הליכוד):

בדיוק.

זלמן שובל (הליכוד):

תל-אביב היא פרובוקאציה, נצרת עילית היא פרובוקאציה, עילידי נצרת תחתית, וכרמיאל היא פרובוקאציה.

קה אחת מדברי נציג מפ"ם, שכללה את "אחדות העבודה", ואני מצטט מ"דברי הכנסת", וכך אומר איש מפ"ם: "הפועלים, החיילים והאינטליגנציה בארץ לעו"לם לא יילחמו נגד ברית-המועצה. אנו פונים במבמה זו" — ואת זה אמרו בשם חברי-הכנסת בן-אהרן — "אל הקצינים והחיילים אנו פונים, אל הפועלים אנו פונים, אל האינטליגנציה אנו פונים: לא נציית למדינת גיורת ריאקציונית לאומית זו". את זה אמר נציג מפ"ם, והוא בא להטיף לנו מוסר ולדבר על דמוקראטיה? זאת לא הלשון שלנו, בציבור הדתי ובציבור של "גוש אמונים".

מאיר פעיל (מוקד):

אדוני היושב-ראש, אבקש להעיר לסדר: לדובר יש 5 דקות בלבד והוא מדבר חצי-שעה.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):

אתה מפריע לי כל הזמן.

אדוני היושב-ראש, אני מציע לכנסת, למען השיקול ההגיוני ובעקבות הדברים של שר הבטחון, להסיר את הצעתו של חברי-הכנסת פעיל מסדר-היום.

היו"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת שובל, להצעה.

זלמן שובל (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, עם כל הידידות, אני צריך, לצערי, להציע לבית להסיר את הצעתו של חברי-הכנסת בועז מואב מסדר-היום. מה שמאפיין דברים שנשמעו מפיו חברי-הכנסת בועז מואב ומפיו חברי-הכנסת יוסי שריד — וזה אולי צורם יותר מכל דבר אחר — הוא חוסר האמון ביכולתם של יהודים וערבים לחיות יחדיו בארץ-ישראל, כפי שחברי כנסת אלה איבדו, לצערי, גם את האמונה בשלום-אמת בין יהודים לבין מדינות ערב, ולכן נתפסים ככל מיני נוסחאות מאולתרות שמרחיקות את השלום ואינן מקרבות אותו.

מה שגרם למצב בשטחים ובירושלים לא היתה ההתנחלות של קדום וגם לא פסק-הדין של בית-המשפט, ואנו עושים עוול לעצמנו אם אנחנו מציגים את העניין בצורה כזאת. אינני רוצה להיכנס לעניין הדתי, אם צריכים להתפלל או לא צריכים להתפלל, אבל איך יוכל חבר כנסת, או חברת כנסת, לקום בבית הזה ולומר — ואינני אדם דתי — שליהודים יש פחות זכויות על הרהיבת ומערת-המכפלה מאשר לא יהודים? —

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

אתה לא שמעת את דברי חברי-הכנסת בועז מואב.

זלמן שובל (הליכוד):

— יש זכות לאלה ויש זכות לאלה. רבותי חברי הכנסת, אני חושב שהדבר המועז ביותר שקרה בימים האחרונים הוא הדברים של חברי-הכנסת אבא אבן ובן-אהרן. באותו רגע ממש ששגריר ישראל באו"ם עמד באש צולבת, אנשים אחרים בעלי מעמד במדינה באים ואומרים שזו פרובוקציה יהודית ישראלית — וזה מה שאש"פ אומר. ודברים כאלה יבואו מכאן?

אבא אבן (המערך):

אין דבר שדומה לזה. כזב מוחלט.

לדאבונן, אינני יכול להיות שותף לאופטימיות של שר הבטחון שהנושא מוצא עד תום גם בשטח. אבל אני מבקש שהדיון יתקיים, על כל גוני ההשקפות שנשמעו פה, שיהיה ויכוח ענייני בני השקפות שונות שבאו כאן לידי ביטוי מפי חברי-הכנסת שריד, ובמידה מסויימת אפילו מפי חבר כנסת אחר. אבל הוויכוח צריך להיות נקי משיטנה, שקר ועיוות מוחלט אשר הכניסה לוויכוח זה, יחד עם נציג מוסקבה, הנציגה החדשה, היא חברת-הכנסת מרשה פרידמן.

הציונות, חברת-הכנסת מרשה פרידמן, איננה מת-קיימת על חשבון קיפוח העם הפלשטינאי. אם יש עם פלשטינאי, אם יש ציבור פלשטינאי היום, הרי אלה הם עולים שבאו לארץ הזאת בעקבות פיתוחה על-ידי יהודים. בנינו את הארץ יש מאין, והם באו בעקבותינו. הם באו משום שאנו פיתחנו את הארץ. אי-אפשר בשום פנים ואופן, חברת-הכנסת מרשה פרידמן, לדבר על קיפוח זכויותיהם ופגיעה ברגשותיהם של המוסלמים ובאותו משפט לומר כי ליהודים אין זכות להתפלל על הר-הבית, מקום בית-מקדשנו, המקום הקדוש ליהודים, שהערבים הפקיעו אותו לעצמם, והיום את באה ולאשר זאת, ולדאבונן — וכאן הבעיה הגדולה — את בעניין זה מייצגת רבים במערך אשר אמרים כי על הר-הבית אין להתפלל. להם יש זכות היוצרים לדברי השגריר האמריקאי בנאום האנטי-ישראלי שלו.

מאיר פעיל (מוקד):

הלוואי ורבים במערך היו דוגלים ברעיון הזה, גם בליכוד.

עקיבא גוף (הליכוד):

חברי הבית, במיוחד אלה שיוצגו על-ידי חברת-הכנסת שריד, רצוני לומר לכם שהוויכוח איננו יכול להיות מנותק מהתמונה הכללית. מדובר לא ביהודה ובשומרון; אנו מצאים בסיסוך לחיים ולמוות עם המדינות הסובבות אותנו. הבעיה איננה רק יהודה ושרון. אנו עד היום פונקנו, במידה מסויימת, ביהודה ובשומרון. צריך לזכור שאש"פ הוקם בשנת 1964, כאיר-גון לשיחורר פלשתינ דאו. איזה שיחורר הוא רצה לעשות, ושל איזו פלשתינ, בשנת 1964? שיחורר בגבולות של הקו הירוק. חוגים רחבים במערך והמקור רבים להם מציעים לנו שנבוא היום ונודיע מראש על כוונתנו לסגת, במלים אחרות — שנעודד היום את יושבי השטחים לא להשתתף ולא להשתלב, ולחפש הוכחות לאליבי, כאשר יחזור שלטון חוסיין או אש"פ, כדי שהם יוכלו לומר: לא שיתפנו פעולה, פעלנו נגד. אני רוצה לתת להם אליבי נגדי, שאם, חלילה, בהסדר או בכל דרך שהיא, באיזה שהוא קטע יהיה שלטון לא יהודי ויבוא אליהם בטענות, הם יוכלו לומר: לא היתה לנו ברירה. את האליבי הזה אני רוצה לתת להם יחד עם תמריץ, נאמר למדינות ערב: תמורת שלום-אמת אנו מוכנים לפשרות, אבל באין שלום — לא רק שאי-ננו זויס, בכך לא די, אלא אנו יוצרים מצב שבו תדעו כי הזמן פועל לרעתכם, שכל חודש שעובר יש התנתח-לות נוספת; שכל חודש שעובר יש עובדה נוספת בשטח; שכל חודש שעובר יש גם פתרון לבעיות אמיתיות של יושבי השטחים הערביים.

יוסי שריד (המערך):

מהיכן יקחו אנשים להתנחלות אחת לחודש?

מרשה פרידמן (סיעה סוציאליסטית עצמאית):
זה בדיק מה שאומר אש"פ.

זלמן שובל (הליכוד):

אנחנו היושבים בארץ הזאת כיהודים שרוצים לחיות בארץ — לגבי אלה שאומרים שזו "פרובוקציה", זו פרובוקציה.

אבא אבן (המערך):

מי נתן לך רשות ליחס לי את המלה הזאת?

זלמן שובל (הליכוד):

אני מציע שאנחנו לא נהיה נרדפי תסביכים בעניין הזה.

אדוני היושב-ראש, אני חושב שכולנו צריכים לשלוח קריאת עידוד לחיילי צה"ל ולמשטרת ישראל על שהם עושים מלאכתם נאמנה בתנאים קשים, בשטחים, ולא נדבר על אסונות — באמת מקרה אסון — שילד ערבי נהרג. לבי כואב על העניין הזה, אבל להציג זאת כך — זוהי דיספרופורציה נפשעת כלפי עם ישראל וכלפי צה"ל.

יכולות להיות דעות שונות. איננו מדברים עכשיו על נוסחאות מדיניות, לא כאלה ולא כאלה. איננו קובעים עכשיו מסמרות, אבל מי שמעלה על דעתו שייתכן פתרון איזושהו ללא נוכחות מעשית של ישראל ביהודה ובשומרון — אינני נכנס לנוסחאות — מי שמעלה על דעתו שייתכן פתרון, שייתכן בטחון לתל-אביב, לא רק לירושלים, מבלי שהתיה נוכחות ישראלית אפקטיבית מעשית ביהודה ובשומרון, בצורה זו או זו — מזמין שמישהו אחר יבוא וימלא את החלל הזה.

היור"ס. שינמן:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת גוף, להצעה.

עקיבא גוף (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה,

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

יש הסכם-מאפייה בין שתי סיעות: הליכוד והמערך.

מנחם בנין (הליכוד):

חברת-הכנסת אלוני, אוי ואבוי לביטוי הפארלאמנ-טארי הזה. את בין שתי המאפיות.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

אני תמיד נופלת בין.

מאיר פעיל (מוקד):

חברת-הכנסת בנין, נדמה לי שזו כבר מאפייה אחת.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

היה הסכם להעביר את כל ההצעות האחרות לוועדה. מפני מה כל המשחק הזה?

מנחם בנין (הליכוד):

בינך לבין חברת-הכנסת פרידמן לא היה הסכם?

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

היה והופר.

עקיבא גוף (הליכוד):

אני סבור שקיום הדיון במליאה ובוועדה הוא חשוב.

עקיבא נוף (הליכוד):

אני מכיר המוני אנשים המבקשים היום להיאחו בקריית-ארבע, שנטשלת אליה.

מאיר פעיל (מוקד):

אני מכיר המוני דירות ריקות בקריית-ארבע, המ-
חכות לאנשים.

עקיבא נוף (הליכוד):

משום ששר השיכון מתעלל ביושבי מעלה-אדור-
מים. הורים וילדים נאלצים לגור שם בשני חדרים,
והקשר ביניהם בא מן החוץ. אם התיינה יריות, יצטרכו
הורים לעבור אל ילדיהם לא דרך פתח המאפשר מעבר
בין שני חדרים אלא בשטח פרוץ. אם אשר צריכה
להיניק את תינוקה בלילה חייבת לעבור בחוץ בקור.
אם איזה משטר זר היה מתעלל ביושבי מעלה-אדורים
כשם שמתעלל בהם שר השיכון הנוכחי, האם היינו מקי-
מים ועידת בריסל? היינו שואגים שאגות אימים בכל
העולם. שר השיכון, מבחינה מסוימת, מתעלל באזרחים,
תושבי הישובים הללו. ואתה מדבר על מחסור באנשים.

ומלה אחת אישית לחבר-הכנסת שריד. אינני נמנה
עם אלה הקרויים בלשונכם "קיצוניים". אבל עם זה
אני רוצה לומר לך שאני חש הערבה אישית עמוקה
מאד למה שעושה הרב לוינגר, ולא חשובה הודעה
זו או זו. פעלו הכולל הוא כזה שהלואי וכולנו היינו
הולכים בעקבותיו.

מאיר פעיל (מוקד):

הוא מסייע לאינטרסים של הליכוד, לכן אתה אוהב
אותו.

היז'ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת לבנבראון, להצעה.

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מציע להסיר
מסדר-יומה של הכנסת את הצעתו של חבר-הכנסת
אמנון לין. הצעתו של חבר-הכנסת אמנון לין באה,
למעשה, לקרוא להמשך פעולות ההתגרות נגד האוכלוסיה
הערבית, להמשך פעולות הדיכוי נגד האוכלוסיה הער-
בית בשטחים הכבושים, בהתעלמו מהסיבה העיקרית
לפעולות המחאה נגד הכיבוש, כשהסיבה העיקרית להן
היא המשך הכיבוש.

חברי הכנסת, יש מי שרוצה להתעלם מהעובדה
הזאת. יכול שר הבטחון ללעוג ולדבר על כיבוש
יצרים, כל זמן שלא יבינו שכל העמים מתנגדים לכי-
בוש וזכאים להיאבק נגד הכיבוש — כפי שאנחנו לא
היינו מסכימים לכיבוש זר, כך כל העמים, לרבות העם
הערבי הפלשתינאי — כל זמן שהכיבוש יימשך, יימשכו
פעולות ההתנגדות. מי שלא מבין את הסיבה הזאת
מחפש מסיתים בכל מקום, ומגיע בדמוקראטיה שלו עד
כדי כך שהוא דורש להוציא מחוץ לחוק את סיעת רק"ח,
המפלגה אשר פועלת גם בהסברה, גם בפעולות מעשיות,
לאחווה יהודית-ערבית, לפתרון צודק. מי עושה זאת
יותר מאשר המפלגה הקומוניסטית הישראלית רק"ח?
בכל האסיפות שלה אתם יכולים לשמוע קריאות מכל
הצדדים לאחווה יהודית-ערבית, והיא פועלת למעשה
ומצביעה על דרך, דרך של שלום לשני העמים.

קודם כל רואים את הסיבה העיקרית — כיבוש;
אחר כך מחפשים כל מיני מסיתים שאינם. מי הם
המסיתים המיתיים?

אמנון לין (הליכוד):

נתתי לוינגר אפשרות לשאול אותי.

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אני יודע את הדעות שלך לא מהיום.

היז'ר פ. שינמן:

אין ויכוח, יש רק הצעות, חבר-הכנסת לין.

אמנון לין (הליכוד):

קריאת-ביניים אחת אסורה?

היז'ר פ. שינמן:

לא. חבר-הכנסת לבנבראון, אני מציע לך לא להת-
ווכח אלא להגיש הצעה.

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

היושב-ראש אינו מרשה לי להתווכח. חברי הכנסת,
הקשיבו היטב ותבינו מי המסיתים. כותב בעתון "הארץ"
של היום מדכי ארציאלי: "סיפר לי איש-דת: יצאתי
מתפילה במערת-המכפלה עם כמה אנשים. הגענו למח-
סום שהנהחו נערים על הכביש, ולידו עמדו תושבים
מקריית-ארבע. הם הכירו אותי, ידעו מי אני ותבעו
ממני לסלק את האבנים מהכביש. סירבתי. אמרתי שאין
זה מתפקידי כאיש-דת לפנות אבנים מהכביש. הם איימו
עלי בנשק. אז הוריתי לאנשים שהיו עמי לסלק את
האבנים. אך תושבי קריית-ארבע מנעו מהם לעשות
זאת. הם תבעו שאני במידיי אסלק את האבנים. לא
היתה לי ברירה. הם איימו עלי בנשק. נזכרתי בתמונה
שראיתי פעם כיצד הכריחו הנאצים יהודים דתיים, בעלי
זקנים, לנקות רחובות. לעולם לא אסלח על הפגיעה
הזאת. לעולם לא".

אברהם שכטרמן (הליכוד):

הוא לא זכה — — — במוסקבה.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

אבל זה נכון.

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

"חוגים מהימנים ביותר בממשל הצבאי בחברון אישרו
את הסיפור, כמו שאישרו את הסיפור על הכלב המאומן
של המתנחלים ועל יתר פעולותיהם שנועדו ללמד לקח
ולהראות נוכחות"; גם רבים מבין החיילים, שהובאו
במיוחד לעיר כדי להשקית את הרוחות, סייעו ללבות
את המתחיות. הנערים שזרקו אבנים מעל גג בניין
העיריה הצליחו להימלט. אך החיילים כילו את חמתם
בפקידי העיריה, בשמשות וברטיטים".

תחפשו את המסיתים — הכיבוש ותומכי הכיבוש.
פעולות אלה ותומכי לוינגר הם המסיתים.

הגיע הזמן לתפיסה ריאליסטית נבונה. קודם כל
לגמור עם הכיבוש, פתרון של שלום צודק ישים קץ גם
לפעולות נגד הכיבוש ויביא שלום צודק בין ערבים
ויהודים, ונוכל לחיות, שני העמים, בשלום פה באזור
הזה.

על כן אני מציע להסיר מסדר-היום את הצעתו של
חבר-הכנסת אמנון לין.

היז'ר פ. שינמן:

חברי הכנסת, קודם שאנחנו ניגשים להצבעה נשאל
את חברי הכנסת שהציעו את הצעותיהם אם הם מסכי-

— הצעות לסדר-היום (שינמן, פעיל, מואב, בארי, טובי, שריד, אבטבי, גרוס, לין, שובל, חוברת כ"ג, ישיבה רפ"א בגין) —

מים להעביר אותן לוועדה. חבר-הכנסת מאיר פעיל?

מואב פעיל (מוקד):
אני מסכים.

הי"ר פ. שינמן:
חבר-הכנסת תופיק טובי?

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):
אינני מסכים להעביר את הצעתי לוועדה.

ידידיה בארי (הליכוד):
שר הבטחון הציע להעביר לוועדה.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אני מבקש לקיים דיון.

הי"ר פ. שינמן:

חברי הכנסת, אני מתאר את המצב כפי שהוא. תשעה חברי כנסת הציעו הצעותיהם לסדר-היום. ביחס להצעות של חבר-הכנסת תופיק טובי יש הצעת שר הבטחון להסיר אותה מסדר-היום. אין הצעה להעביר אותה לוועדה. ביחס לשאר ההצעות יש הצעת שר הבטחון להעביר את כולן לוועדה. לעומת זה, יש לכמה חברי כנסת הצעות להסיר הצעות נפרדות מסדר-היום. זה מתייחס להצעותיהם של חבר-הכנסת מאיר פעיל, חבר-הכנסת בועז מואב, חברת-הכנסת מרשה פרידמן וחברת-הכנסת אמנון לין. לכן אני שואל, ראשית כל, את חברי הכנסת שהציעו דיון במליאת הכנסת אם הם מסכימים להעביר את הצעתם לוועדה. חבר-הכנסת יוסי שריד, אתה מסכים?

יוסי שריד (המערך):
אני מסכים.

הי"ר פ. שינמן:

את חבר-הכנסת פעיל כבר שאלתי, והוא מסכים. חבר-הכנסת אבטבי, אתה מסכים?

אליעזר אבטבי (חזית תתית לאומית):
אני מסכים.

הי"ר פ. שינמן:
חבר-הכנסת גרוס?

שלמה יעקב גרוס (חזית תתית תורתית):
אני מסכים.

הי"ר פ. שינמן:
חבר-הכנסת שריד? — איננו. חבר-הכנסת בועז מואב, אתה מסכים?

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):
אני מסכים.

הי"ר פ. שינמן:
חברת-הכנסת מרשה פרידמן, את מסכימה?

מרשה פרידמן (סיעה סוציאליסטית עצמאית):
אני מסכימה.

הי"ר פ. שינמן:
חבר-הכנסת אמנון לין, אתה מסכים?

אמנון לין (הליכוד):

אני מסכים, אבל בתנאי — — —

הי"ר פ. שינמן:

חבר-הכנסת אמנון לין, אני באמצע דברי, אתה מסכים או לא?

אמנון לין (הליכוד):
אני מסכים.

זלמן שובל (הליכוד):

אני חוזר בי מהתנגדותי להעביר את ההצעה של חבר-הכנסת בועז מואב לוועדה.

מואב פעיל (מוקד):

ברית משולשת. זה מצחיק, מצד אחד, ומצד שני — מעציב מאוד.

הי"ר פ. שינמן:

חברי הכנסת, ראשית כל אני אעמיד להצבעה את ההצעות האלה שיש הסכמה להעביר אותן לוועדה: הצעת חבר-הכנסת יוסי שריד, הצעת חבר-הכנסת אליעזר אבטבי, הצעת חבר-הכנסת גרוס, הצעת חבר-הכנסת יהודה שריד, הצעת חבר-הכנסת בועז מואב.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אני מבקש שנצביע על כל הצעה בנפרד.

הי"ר פ. שינמן:
בסדר, אני מסכים.

מנחם בגין (הליכוד):

אבקש להצביע על ההצעות שהיתה גם התנגדות להעבירן לוועדה.

הי"ר פ. שינמן:

הודעתו שכך אעשה.

ה צ ב ע

ההצעה להעביר את הצעת חבר-הכנסת י. שריד לוועדת החוץ והבטחון נתקבלה.

ההצעה להעביר את הצעת חבר-הכנסת א. אבטבי לוועדת החוץ והבטחון נתקבלה.

ההצעה להעביר את הצעת חבר-הכנסת ש. י. גרוס לוועדת החוץ והבטחון נתקבלה.

ההצעה להעביר את הצעת חבר-הכנסת י. שריד לוועדת החוץ והבטחון נתקבלה.

ההצעה להעביר את הצעת חבר-הכנסת ב. מואב לוועדת החוץ והבטחון נתקבלה.

הי"ר פ. שינמן:

אני מעמיד עכשיו להצבעה את ההצעות להסיר הצעות מסדר-היום.

ה צ ב ע

בעד ההצעה לא לכלול בסדר-היום את הצעת חבר-הכנסת מ. פעיל

16 —
בעד ההצעה להעביר את ההצעה לוועדת החוץ והבטחון

18 —

בעד ההצעה להעביר את הצעת חברת-הכנסת מ. פעיל לוועדת החוץ והבטחון נתקבלה.
 בעד ההצעה להעביר את הצעת חברת-הכנסת מ. פרידמן לוועדת החוץ והבטחון נתקבלה.
 בעד ההצעה להעביר את הצעת חברת-הכנסת א. לין לוועדת החוץ והבטחון נתקבלה.

היו"ר פ. שינמן :

בואת סיימנו את סדר ההצבעות.

בעד ההצעה להעביר את הצעת חברת-הכנסת מ. פעיל לוועדת החוץ והבטחון נתקבלה.
 בעד ההצעה לא לכלול בסדר-היום את הצעתו של חבר הכנסת ת. טובי — רוב.
 בעד ההצעה לדון בהצעת חברת-הכנסת ת. טובי במליאת הכנסת — מיעוט.
 ההצעה לא לכלול בסדר-היום את הצעת חברת-הכנסת ת. טובי נתקבלה.

בעד ההצעה לא לכלול בסדר-היום את הצעתו של חברת-הכנסת מ. פרידמן — 12—

ד. סקירותיהם של שר השיכון והשר לקליטת העלייה על מעולות משרדיהם דיון (המשך)

אבל התחזית המינימאלית היא שיפוטרו עוד 13,000 פועלי בניין.

מובן שהמצב הזה של צימצום הבנייה, צימצום התקציב של משרד השיכון, משתקף גם במידת הפעילות של המשרד לחיסול הבעיה של משכנות העוני ופתרון בעיית הדירור לזוגות צעירים וכדומה.

בשנת 1976, לפי הנתונים של השר, יינתנו למשכנות עוני ולשכונות — לתושבים שזקוקים להחלפת בתיהם, לדירור נסבל, לפחות — 17,430 פתרונות. זה ב-1976. ברור שזאת טיפה בים. זהו ביטוי של מדיניות אנטי-סוציאלית כל השנים, ובתנאים של ישראל — גם ביטוי של אפליה עדתית. כי רוב תושבי שכונות העוני הם מעדות המזרח ומרובי ילדים.

לגבי זוגות צעירים, לפי התכנית לשנת 1976, כפי ששמענו בהרצאה של שר השיכון, יינתנו 17,954 פתרוןות — ואינני מדבר על התנאים ומי יכול להגיע לכך ואיך אפשר להגיע, אני מדבר על מספר הפתרונות — לעומת 18,642 פתרונות בשנת 1975, זאת אומרת ירידה במאות פתרונות, וזה בזמן שהשאלה של שיכון לזוגות צעירים הולכת ומתחריפה ואנחנו רואים את הדברים בשטח כשזוגות צעירים מגיעים למצב של יאוש והתמרמרות, מפגינים ודורשים בתוקף לפתור את בעייתם. התקציבים הקטנים לפתרון הבעיות של משכנות העוני, של זוגות צעירים וכיוצא באלה, גורמים לתופעות של מה שקוראים "בנייה בלתי-חוקית" ולמעשים שלא ייעשו, של הרס מבנים של אנשים אשר זקוקים למבנים האלה באופן הדחוף והקיצוני ביותר.

מה שבולט היום בפעילותו של משרד השיכון ובהרצאתו של שר-השיכון מר עופר — ואני קראתי את ההרצאה ולא רק שמעתי אותה — המומנט הדומיננטי הבולט הוא שיעקר הטיפול של משרד השיכון מופנה לשטחים הכבושים, והשר אומר זאת במקומות שונים בהרצאה. הדגש הוא בבנייה של ירושלים, בעיבויה של ירושלים ובפניור האוכלוסייה, בעיקר בגליל, כשהכוונה היא ליהוד הגליל.

שר-השיכון א. עופר :

אני מקווה שלגבי הגליל אינך סבור שהוא איננו חלק של מדינת ישראל.

היו"ר פ. שינמן :

חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף הבא של סדר-היום: המשך הדיון על הסקירה על פעולות משרד השיכון והמשרד לקליטת העלייה. רשות הדיבור לחברת-הכנסת וילנר, אחריי לחברת-הכנסת יגאל כהן, ואחריי לחברת-הכנסת פעיל.

מאיר פעיל (מוקד) :

אני מוותר על רשות הדיבור.

היו"ר פ. שינמן :

אתה מוותר על רשות הדיבור? תודה. אחרי חברת-הכנסת כהן יבוא אפוא חברת-הכנסת נוף, אחרון המש"תתפים בדיון זה.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אחרי הדיון הרחב בשאלה הגורלית של הכיבוש והשלום, שהם מושגים הסותרים זה את זה, אנו עוברים לסיום הדיון על שני משרדי ממשלה — משרד השיכון והמשרד לקליטת העלייה, ואין כל ספק שיש קשר בין הדיון הקודם היום והדיון ברגע זה.

ראשית כל, מה שאופייני לתקציב של משרד השיכון בתקציב החדש הוא הקיצוץ הרציני בו. ומניין בא הקיצוץ? הקיצוץ בא מפני שיש כיבוש, מפני שיש הנצאות צבאיות ענקיות.

בשנת 1975 הוחל בבנייה של כ-5.5 מיליון מ"ר לעומת התחלות של 7.2 מיליון מ"ר ב-1974. זה לפי הנתונים של השר, בהרצאתו. זאת אומרת: ב-1975, לעומת 1974, ירידה של 24% בהתחלות הבנייה. ב-1975 הוחל בבנייה של 48,000 דירות, אומר השר, לעומת 57,000 דירות בשנת 1974.

ועכשיו, מה בשנה זאת, לפי הנתונים של השר? בשנת 1976 תחול האטה ניכרת נוספת בהתחלות הבנייה למגורים בעיקר בעקבות הקיצוץ הניכר בתקציב השיכון. השר רק לא הוסיף מדוע באים הקיצוצים במשרדים כמו משרד השיכון, ויחל בשנת 1976, על-פי התחזית שלו, בבנייה של 35,000 דירות, לעומת 48,000 דירות ב-1975, כלומר, ירידה נוספת ב-25% לעומת 1975.

ב-1975 פוטר, לפי הנתונים שהתפרסמו, 6,000 פועלי בניין, וב-1976? לגבי 1976 יש תחזיות שונות.

חוברת כ"ג, ישיבה רפ"א

קלקיטת העלייה על פעולות משרדיהם (דיון) (וילנר, גרוס, נוף) —

חוק שאסור להפגין? מדוע התגייסו המוסדות השונים של השלטון, הגלויים והחסויים, למסע של הפחדה וטרור מבית לבית, והם מפחידים ומאיימים שאם פועל לא יבוא לעבודה באותו יום הוא יפוטל? על-פי איזה חוק זה נעשה? האם אנחנו חיים בג'ונגל? האם יש אצלנו שוויון זכויות או שאין שוויון זכויות? האם לאורח יהודי מותר להפגין ולאורח ערבי אסור להפגין? האם ליהודי מותר לשבות ולערבי אסור לשבות? אתם זורים דבר מסוכן מאוד, אתם, ולא האוכלוסיה הערבית, אשר עז-מדת על בסיס קיומה של מדינת ישראל בגבולות 4 ביוני 1967. אתם זורים רוח ועלולים לקצור סופה בסופו של דבר, ולכן רצוי ומוטב שתשקלו מה אתם עושים עכשיו.

לא ייתכן להתייחס לאוכלוסיה הערבית כאל אזרחים ממדרגה שנייה, כאל אזרחים מחוק לחוק. אין אנו חיים בזמנים של המאה ה-19 ולא בתקופות קודמות. האוכלוסיה הערבית רוצה שאזרחיה יהיו שווים זכויות, שראשם מורם, ולא שיהיה מצב שהוא בלתי-נסבל לא מבחינת החוק ולא מבחינת אנושית.

לסיכום אני מבקש להזכיר ששר השיכון בהרצאתו, בעניין ירושלים — אתה נחשב ליונה, כך רואים אותך בצייבור — מביא סטאטיסטיקות שנדהמת לראותן בחו"ר. כיצד זה יכול להיות? אתה שר אשר מייצג את מדינת ישראל, אבל בחוברת אתה שר סטאטיסטיקה גזענית מובהקת. אתה מדבר ולא על פיתוח ירושלים אלא על הגדלת האוכלוסיה היהודית בירושלים באופן שבכל מחיר תהיה 73% בירושלים המאוחדת. זו אשליה, בהסדר שלום תהיה ירושלים הערבית במדינה פלשתינאית ורק החלק היהודי של ירושלים יהיה בישראל.

בתחום זה יש לציין אפליה לאומית מובהקת גם בסעיף אחר. אתה מתפאר שרק 2% מהפטרונות לדיוור של משרד השיכון מיועדים למה שקוראים "מיעוטים". האם אתה מתבייש להשתמש במלה "ערבי"? יש יהודים ויש ערבים. אילו מיעוטים? למה צריך לטשטש את העובדה שיש מיעוט ערבי?

עקיבא נוף (הליכוד):

מה על הצ'רקסים, הדרוזים ואחרים?

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
הדרוזים רואים את עצמם בני העם הערבי.

עקיבא נוף (הליכוד):

זו ההשקפה של רק"ח. יש לך השקפה מעניינת.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

זו לא השקפה שלי אלא שלהם.

עקיבא נוף (הליכוד):

גם הכורדים הם ערבים?

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אני מדבר על הדרוזים במדינת ישראל. בדיוק כמו שתימני הוא יהודי ולא רק תימני, כך הדרוזי הוא גם ערבי, וכל הדרוזים מכל ההשקפות אומרים את זה.

עקיבא נוף (הליכוד):

הם נעלבים כשקוראים להם ערבים.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

בעצרת שהיתה והשתתפת בה הופיעו אנשי דת

— סקירותיהם של שר השיכון והשר

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

זה האבסורד. אנחנו מציעים שלום בגבולות יולי 1967. תושבי הגליל, היהודים והערבים, בתמיכתם ההמונית במפלגה הקומוניסטית שלנו תומכים בתכנית השלום שלנו. מי טוען כאילו הגליל איננו חלק של מדינת ישראל? אתם, באמצעות מדיניות הגזל והפקעת הקרקעות, אתם מעוררים את השאלה אם הגליל צריך להיות חלק של מדינת ישראל. רק אתם מעוררים את השאלה הזאת, ולא תושבי הגליל ולא בארצות השכנות, אשר כמה פעמים ביטאו את רצונם לשלום על בסיס הקווים ב-1967. גם אש"פ, בסופו של דבר, ילך לפתרון כזה. מי שמערער על כך שהגליל הוא חלק ממדינת ישראל זה אתם, בראשות שמעון פרס ורביני, ואם אתה רוצה אוסיף גם את שמך, לשם התפארת:

שלמה יעקב גרוס (חזית דתית תורתית):
הוא נמנה עם היונים.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אולי הוא יונה, אבל שוביניסט.

עקיבא נוף (הליכוד):

אתה מעמיד אותו במצב קשה.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

עוד יש ביטויים בהרצאתו של שר השיכון, שהמשרד עושה הכל להגדלה ניכרת של ההתנחלויות בשנת 1976. נוסף על הנזק הפוליטי שיש בכך הרי זה גם גורם לבידול בוז של כסף. למשל, עומדים לבזבז בשנת 1976 בלבד סכום של 500 מיליון לירות שיושקעו השנה ביישובים חדשים ובהתנחלויות בשטחים הכבושים, כמו מרכז עירוני תעשייתי בקצרון שברמת-הגולן, בימת, בבקעת-הירדן ובחבל רפיה. אנחנו רואים נזק פוליטי במעשים אלה של משרד השיכון וסגירת אופציות לשלום על-ידי יצירת עובדות חדשות בשטחים הכבושים, ואך גם מבחינה כלכלית זוהי הרפתקה, בו בזמן שזוגות צעירים ותושבי שכונות עוני משוערים לדירות ובזמן שבקרב האוכלוסיה הערבית שבתוך ישראל קיימת התפוצצות אוכלוסין ממש בגלל ההפקעות של אדמות ואי-אישור תכניות-מיתאר. מבזבזים כסף על האשליה של סיפוחים בעתיד ועל הוצאות בשטחים. שר השיכון הופך להיות שר ההפקעות של אדמות האזרחים הערבים לשם יהוד הגליל.

טבעי הוא שהאוכלוסיה הערבית בגליל, ולא רק בגליל אלא בישראל כולה, מתגייסת למאבק נגד גזילת האדמות. זה טבעי, זה אנושי, יש להם כל הזכות להתנגד לכך ולהפגין נגד פעולות אלה. לפלח הערבי יש זכות להתנגד לפעולה של גזילת אדמותיו ואדמת אבותיו. אנחנו רוצים להביע את ההזדהות והסולידאריות המלאה שלנו עם המוחים נגד גזילת האדמות. כקומוניסט, כיהודי, כאזרחי ישראל, אני מביע תמיכה מלאה בפלח, באוכלוסיה הערבית המגינה על האדמה שלה. זה לטובת השלום, לטובת היחסים בין העמים, לטובת עתידה של ישראל. אנחנו מביעים סולידאריות עם המוחים נגד הפקעת הקרקעות ומביעים התנגדות להחלטה בדבר גזילת שטח של 20,000 דונאם. הנסיגות להפחיד ולאיים על התושבים הרוצים להפגין, 30 במאראס, מול בניין הכנסת ומבקשים לשבות בביתה כללית נגד הפקעת האדמות, הם מעשים שלא ייעשו. מדוע אסור להם להפגין או לשבות? הם אזרחים של מדינת ישראל, האם במדינת ישראל קיים חוק שאסור לשבות? האם קיים

ואינטליגנציה דרוזים והם דיברו על כך. הם אמרו: אנו מתנגדים לכך שמפרידים בינינו לבין יתר חלקי העם הערבי. והם הוסיפו: אנו, הדרוזים, חלק של העם הערבי. חברי-הכנסת נוף, אתה אולי משורר ומוסיקאי, אבל בעניין זה אין לך מושג.

עקיבא נוף (הליכוד):
אתה האסמכתה.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
תן לי לסיים.

כתוב ש-2%, נדמה לי 2.2% מתקציב משרד השיכון הולכים למיעוטים. מה ההתפארות הזאת?

שרי-השיכון א. עופר:
אמרנו יותר מזה. אמרנו שהם ייכללו במסגרת הפיתוח העירוני.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

בכל התכנית הכללית אין לערבים, למעשה, חלק. הווגות הצעירים הם, לכאורה, מושג ישראלי כללי. אבל למעשה, כאשר אתה כותב ווגות צעירים, האם אתה באמת מתכוון גם לווגות צעירים ערבים? אתה לא מתכוון לזה ולא עושה את זה כל השנים. אותו דבר כש אתה אומר משכנות עוני. יפה. אבל אתה מתכוון רק ליהודים. לא ייתכן דבר כזה. אם יש 2.2% לפי הסטאטיסטיקה של השר, פירוש הדבר, בכל השנים ולא רק ב-1976, פגיעה, קיפוח של האוכלוסיה הערבית, ודווקא שם תנאי הצפיפות והדירור בלתי-נסבלים. מי שנכנס לנצרת רואה שהעיר הלא מתפוצצת. אין להם איפה לגשום, לא רק איפה לבנות. ברור שהמדיניות הזאת אינה מקרית. היא מכוננת. זו השקפת עולם שבאה, כמו שאמרנו, לקחת יותר קרקע מהם ויותר אדמה, ולהשאיר פחות ערבים. אני אומר שמבחינת האינטרט הלאומי של מדינת ישראל, באופן עמוק יותר, זה מסוכן. אנו חיים בתוך עולם ערבי, לא בווייגטון ולא בניו-יורק, אלא כאן, וכאן נצטרך לחיות ולבנות את עתידנו ואת עתיד ילדינו.

לכן המדיניות הזאת שלכם גם לגבי השטחים הכבושים, שדיברנו עליה בבוקר, וגם לגבי האוכלוסיה הערבית בישראל היא הרת-סכנות לעם ישראל. אנו דורשים שינוי בכל השטחים, לרבות הפעילות של משרד השיכון.

חירי/ פ. שינמן:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת נוף, אחרון המשתתפים בדיון.

עקיבא נוף (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, מעולם לא היתה לי הזכות והאפשרות להופעה כה מעניינת, כאשר קהל השומעים מורכב באופן כל כך איכותי משני שרים ו-118 או 120 כיסאות ריקים. ואני שמח שזכיתי לקהל כה איכותי. סליחה, אני רואה שיש גם חבר כנסת אחד.

שרי-השיכון א. עופר:

נאמתי כבר לפני פחות מזה.

עקיבא נוף (הליכוד):

אם כך, לא נטלתי ממך את השיא. אין ספק שאני חושב שזה שיא של איכות כששני שרים מאזינים לך.

שרי-השיכון א. עופר:

תודה רבה לך. יש שר על שני חברי כנסת.

עקיבא נוף (הליכוד):

יש מפלגה שיש לה ארבעה חברי כנסת ושני שרים.

אדוני היושב-ראש, חלק מהדברים שהתכוונתי לומר בנושא מעלה-אדומים אמרתי בהזדמנות קודמת היום. אני רוצה לשאול את השר הממונה על עניין זה שאלות מספר, והייתי מאוד מבקש שבנאום התשובה השר ישיב על כך.

איך זה קורה שלאחר שהיתה החלטת ממשלה — וכאן זה כבר לא פורצי גדר וקיצונים; כאן היתה החלטת ממשלה — אני אומר: על הקמת ישוב; השר אומר: על הקמת מחנה עבודה; נאמר: על הקמת המקום שבו גרים יהודים — איך זה קורה שאחרי זה הרשימות עמוט-סות מועמדים וועדת איכלוס בשלב ב' איננה מתכנסת כלל?

שרי-השיכון א. עופר:

לפי בקשת התושבים.

עקיבא נוף (הליכוד):

לא. שוחחתי עם התושבים. שוחחתי אתם יותר מפעם אחת בנושא הקונקרטי. הבעיה היא אחרת: מישוה, במגמה לפגוע בישוב מבפנים, צירף אל הגרעין המקורי גרעין של אנשים שכוונתם היא לאו דווקא התנחלות. ועכשיו באים ומנסים להכניס לוועדת האיכלוס לא את נציג הרוב בישוב, או יתרה נכון, אפילו לא את הנציג של הרוב, של אלה שעניינם ההתנחלות, אלא מנסים להכניס את מי שאינני יודע מה כוונותיו, האם כוונותיו כוונות חמריות, אישיות או לאומיות.

שרי-השיכון א. עופר:

כנראה לא דיברת אתם בתקופה האחרונה.

עקיבא נוף (הליכוד):

דיברתי אתם לפני ארבעה-חמישה ימים.

שרי-השיכון א. עופר:

בינתיים זה בא על תיקונו.

עקיבא נוף (הליכוד):

אם כן, אני שמח. אם כן, האם אני צריך להבין שזרם של מתיישבים יהודים יבוא? נשאלתי פה היום: איפה תיקח את המתנדבים? הם ישנם. האם מישוה מנסה ליישם את החלטת הממשלה, מצד אחד, ואת הנכונות של האנשים לבוא, מצד שני?

השאלה השנייה שאני רוצה להציג — ועל חלק ממנה שמעתי תשובה, אבל אני רוצה שהתשובה תיאמר מעל הבמה בצורה מחייבת; אני קיבלתי בנפרד תשובה מהשר — איך זה קורה שלאחר החלטת הממשלה נותנים תנאים שמברייחים את האנשים, משכנים משפחה בת שלוש נפשות בקוביה בת 30 מ"ר ברוטו, לרבות שירי-תים ומטבח, ואם יש ילד נוסף או שניים, הם צריכים לגור בקוביה הסמוכה, שאסור לה להיות מחוברת, בשום אופן, אל קובייתם של ההורים, באופן שאם מחר, חלילה, בא למעלה-אדומים מחבל, או בניגוד לכלל כללי הבטחון, המחייבים להישאר בבית, יצטרכו ההורים לצאת החוצה, כי דאגתם הראשונה תהיה מה קורה בחדר הסמוך? אבל זה הוא המצב לאו דווקא במקרה יוצא-מן-הכלל כזה,

חברת כ"ג, ישיבה רפ"א, כ"ב אדר ב' תשל"ו (24 מארס 1976)
 — סקירותיהם של שר השיכון והשר לקליטת העלייה על פעולות משרדיהם (דיון) (נוף, עופר,
 שינמן) —

ממשות קבלן או סרטור ראשי וכולמת את היום הפרטי הרוצה להקים מפעלים או לעסוק בפיתוח. איש לא ישכנע אותי שאין מקום ליומה פרטית בשטח זה. בשנות ה-30, כאשר הגיעה העלייה הגדולה מגרמניה — באופן יחסי היתה זו עלייה גדולה מהעלייה כיום — נבנו על-ידי היימה הפרטית בתים ומבנים שהיו יפים מאלה הנבנים היום. סטאנדארט השיכונים הנבנים היום גורם להפחתה באיכות החיים; וכל התושבים עומדים בתור לרכישת דירה. זהו מצב בלתי-נורמאלי לעומת המצב בעולם כולו.

לכן אני סבור שמשרד השיכון צריך להיערך —
 אני יודע שזו משימה כמעט בלתי-אפשרית — — —

שר-השיכון א. עופר :

תביא לי קבלן אחד שמוכן לבנות בקריית-שמונה או באילת.

עקיבא נוף (הליכוד):

אני מציע שהמדינה אכן תתערב במקומות שהקבלן הפרטי אינו מגיע אליהם, ולא תתערב במקומות שהיומה הפרטית יכולה להתערב. הבה נדבר גלויות, אדוני שר השיכון: המדינה איננה רק קבלן, המדינה היא גם הסרטור של חברות פרטיות וציבוריות. אדוני השר, בשיחה מוקדמת, מתוך אסוציאציה, הזכרת את הנושא הכאוב של חברה גדולה, שאינני יודע משום מה היא זוכה לרוב ההזמנות, וזהו מעגל קסמים. כיוון שהיא זוכה לרוב ההזמנות, יש לה יכולת להוריד מחירים, דבר שאיננה עושה. אבל תיאורטית היא יכולה לעשות זאת. יש לחברה זו יותר כלים, כי ההזמנות מובטחות. התוצאה היא שיש מונופול של חברה אחת, לא ממשל-תית, באמצעות המדינה.

והערה אחרונה — אף שהמדינה מסייעת במקרים רבים בבנייה, הן על-ידי סיוע לחברת הבנייה והן על-ידי נתינת קרקע, המחיר שהצרכן צריך לשלם בעד הדירה איננו זול, לפעמים הוא אף יקר מהמחיר שמשלם מי שקונה אותה דירה בחברה פרטית. המשכו של מצב זה הוא תמוה, ולכן אני מבקש שהשר יסביר כיצד קורה הדבר.

הי"ר פ. שינמן :

חברי הכנסת, נסתיים הדיון בסקירה על פעולות משרד השיכון ומדיניותו ובסקירה על פעולות המשרד לקליטת העלייה ומדיניותו. תשובות השרים יבואו באחת הישיבות הקרובות. בזה סימנו את ישיבת הכנסת היום. הישיבה הבאה של הכנסת תתקיים, אם-ירצה-השם, ביום ב' הקרוב, בשעה 16:00. היו ברוכים. הישיבה געולה.

אלא יום יום ולילה לילה. כאשר אם באה להיניק את תינוקה, היא צריכה לצאת בקור של מעלה-אדומים להיניקו. מדוע? כי בשירות-לב ובאטימות לכל רגש כך רוצה משרד השיכון. לזה אני מבקש תשובה.

אמנם הנושא הבא איננו עניינו של משרד השיכון, אבל הוא באותו מכלול: העובדה כי אף שיש תור של מפעלים הרוצים להיכנס למעלה-אדומים, אין הקמתם של מפעלים אלה מתבצעת על-ידי משרד אחר, באותה ממשלה ששר השיכון ושר הקליטה חברים בה.

כאשר אנו מדברים על משרד הקליטה, אנו צריכים לחזור, בכל זאת, אל הציונות המקורית. יהודים באים לארץ הזאת לא רק משום שרע להם בחוץ-לארץ, אדוני השר. הם באים לציון, שבמרכזה עומד הר-הבית. ואם ממשלת ישראל תמשיך לראות תפילת יהודים במקום לאומי ביותר כהפרת סדר ציבורי, אני חושש שזו פשיטת-רגל ציונית, וזהו מחסום בפני העלייה של אידי-אליסטים. יבואו לכאן, אולי, אנשי מצוקה; אידיאלי-סטים הרוצים לבוא ציונה ורוצים לשוב ירושלימה ורוצים לשוב אל ההיסטוריה שלנו, ורוצים לשוב הביתה — ישאלו פעם נוספת האם בישראל זו, המונעת מיהודים להתפלל על הר-הבית, השלטון הוא יהודי ריבוני.

הייתי פונה אל שני השרים, גם שר השיכון וגם השר לקליטת העלייה, ומבקש שינוי יחס ושינוי ערכי בכל ההתייחסות ליחיד בחברתנו. כל המבנה החברתי שלנו בנוי על המשפחה, על בעל המשפחה הגדולה או הזוג הצעיר. על כל פנים, המשפחה היא הזכאית לזכויות. היחיד — ויש היום בארץ אלפים רבים של יחידים, שאין זה אצלם מצב זמני של ערב גישואין, אלא אלה הם אנשים שעל-פי אורח החיים המערבי אינם נישאים, או אנשים שהתאלמנו או התגרשו ורוצים לקיים אורח חיים של יחידים — היחיד בכל תחומי החיים בישראל, ובעיקר בולט הדבר בתחומים הנוגעים לשיכון ולקליטה, אין לו כמעט זכויות, או שזכויותיו מוגבלות מאוד. ושומה עליכם, רבתי השרים, גם לצורך יתר קליטה וגם לשם היענות לאזרחים שהם אזרחי המדינה, הזכאים למלוא הזכויות כמו כל אזרח אחר, לשנות את יחסכם אליהם. הם צריכים לקבל זכויות אף שהם יחידים, כדי שיוכלו לקיים אורח חיהם ככל אדם אחר. הייתי מציע להקים הוסטלים לאנשים אלה. מכל מקום המחשבה בנושא זה צריכה להשתנות בכיוון זה, שהיחידים זכאים לאותה מידה של זכויות כמו האחרים.

בהקשר זה אני רוצה לשוב ולומר דבר שהוא יותר בבחינת האני-מאמין שלי. אינני חושב שהמצב, שמשרד השיכון הוא הקבלן הראשי של המדינה, צריך להימשך. זהו מצב בלתי-בריא, מצב שהמדינה במקום לספק את התשתית, את המלט החסר ואמצעים אחרים החסרים,

נספחות

א. סדר-היום לשיבות רע"ט—רפ"א

- א. סקירת שר התחבורה על פעולות משרדו.
- ב. סקירת שר התקשורת על פעולות משרדו.
- ג. חוק המכר (דירות) (הבטחת השקעות של רוכשי דירות) (תיקון), תשל"ו—1976 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- ד. החלטה בדבר תיקון טעות בנוסח חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, תשל"ה—1975.
- ה. החלטה בדבר תיקון טעות בנוסח חוק הגנת השכר (תיקון מס' 11), תשל"ו—1976.
- ו. סקירת שר השיכון על פעולות משרדו.
- ז. סקירת השר לקליטת העלייה על פעולות משרדו.
- ח. שאילתות ותשובות.
- ט. הצעות לסדר-היום.
- י. הצעות חוק של חברי כנסת.
- יא. חוק מס מכירת צמודים, תשל"ו—1976 (קריאה ראשונה).
- יב. חוק לתיקון פקודת התעבורה (מס' 14), תשל"ו—1976 (קריאה ראשונה) — הצעת חברי-הכנסת י. גולן, א. מלמד, י. פלומין וד. קורן.
- יג. חוק רשות הרבים (שמירה על נקיון), תשל"ו—1976 (קריאה ראשונה) — הצעת חברי-הכנסת ש. לויז וי. חמיר.
- יד. חוק הרשויות המקומיות (ערר על קביעת ארנונה כללית), תשל"ו—1976 (קריאה ראשונה) — הצעת חברי-הכנסת מ. ידיד.
- טו. חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 3), תשכ"ג—1963 (תיקון מס' 3), תשל"ו—1976 (קריאה ראשונה).
- טז. חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות (תיקון מס' 5), תשל"ו—1976 (קריאה ראשונה) — הצעת קבוצת חברי כנסת.
- יז. סקירה על פעולות משרד החינוך והתרבות ומדיניותו — גמר הדיון.
- יח. חוק לתיקון פקודת המתעסקים ברפואה (מס' 4), תשל"ו—1976 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- יט. חוק רשות לאומית לאנרגיה, תשל"ו—1975 (קריאה ראשונה) — הצעת חברי-הכנסת א. שכתרמן.
- כ. חוק לשכת עורכי הדין (תיקון מס' 11), תשל"ו—1976 (קריאה ראשונה).
- כא. חוק יסוד: החקיקה (קריאה ראשונה).
- כב. חוק החקיקה (הוראות מעבר), תשל"ו—1975 (קריאה ראשונה).
- כג. חוק לתיקון פקודת ביטוח רכב מנועי (סיכוני צד שלישי) (מס' 3), תשל"ו—1975 (קריאה ראשונה).
- כד. חוק שירות הציבור (מתנות), תשל"ה—1975 (קריאה ראשונה).
- כה. חוק בתי המשפט (תיקון מס' 5), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).
- כו. חוק התביעות של קרבנות השואה (הסדר הטיפול) (תיקון מס' 5), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).
- כז. חוק לתיקון פקודת הטלגראף האלחוטי, תשל"ב—1972 (קריאה ראשונה).
- כח. שבידת הימאים — דיון.
- כט. המצב במוסדות לילדים בארץ — דיון.
- ל. המצב בענף התיירות בישראל — דיון.
- לא. חוק המקדמה, תשל"ו—1976 (קריאה ראשונה).
- לב. שידורים בטלוויזיה הפוגעים במוראל הציבור — דיון.
- לג. הודעת הממשלה בדבר ההחלטה להפסיק את פעילותו של מפעל מכרות הנחושת תמנע — דיון.
- לד. היקפן של השקעות במפעלים פטרוכימיים — דיון.
- לה. הדרכים לביצוע המלצות ועדת ראש הממשלה לנוער במצוקה — דיון.
- לו. השבתת נמל אשדוד — דיון.
- לז. סחבת בבתי המשפט — דיון.
- לח. פיטורי עובדים דרוזים בנמל חיפה — דיון.
- לט. מעמד האשה בישראל — דיון.
- מ. עליית יהודים מארצות המערב וקליטתם — דיון.
- מא. בעיית העובדים היומיים — דיון.
- מב. ייקור דירות לזוגות צעירים ולעולים חדשים על-ידי העלאת מחירי הקרקעות — דיון.
- מג. אחריותה ומדיניותה של מדינת ישראל לגבי יהודי התפוצות — דיון.
- מד. התנחלויות בשומרון — דיון.
- מה. שיבוש הלשון העברית בדיבור בפומבי ובכלי התקשורת וחובת חברי הכנסת — דיון.

- נט. חוק החווים האחידים (תיקון מס' 2), תשל"ה—1975 (קריאה ראשונה).
- ס. חוק כפיית קיום פסקי דין, תשל"ד—1973 (קריאה ראשונה).
- סא. חוק קרן המדע הדו-לאומית, תשל"ו—1976 (קריאה ראשונה).
- סב. הצעות סיעות הליכוד וחזית תתית תורתית שלא יחול דין רציפות על הצעת חוק האיגוד השיתופי, תשל"ב—1971.
- סג. חוק שיפוט בענייני התרת נישואין (מקרים מיוחדים) (תיקון), תשל"ב—1972 (קריאה ראשונה).
- סד. חוק לתיקון פקודת המבחן (מס' 2), תשל"ב—1972 (קריאה ראשונה).
- סה. חוק לתיקון פקודת הדרכים ומסילות הברזל (הגנה ופיתוח) (מס' 4), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).
- סו. חוק הפיקוח על מצרכים ושירותים (תיקון מס' 7), תשל"ו—1976 (קריאה ראשונה).
- סז. חוק ההתיישבות החקלאית (סייגים לשימוש בקרקע חקלאית ובמים) (תיקון), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).
- סח. חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (הגבלת התנועה של כלי רכב), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה) — תשובת השר.
- סט. חוק דיני עונשין (בטחון המדינה, יחסי חוץ וסודות רשמיים) (תיקון מס' 2), תשל"ה—1975 (קריאה ראשונה) — תשובת השר.
- מו. פיתוח קשרים עם הקהילה האירופית והיערכות המשק לקראת ביטול מכסים על המוצר האירופי — דיון.
- מז. דיון במועצת הבטחון בהשתתפות נציג אירגון המרצ-חיים — דיון.
- מח. דיוני מועצת הבטחון וההשלכות על הטיפול בסיכסוך הישראלי-ערבי — דיון.
- מט. הצורך להכליל את מורשת התרבות של עדות המזרח בתכניות הלימודים ובספרי הלימוד — דיון.
- נ. הגברת הפיקוח למניעת מקרי שחיתות שפשו בקרב התברה בישראל — דיון.
- נא. אי-קיום המלצות ועדה של כנסת בדבר הסעת חינום לחיילים בתחבורה הציבורית — דיון.
- נב. היצוא החקלאי ומדיניות התובלה האווירית של משרד התחבורה — דיון.
- נג. חוק לתיקון תקנות-שעת-חירום (פיקוח על כלי שיט) (מס' 3), תשל"ו—1976 (קריאה ראשונה).
- נד. חוק בול בטחון (תיקון והארכת תקופת ההיטל) (תיקון מס' 12), תשל"ו—1976 (קריאה ראשונה).
- נה. חוק המועצה לענף הלול (תיקון מס' 2), תשל"ו—1976 (קריאה ראשונה).
- נו. חוק שירות המדינה (משמעת) (תיקון מס' 5), תשל"ו—1975 (קריאה ראשונה).
- נז. חוק השופטים (תיקון מס' 4), תשל"ה—1975 (קריאה ראשונה).
- נח. חוק רישוי בעלי מלאכה, תשל"ה—1975 (קריאה ראשונה).

ב. הצעות לסדר-היום לשיבות רע"ט-רמ"א

585. ש. לוי (המערך): טיפוח תודעת השואה ויום הזכרון לשואה ולגבורה.
586. ג. כהן (הליכוד): הוצאתו להורג של אלכסנדר אהרונסון ז"ל בבאגדאד.
- 587—595. תנאי הבטחון ביהודה ושומרון ובמזרח ירושלים — הצעות חברי-הכנסת מ. פעיל, מ. וילנר, י. שריד, א. אבטבי, ש. י. גרוס, י. שערי, ב. מואב, מ. פרידמן, א. לינ.

ג. הצעת חוק המכר (דירות) (הבטחת השקעות של רוכשי דירות) (תיקון), תשל"ו—1976

1. תיקון סעיף 1 בסעיף 1 לחוק המכר (דירות) (הבטחת השקעות של רוכשי דירות), תשל"ה—1974¹ (להלן — החוק העיקרי), בהגדרת "מכירה", במקום "לרבות החכרה לתקופה של עשרים וחמש שנים או יותר" יבוא "לרבות שכירות לתקופה שלמעלה מעשרים וחמש שנים".
2. תיקון סעיף 2 בסעיף 4(2) לחוק העיקרי, במקום "סעיף 127" יבוא "סעיף 126".
3. הוספת סעיפים 2א ו-2ב אחרי סעיף 2 לחוק העיקרי יבוא:

(2) נמסרה ההחזקה בדירה לקונה;
 (3) נחתם חוזה בין הקונה לבין מינהל מקרקעי ישראל (להלן — המינהל) ובו התחייב המינהל להביא לידי רישום הקונה כשוכר הדירה לחקופה שלמעלה מעשרים וחמש שנים כשהיא נקייה מכל שיעבוד או התחייבות לשיעבוד, מעיקול, ומכל זכות של צד שלישי, למעט שיעבוד או התחייבות לשיעבוד לחובת הקונה, ולפצות את הקונה אם לא יתמלאו התחייבויות המינהל כא-מור".

4. תיקון סעיף 6

בסעיף 6 לחוק העיקרי, בסופו יבוא "לרבות תקנות הקובעות דרכי הוכחה בדבר השלמת בנייתה של דירה לעניין סעיף 2א (1)".

א2. החלטת ערוכה

מוכר שהבטיח את כספי הקונה לפי סעיף 2(1) או (2) יהיה רשאי להחליף את הערובה באחת מדרכי הערובה לפי סעיף 2(3), (4) או (5), ובלבד שהושלמה בניית הדירה ונמסרה ההחזקה בה לקונה, והכל אם לא הותנה על דרך אחרת בחוזה המכר; אין בהוראות סעיף זה כדי לגרוע מהוראות סעיף 3.

2ב. הבטחת כספי קונה דירה על מקרקעי ישראל היתה הקרקע שעליה הדירה הנמכרת ממקרקעי ישראל כמשמעותם בחוק-יסוד: מקרקעי ישראל², לא יהא המוכר חייב להבטיח את כספי הקונה לפי סעיף 2 אלא לתקופה שתסתיים בהתמלא כל אלה: (1) הושלמה בניית הדירה בהתאם לחוזה המכר;

¹ ס"ח תשל"ה, עמ' 14.

² ס"ח תש"ך, עמ' 56.

ד. החלטה בדבר תיקון טעות בנוסח חוק הגנת השכר (תיקון מס' 11), תשל"ו—1976

(לפי סעיף 10א(ב) לפקודת סדרי השלטון והמשפט, תש"ח—1948)

"האמור בסעיף 19 לחוק העיקרי יועתק להיות סעיף 19, ואחר סעיף 19א לחוק העיקרי יבוא:".

בסעיף 3 לחוק הגנת השכר (תיקון מס' 11), תשל"ו—1976¹, במקום הרישה יבוא:

¹ ס"ח 796, תשל"ו, עמ' 100.

ה. החלטה בדבר תיקון טעות בנוסח חוק מיצויים לנפגעי תאונות דרכים, תשל"ה—1975

(לפי סעיף 10א'(ב) לפקודת סדרי השלטון והמשפט, תש"ח—1948)

"פרק ד': הוראות שונות".

בחוק מיצויים לנפגעי תאונות דרכים, תשל"ה—1975¹, בין סעיף 15 לבין סעיף 16 יבוא:

¹ ס"ח תשל"ה, עמ' 234.

סיכום הישיבות

- ישיבה רע"ט (כ' באדר ב' תשל"ו — 22 במאס 1976)
הי"ר — י. ישעיהו; א. גיבלבר.
- א. יושב-ראש הכנסת י. ישעיהו קידם בדברי ברכה את גשיא הסגנט הצרפתי שנכח בישיבה.
- ב. מזכיר הכנסת נ. לורך הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.
- ג. א. אנקוריון (יו"ר ועדת הכנסת) מסר הודעה על חילופי גברי בוועדת החוץ והבטחון.
- ד. שר-התחבורה ג. יעקבי וסגן שר התקשורת א. מויאל מסרו סקירות על פעולות משרדיהם. בדיון המשולב השתתפו: י. פלומין, ע. הדר (הורביץ), א. אבטבי, י. דרניצקי (יודין), א. שכטרמן, י. מ. אברמוביץ, א. לבנבראון.
- ה. א. אנקוריון (יו"ר ועדת הכנסת) מסר הודעה על חילופי גברי בוועדת החוץ והבטחון.
- ו. בהמשך הדיון על סקירות שר התחבורה וסגן שר התקשורת על פעולות משרדיהם השתתף ב. מואב.
- ישיבה רפ"א (כ"ב באדר ב' תשל"ו — 24 במאס 1976)
הי"ר — א. גיבלבר; פ. שינמן.
- א. ש. לוי הגיש הצעה לסדר-היום בדבר טיפוח תודעת השואה ויום הזכרון לשואה ולגבורה. ממלא מקום שר החינוך והתרבות י. אלון השיב להצעה. הוחלט: להעביר את הנושא לוועדת החינוך והתרבות.
- ב. ז. ורהפטיג (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) הביא החלטה בדבר תיקון טעות בנוסח חוק פיצויים לנפגעי הוחלט: לקבל את ההחלטה.
- ג. כהן הגישה הצעה לסדר-היום בדבר הוצאת להורג של אלכסנדר אהרונסון ז"ל בבאגדאד. שר-החוץ י. אלון השיב להצעה. הוחלט: להעביר את הנושא לוועדת החוץ והבטחון.
- ד. מ. פעיל, ת. טובי, י. שריד, א. אבטבי, ש. י. גרוס, י. שערי, ב. מואב, מ. פרידמן, א. לין הגישו הצעות (נפרדות) לסדר-היום בנושא תנאי הבטחון ביהודה ושומרון ובמזרח ירושלים. שר-השיכון ש. פרס השיב להצעות. י. בן-מאיר הציע לא לכלול את ההצעה של חבר-הכנסת מ. פעיל בסדר-היום. ז. שובל הציע לא לכלול את חבר-הכנסת ב. מואב בסדר-היום. ע. נוף הציע לא לכלול את ההצעה של חברת-הכנסת מ. פרידמן בסדר-היום. א. לבנבראון הציע לא לכלול את ההצעה של חבר-הכנסת א. לין בסדר-היום.
- הוחלט: 1. להעביר את ההצעות לסדר-היום של חברי-הכנסת י. שריד, א. אבטבי, ש. י. גרוס, י. שערי, ב. מואב, מ. פעיל, מ. פרידמן, א. לין לוועדת החוץ והבטחון.
2. לא לכלול את ההצעה לסדר-היום שהגיש חבר-הכנסת ת. טובי בסדר-היום.
- ו. בהמשך הדיון על סקירות שר השיכון והשר לקליטת העלייה על פעולות משרדיהם השתתפו: מ. וילנר, ע. נוף.
- ישיבה רע"ט (כ"א באדר ב' תשל"ו — 23 במאס 1976)
הי"ר — מ. שחל; ב. צ. קשת; ש. ז. אברמוב.
- א. שר-האוצר י. רבינוביץ הביא לקריאה ראשונה חוק המקדמה, תשל"ו—1976. בוויכוח השתתף י. גולן.
- ב. יושב-ראש הישיבה מ. שחל קידם בדברי ברכה את חברי משלחת הסיעה הדמוקרטית-נוצרית מהפאר-לאמנטי האירופי שנכחו באולם.
- ג. בהמשך הדיון על חוק המקדמה, תשל"ו—1976, קריאה ראשונה, השתתפו: ז. שובל, מ. ארינס, מ. פעיל. שר-האוצר י. רבינוביץ השיב למתווכחים. הוחלט: להעביר את החוק לוועדת הכספים.
- ד. מזכיר הכנסת נ. לורך הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.
- ה. שר-האוצר י. רבינוביץ הביא לקריאה ראשונה חוק בול בטחון (תיקון והארכת תקופת ההיטל) (תיקון מס' 12), תשל"ו—1976. בוויכוח השתתף א. לבני בראון. הוחלט: להעביר את החוק לוועדת הכספים.
- ו. י. קרגמן (יו"ר ועדת הכספים) הביא לקריאה שנייה חוק המכר (דירות) (הבטחת השקעות של רוכשי דירות) (תיקון), תשל"ו—1976. הוחלט: לקבל את החוק.
- ז. ש. ארבל-אלמולינו (יו"ר ועדת העבודה) הביאה החלטה בדבר תיקון טעות בנוסח חוק הגנת השכר (תיקון מס' 11), תשל"ו—1975. הוחלט: לקבל את ההחלטה.
- ח. שר-השיכון א. עופר והשר לקליטת העלייה ש. רוון מסרו סקירות על פעולות משרדיהם. בדיון המשולב השתתפו: מ. ארנס, ש. ארבל-אלמולינו, א. אבטבי,